

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

**КВАЛІФІКАЦІЙНА
РОБОТА МАГІСТРА**

на тему: «ІНТЕГРАЦІЯ ЗАХІДНИХ БАЛКАН ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»

Виконала:

студентка 2-го курсу, групи УВ–61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
ОПП «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Лещинська Олена Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник:

д.політ.н., доц. Вінникова Наталія Анатоліївна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Рецензент:

Кандидат політичних наук, доцент
Люба Олена Олексіївна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

ХАРКІВ – 2025 р.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри

Наталія ВІННИКОВА

_____
(Підпис)

(ім'я, прізвище)

« 2 » червня 2025 року
(зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025)

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра

Лещинської Олени Олександрівни

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема роботи «Інтеграція Західних Балкан до Європейського Союзу»
керівник роботи д.п.н., проф. Вінникова Наталія Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02» червня 2025 року № 4001-5/1325
зі змінами від «11» вересня 2025 року № 4001-5/3077, зі змінами від «6» жовтня
2025 року № 4001-5/3657.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 21 листопада 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Сутність та еволюція поняття «міжнародна інтеграція» в теорії міжнародних відносин.
2. Інструменти та механізми реалізації політики розширення.
3. Геополітичні виклики сучасності: глобальні тенденції та їх вплив на євроінтеграційні процеси регіону.

4. Еволюція політики розширення Європейського Союзу та становлення відносин з країнами Західних Балкан.
5. Ключові інституційні актори європейської інтеграції.
6. Політика інтеграції ЄС щодо країн Західних Балкан.
7. Напрями вдосконалення стратегії вступу України до ЄС з урахуванням досвіду та помилок країн Західних Балкан

4. План роботи:

№ з/п	Назви етапів роботи	Строк виконання етапів
1	Вибір здобувачем теми КРМ і подання заяви на кафедрі; затвердження теми та призначення наукового керівника; складання та затвердження індивідуального завдання на виконання КРМ	19.05.2025-30.06.2025
2	Підготовка вступу і розділу 1 КРМ	01.09.2025-30.09.2025
3	Підготовка розділу 2 КРМ	01.10.2025-15.10.2025
4	Підготовка розділу 3 КРМ	16.10.2025-31.10.2025
5	Підготовка висновків і переліку використаних джерел	03.11.2025-14.11.2025
6	Подання студентом завершеної КРМ науковому керівнику для перевірки та оформлення відгуку, перевірка КРМ на відсутність запозичень	17.11.2025-21.11.2025
7	Попередній розгляд КРМ на комісії від кафедри	24.11.2025-28.11.2025
8	Прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та зовнішнє рецензування	01.12.2025-05.12.2025
9	Захист КРМ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	08.12.2025-24.12.2025

6. Дата видачі завдання 2 червня 2025 року (зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025).

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Олена ЛЕЩИНСЬКА

(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Наталія ВІННИКОВА

(ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	9
1.1 Контекстуальні тенденції європейської інтеграції	9
1.2. Концептуалізація інтеграційних процесів у Європі	20
1.3 Методологічні засади дослідження інтеграції країн Західних Балкан до Європейського Союзу	32
Висновки до 1 розділу	38
РОЗДІЛ 2. ВІДНОСИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З КРАЇНАМИ ЗАХІДНИХ БАЛКАН	39
2.1 Актуальний стан регіону Західних Балкан	39
2.2 Еволюція відносин країн Західних Балкан з Європейським Союзом	57
2.3 Нормативно-інституційне забезпечення стратегій Європейського Союзу щодо Західних Балкан	66
Висновки до 2 розділу	76
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЇ ЗАХІДНИХ БАЛКАН ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	78
3.1. Національні стратегії європейської інтеграції країн Західних Балкан	78
3.2. Перспективи інтеграції країн Західних Балкан до Європейського Союзу	87
3.3. Україна та Західні Балкани в контексті європейської інтеграції	92
Висновки до 3 розділу	102
ВИСНОВОК	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	109

ВСТУП

Актуальність. Інтеграція держав Західних Балкан до Європейського Союзу є однією із ключових проблем сучасної європейської політики та безпеки. Західні Балкани вбачають у євроінтеграційному процесі розвиток інститутів, прав людини, захисту національних меншин і формування спільного європейського простору цінностей. Це також відповідає стратегічним інтересам ЄС. Проведення реформ, що необхідні для інтеграції, дозволить створити більш відкрите, демократичне, правове суспільство держав Західних Балкан. Це в свою чергу сприятиме подоланню проблем, що пов'язані із дефіцитом верховенства права, міжетнічними сутичками та економічною нестабільністю.

Для Європейського Союзу інтеграція цих країн є засобом встановлення сталого миру та економічної стабільності у регіоні. Проте, варто відзначити, що отримання членства у ЄС для країн Західних Балкан є тривалим та надзвичайно складним процесом. Так, успішного вирішення питання, а саме набуття членства ЄС, протягом цього періоду вдалося отримати лише Хорватії у 2013 році. Більшість інших країн зберігає статус кандидата. Такий тривалий процес вступу пояснюється впливом різних факторів, зокрема, внутрішньополітичних проблем, міжетнічних суперечок та економічної нестабільності в країнах.

Таким чином, дослідження ефективності підходів ЄС до інтеграції країн Західних Балкан вбачається актуальним з огляду на євроінтеграційний курс України.

Зважаючи на важливість питання, було проаналізовано різні точки зору. Всіх науковців можна поділити на дві групи. Перша аналізувала питання з точки зору міжнародних відносин, інша – у розрізі української інтеграції до ЄС. Так до першої групи можна віднести Дж. Леклерка та В. Станіска, які у своїй роботі «Відносини ЄС та країн Західних Балкан: макроекономічна

ситуація та фінансова підтримка ЄС» вивчали питання взаємозв'язків між країнами Західних Балкан у процесі євроінтеграції. Автори аналізували питання фінансової підтримки та макроекономічну ситуацію для даних країн [84]. Н. Руер та Н. Вуйанович досліджували у праці «Міграційні потоки із Західних Балкан до Німеччини: наслідки та рекомендації» специфіку руху трудових мігрантів із країн Західних Балкан до країн ЄС, на прикладі Німеччини, а також розробив рекомендації щодо врегулювання цього процесу [127]. Р. Шехі та І. Мелані у своїй праці «Логіка нормативної сили ЄС на західних Балканах» аналізували механізми, за допомогою яких ЄС через інституційні та нормативні інструменти формує поведінку місцевих акторів, а також оцінювали ефективність цих інструментів в умовах різних рівнів політичної спроможності країн Західних Балкан [134].

До наступної групи можна віднести Ф. Фабріні, який вивчав вплив війни в Україні на інтеграційні процеси до Євросоюзу у своїй праці «Війна в Україні та розширення Європейського Союзу: Забезпечення благословень свободи та її виклики». Науковець вивчав питання безпеки, незалежності та труднощів, що супроводжують цей процес [56]. Д.Кулеба аналізував у своїй статті «Вступ України до ЄС приносить додану вартість та служить історичній справедливості» переваги для інших країн від вступу України до ЄС [83]. Д.Дженіні у статті «Як війна в Україні трансформувала зовнішню політику та безпекову політику ЄС» вивчав як впливає війна в Україні на трансформації та зміну зовнішньої політики ЄС, щодо інтеграції нових країн [62]. А. Парфіненко у статті «Війна в Україні та Західні Балкани: імперативи європейського розширення» досліджує геополітичні чинники, які зумовлюють перебіг політики розширення ЄС після початку війни в Україні, та аналізує виклики для країн Західних Балкан у контексті їх євроінтеграції [177]. Н. Гумба та Д. Гайдай у спільній роботі «Досвід євроінтеграції Західних Балкан і висновки для України» аналізують п'ять моделей часткової інтеграції в ЄС на прикладі Західних Балкан та формулюють рекомендації щодо використання цих практик для пришвидшення реформ в Україні [175].

Водночас наразі залишається мало розкритим питання стану країн Західних Балкан після військового вторгнення росії до України та дестабілізації безпекової ситуації у регіоні. А також зміни, які відбулися у політиці Європейського Союзу на фоні загострення питання безпеки та впливу цих змін на інтеграцію України.

Мета полягає у визначенні особливостей реалізації інтеграційних процесів країн Західних Балкан до Європейського Союзу на сучасному етапі.

Для досягнення мети необхідно виконати такі **завдання**:

- розкрити чину контекстуальну динаміку інтеграційних процесів в Європі;
- проаналізувати методологічні засади дослідження інтеграції країн Західних Балкан до Європейського Союзу;
- охарактеризувати актуальний стан регіону Західних Балкан;
- визначити еволюцію відносин Західних Балкан з Європейським Союзом;
- провести дослідження національних стратегій європейських країн щодо Західних Балкан;
- проаналізувати перспективи інтеграції країн до Європейського Союзу;
- виділити перспективи вступу України до Європейського Союзу в контексті інтеграції Західних Балкан.

Об’єктом дослідження є інтеграція країн Західних Балкан до Європейського Союзу.

Предметом є особливості інтеграційних процесів країн Західних Балкан до Європейського Союзу.

Теоретико-методологічна та інформаційна база дослідження.

Теоретичну основу дипломної роботи склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені проблемам міжнародних відносин, теоріям регіональної інтеграції та політиці розширення Європейського Союзу.

Концептуальною базою стало поглиблене вивчення та уточнення змісту таких ключових категорій, як «зовнішня політика», «інтеграція» та «інтеграційні процеси». Методологічну основу дослідження визначили фундаментальні наукові принципи об'єктивності та системності, що дозволили неупереджено та комплексно розглянути процес інтеграції Західних Балкан як єдину цілісну систему. У роботі було застосовано інституційний підхід для аналізу ролі інституцій ЄС та національних урядів у цьому процесі, а також ретроспективний підхід для вивчення історичних передумов та етапів розвитку відносин регіону з Європейським Союзом.

Інформаційною базою дослідження виступають нормативні документи, присвячені актуальним питанням інтеграційних процесів країн Західних Балкан до ЄС. Сюди варто віднести основоположні офіційні документи ЄС, що визначають політику розширення, двосторонні Угоди про стабілізацію та асоціацію між ЄС та кожною з країн Західних Балкан. Важливою частиною дослідження стали аналітичні звіти провідних європейських інституцій та аналітичних центрів, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних фахівців з теми.

Практичне значення роботи полягає в тому, роботу написано в наукових та навчальних цілях. Матеріали цього дослідження можуть бути корисними для студентів, які пишуть освітньо-кваліфікаційні або магістерські роботи, для авторів навчальних посібників і підручників, а також для викладачів загальних і спеціальних курсів, таких як «Історія міжнародних відносин», «Історія дипломатії» та інші.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Міжнародні відносини у глобальному та регіональному вимірі» (8 травня 2025 року у місті Харків). Результати опубліковані у тезах на тему «Інтеграція західних Балкан до Європейського Союзу: виклики, перспективи та геополітичні чинники».

Структура роботи. Відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 129 сторінок, з них основного тексту

100 сторінок. Робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку джерел та літератури (найменувань українською, англійською мовами).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1 Контекстуальні тенденції європейської інтеграції

Інтеграція в перекладі з латинської означає взаємо переплетіння, об'єднання окремих частин в єдине ціле. Від часу свого заснування Європейський Союз поступово перетворився на один з найпотужніших фінансово-економічних і політичних центрів світу. Спочатку ЄС обмежувався Західною Європою, але на початку XXI століття здійснив активне розширення до Центральної та Східної Європи. Наразі членами ЄС є Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія та Швеція. Велика Британія, яка була одним із засновників ЄС, вийшла з організації у 2020 році.

Говорячи про стратегії подальшої інтеграції Європейського Союзу, варто зазначити, що у 2025 році процес розширення ЄС набув більшої послідовності, особливо враховуючи неодноразові наголоси інституцій ЄС на тому, що процес залишається виключно інституційним. Огляд розширення ЄС був запропонований Радою з загальних питань, яка 17 грудня 2024 року схвалила висновки щодо розширення, окресливши дорожню карту для роботи: «Рада підтверджує свою повну та беззаперечну відданість перспективі членства в ЄС для Західних Балкан, України та Молдови», – йдеться у висновках. Туреччина залишається країною-кандидатом та «ключовим партнером у багатьох сферах спільного інтересу», тоді як дії уряду Грузії ставить під загрозу європейський шлях Грузії, «фактично призводячи до зупинки процесу приєднання» [30, с. 12-13].

11 лютого 2025 року Європейська Комісія опублікувала свою робочу програму на 2025 рік, яка окреслює пріоритети та ініціативи на наступний рік. Ця програма відіграє вирішальну роль у просуванні зобов'язань, викладених у Політичних настановах та листах-дорученнях, наданих Президенткою Фон

Дер Ляєн. Сім пріоритетних напрямків діяльності, визначених у робочій програмі, це: сталий добробут та конкурентоспроможність, безпека та оборона, зміцнення суспільства та соціальної моделі, якість життя, захист демократії та цінностей ЄС, зовнішні відносини та розширення[35].

Конкурентоспроможність ЄС стикається зі структурними викликами, такими як недобросовісна конкуренція, нестійкість ланцюгів поставок, зростання цін на енергоносії, дефіцит робочої сили та обмежений доступ до капіталу. У 2025 році, особливо через агресію росії проти України, Комісія прагне зосередитися на зміцненні безпеки та оборони ЄС. Для досягнення цієї мети ЄС прагне створити Європейський оборонний союз (ЄОС) та збільшити витрати на оборону та співпрацю з НАТО.

ЄС також прагне сприяти глибшій співпраці з південними сусідами через Пакт для Середземномор'я, одночасно зміцнюючи зв'язки з ключовими партнерами, такими як Індія (порядок денний ЄС-Індія), Близький Схід та регіон Чорного моря. Нарешті, Комісія прагне продовжувати працювати над розширенням Союзу через процес приєднання [35].

Варто коротко охарактеризувати інтеграційні процеси у країнах, що прагнуть до вступу до ЄС. Стосовно процесу вступу України, то всього через чотири дні після початку війни, 28 лютого 2022 року, Україна подала заявку на членство в ЄС. 23 червня 2022 року Європейська Рада схвалила рекомендацію Європейської Комісії надати Києву статус кандидата. На засіданні Європейської Ради 14 грудня 2023 року лідери ЄС дали зелене світло для початку переговорів про вступ.

З метою відкриття першого кластера переговорів про вступ до ЄС у першій половині 2025 року, процес скринінгу триває з минулої осені. Як визнала Рада, було досягнуто прогресу в таких сферах, як верховенство права, реформа судової системи та державного управління, де оновлення судової системи є ключовим напрямком, поряд із зусиллями щодо зміцнення свободи слова та незалежності ЗМІ, а також подальшого вдосконалення інституційної бази боротьби з корупцією.

Так, комісар з питань розширення Марта Кос під час зустрічі міністрів закордонних справ у Брюсселі у травні 2025 року піднімала питання України та її місця за столом переговорів. Було оприлюднено, що надіслано до Ради два інші скринінги, як для України, так і для Молдови, щодо Кластера 2 та Кластера 6. [160].

Угорщина за прем'єр-міністра Віктора Орбана залишається головною перешкодою для України, оскільки вона блокує процес. Наприклад, у квітні 2025 року уряд прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана закликав угорців проголосувати проти членства України в ЄС. Результати цього голосування були оприлюднені 26 червня, і угорська влада заявила, що 95% угорців були проти членства України в ЄС [110].

8 вересня Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції в Секретаріаті Кабінету Міністрів України подав Європейській Комісії другий звіт України в рамках Пакету розширення ЄС 2025. Документ обсягом приблизно 800 сторінок охоплює період з квітня по серпень 2025 року та містить оновлену інформацію про реформи та прогрес на шляху до членства України в ЄС. Цей внесок доповнює перший звіт, поданий Європейській Комісії у квітні [161].

14-16 вересня 2025 року Україна та Європейська Комісія завершили скринінгові зустрічі в Брюсселі щодо розділу переговорів, що охоплює сільське господарство та розвиток сільських районів. Його результати будуть враховані в дорожній карті інтеграції норм ЄС в українське законодавство, що прокладе шлях до офіційних переговорів про вступ [5]. Через тиждень після початку російської агресії в Україні, 3 березня 2022 року, Молдова подала запит на членство в ЄС. 23 червня 2022 року Європейська Рада схвалила рекомендацію Європейської Комісії надати Кишиневу статус кандидата [52]. На засіданні Європейської Ради 14 грудня 2023 року лідери ЄС дали зелене світло початку переговорів про вступ [51]. Протягом останніх півтора року Молдова просувається до членства в ЄС темпами, з якими не має собі рівних жоден інший кандидат.

«Якщо такі темпи збережуться, не буде нереалістичним припустити, що технічно ми могли б завершити роботу до кінця 2027 року – можливо, навіть трохи раніше», – сказав генеральний директор Генеральний директорат з питань розширення та Східного сусідства Герт Ян Купман під час політичного діалогу з прем'єр-міністром Молдови Доріном Речаном, який відбувся в штаб-квартирі у Брюсселі 3 червня 2025 року [33].

Стосовно Європейської комісії, було прийнято новий керівний принцип: «Швидкість – це якість», базуючись на тому, що процес вступу «ґрунтується на заслугах» кожної окремої країни-кандидата. Прем'єр-міністр Речан зазначив, що були мобілізовані, як адміністрація, так і суспільство, щоб прискорити членство в ЄС. Щодо термінів, зазначено, що в 2025 році мають бути відкриті всі переговорні кластери. Для цього потрібні два кроки. По-перше, вся технічна робота має бути завершена до вересня, згідно з дорожньою картою, узгодженою з урядом у Кишиневі. Зазначено, що порівняно із Західними Балканами, ці темпи в два-три рази швидші ніж в Албанії. По-друге, Рада повинна офіційно відкрити переговорні кластери, що вимагає однаковості всіх держав-членів. Комісія розглядає кінець 2027 року як досягнути ціль для завершення переговорів [33].

Проте шлях Молдови до вступу до ЄС наразі пов'язаний з Україною, процес євроінтеграції може бути заблокований на будь-якому етапі правом вето Угорщини. Також прем'єр-міністр Речан висловив стурбованість щодо потенційних спроб дестабілізації Молдови, особливо в регіоні Придністров'я, що включають «підкуп голосів, дезінформацію та відкрите фінансування антиєвропейських та антимолдовських партій».

Стосовно громадської думки, Речан повідомив, що «60–65% проєвропейських, 20–25% проросійських лівих та решта населення, яка боїться росії». Результат референдуму був негативним: 50,35% проголосували «за», але зазначено, що це могло відбутися саме через російський вплив на свідомість населення [92].

Країни Західних Балкан географічно розташовані в Європі та оточені державами-членами ЄС: Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія та Сербія. Країни є стратегічними партнерами ЄС, яким з часів саміту ЄС-Західні Балкани 2003 року в Салоніках було обіцяно шлях до європейського майбутнього. Однак, в контексті відносно обмеженого прогресу у впровадженні реформ, необхідних для приєднання до ЄС, жодна з країн не приєдналася з моменту вступу Хорватії у 2013 році, відколи регіон зіткнувся з зростаючим втручанням Росії та Китаю. У відповідь на ці виклики, президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн, яка обійняла посаду в листопаді 2019 року, визначила нову стратегію зовнішньої політики ЄС як інструмент, який «стабілізує сусідство та прискорює розширення» [84].

Механізм розвитку є відчутним результатом нового «підходу до поступової інтеграції», схваленого Європейською Радою у червні 2022 року. Він спрямований на забезпечення переваг членства в ЄС ще до вступу до ЄС, зокрема через участь у «чотирьох свободах» товарів, капіталу, послуг та людей. Пропозиція щодо Механізму розвитку від 8 листопада 2023 року пов'язує виконання зобов'язань щодо реформ з доступом до фінансування, стимулюючи реформи, водночас дозволяючи Західним Балканам отримувати вигоду від ключових сфер єдиного ринку [84].

10 вересня 2025 року Урсула фон дер Ляєн у будівлі Європарламенту в Страсбурзі оголосила промову про стан справ всередині Євросоюзу – «State of the Union». Вона поділилась баченням майбутнього ЄС та оголосила про найважливіші майбутні ініціативи. Значна частина виступу була присвячена Україні – від військової та фінансової допомоги до підтримки процесу вступу. У своїй промові Президентка Єврокомісії наголосила на необхідності додаткової підтримки Україні, яка продовжує боротьбу з російською агресією. Окремий акцент у своєму виступі Президентка зробила на важливості розширення ЄС [3].

«Коли ми говоримо про незалежність, то говоримо про здатність обирати власну долю. Саме за це бореться Україна. І саме цього заслуговують

усі європейці. Європа – це ідея свободи та взаємної сили. Це ідея, яка надихала покоління після 1989 року, коли Схід і Захід об'єдналися. І сьогодні вона така ж потужна, як і тоді. Тому ми наближаємо майбутніх членів до нашого Союзу: інвестуємо, підтримуємо реформи, інтегруємо у єдиний ринок.» [3].

Також мова йшла про оборону та безпеку:

- Ініціатива Eastern Flank Watch («Східний фланг – спостереження»)
- Дорожня карта Європейської оборонної готовності [167]
- Нові правила боротьби з організованою злочинністю та новий санкційний режим проти контрабандистів і торговців людьми [119].

З вторгненням росії до України змінилось розуміння інтеграції та безпеки в європейському регіоні. Так, 21 березня 2022 року Рада ЄС у закордонних справах схвалила Стратегічний компас безпеки та оборони [4]. Він є результатом майже дворічного процесу. На 47 сторінках документ викладає пріоритетні дії за чотирма напрямками роботи: управління кризами (ACT), стійкість (SECURE), можливості (INVEST) та партнерства (PARTNER). У ньому пропонується понад 50 результатів з термінами виконання, більшість з яких встановлені до 2025 року. Компас являє собою найконкретнішу та найреалістичнішу дорожню карту для ЄС як гаранта безпеки, яка існувала з моменту заснування організації [4].

Війна в Україні призвела до чіткішого визначення пріоритетів. У той час як перший проект починався з геополітичних зрушень та гібридних загроз, остаточна версія ставить у центр уваги початок війни в Європі. Хоча початковий проект пропонував вибіркочу взаємодію з Москвою, включаючи співпрацю щодо спільних пріоритетів, остаточний документ рішуче засуджує військову агресію Росії та зобов'язує держави-члени захищати європейський порядок безпеки. Загалом, війна посилила зосередженість ЄС на своєму ширшому сусідстві та його ролі як регіонального, а не глобального гаранта безпеки. Під час переговорів деякі держави-члени, зокрема Франція, наполягали на більш глобальній ролі, включаючи участь в Індо-Тихоокеанському регіоні. Хоча Індо-Тихоокеанський регіон все ще фігурує в

остаточному документі, зобов'язання щодо конкретної оперативної взаємодії було звужено до північно-західної частини Індійського океану. Тим часом східний фланг ЄС, включаючи Грузію та Молдову, а також Західні Балкани, явно піднявся у списку пріоритетів. У Повідомленні Комісії щодо політики розширення ЄС від 8 листопада 2023 року було визнано новий імпульс у ставленні ЄС до розширення, відзначено його переваги для ЄС та можливість просування переговорів про вступ із державами Західних Балкан та Східної Європи. На цій підставі 2023 року Європейська Рада вирішила розпочати переговори про вступ з Україною та Молдовою, надала статус кандидата Грузії та висловила свою готовність розпочати переговори про вступ з Боснією та Герцеговиною, а також просувати такі переговори з Північною Македонією. Таким чином, Компас також відображає зростаючі побоювання щодо поширення війни в Україні на ширший регіон [56, с. 133].

Як зазначив міністр закордонних справ України (2020-2024 рр.) Дмитро Кулеба: «Україна виступила справжнім локомотивом європейської інтеграції для Молдови, Грузії та країн Західних Балкан, а також каталізатором історичного процесу розширення Європейського Союзу до природних політичних кордонів Європи» [83].

Найбільш помітним впливом війни на політику безпеки та оборони ЄС є зобов'язання «рішуче інвестувати більше та краще в оборонний потенціал та інноваційні технології». Війна в Україні є переломним моментом для Європейського фонду миру, позабюджетного інструменту вартістю 5,6 мільярда євро, який дозволяє ЄС, серед іншого, відшкодувати вартість постачання зброї третім державам. Швидкість та масштаби, з якими ЄС розгорнув цей новий інструмент, були вражаючими. Через чотири дні після російського вторгнення Рада погодилася надати 500 мільйонів євро на постачання Україні летальних (450 мільйонів євро) та нелетальних (50 мільйонів євро) матеріалів. 23 березня та 13 квітня Рада додала ще два пакети по 500 мільйонів євро, тим самим потроївши початкову стелю Інструменту на 2022 рік [123].

Також ЄС запровадив найширший та найсуворіший на сьогоднішній день набір обмежувальних заходів щодо третіх країн. Окрім двох хвиль санкцій у 2014 році, ЄС запровадив ще 16 пакетів санкцій, спрямованих проти росії та білорусі після початку війни в Україні. На сьогодні вони торкнулися 1898 осіб, включаючи путіна та його найближче коло олігархів, та понад 543 організацій. Санкції запровадили заборону на в'їзд для фізичних осіб, заморозили понад 24,9 мільярда євро російських активів у ЄС та запровадили масштабні обмеження в усій російській економіці, починаючи від фінансів і закінчуючи торгівлею, транспортом, енергетикою та ЗМІ [62, с. 33].

Також посилилась співпраця ЄС з НАТО. У січні 2023 року Шарль Мішель та Йенс Столтенберг опублікували спільну декларацію щодо співпраці між ЄС та НАТО, третю в історії, у якій вони підтвердили своє «стратегічне партнерство», зобов'язавшись вивести його «на новий рівень» шляхом співпраці у питаннях «зростаючої геостратегічної конкуренції, питань стійкості, захисту критичної інфраструктури, нових та проривних технологій, космосу, наслідків зміни клімату для безпеки, а також маніпуляцій та втручання іноземної інформації» [76].

Говорячи про зовнішню політику ЄС, також варто згадати внутрішню ситуацію в Європейському Союзі. Протягом кількох років ультраправі партії значно набирають позиції в багатьох державах-членах ЄС. На виборах до Європейського парламенту 2024 року підтримка цих сил зросла у 22 з 27 країн ЄС. Якщо виключити незалежних членів Європейського парламенту (ЄП), ультраправі партії зараз займають трохи більше чверті (26%) місць у Європейському парламенті. Наразі вони досягли рівня, коли здатні впливати на баланс сил у політичній системі ЄС

Ультраправий табір залишається дуже фрагментованим на європейському рівні. Група «Європейські консерватори та реформісти», яка вважається «поміркованою», представляє національні консервативні та «м'які» євроскептичні позиції [49]. Заснована у 2009 році, вона виникла в результаті ініціативи співпраці між Консервативною партією Великої Британії

та польською партією «Право і справедливість». З роками вона розширилася, включивши до свого складу націонал-консервативні та критично налаштованих щодо ЄС партії, але вона не позиціонує себе як політичну силу, радикально протидіючу європейській інтеграції. Швидше, вона критикує нинішній політичний курс інституцій ЄС [49].

Протягом попередніх законодавчих періодів ЄП група ЄКР часто відігравала роль співробітниці. Її члени, включаючи партію «Брати Італії» (Fratelli d'Italia) Джорджії Мелоні [61] та польську партію «PiS» [116], голосували разом з ЄНП з багатьох питань і їм вдавалося створити імідж здатності співпрацювати з іншими силами в парламенті. Після Брекзиту «жорсткий євроскептицизм», який пропагує значна частина групи Fratelli d'Italia, спрямований переважно не на вихід з ЄС, а на фундаментальне скасування європейської інтеграції. Кінцева мета полягає в значному обмеженні повноважень Європейської комісії та Європейського парламенту та поверненні до Європи, організованої переважно на міжурядовій основі [61]. Водночас група Патріоти за Європу (Pfe) дедалі більше демонструє готовність перейти від фундаментальної опозиції до активної ролі у виробленні політики – наприклад, обіймаючи посаду доповідача з переговорів щодо встановлення нової кліматичної цілі на 2040 рік [108].

Найбільш чітку позицію у підтримці конкретних кандидатів займає Альянс за єдність румунів, який навіть вважає Молдову невід'ємною частиною своєї національної території, тоді як менш чітко висловлюється щодо решти країн-кандидатів. Крім того, AUR має історичну сферу суперечок з Україною щодо контролю над Бессарабією та критикує дискримінацію румуномовної меншини. Шведські демократи (SD) натомість виступають проти нових розширень через занепокоєння щодо організованої злочинності та потенційного впливу на заробітну плату [172, с. 3-6].

Ультраправі та націоналістичні партії в таких країнах, як Австрія (Партія свободи, FPÖ), Франція (Національне об'єднання, RN), Німеччина (Альтернатива для Німеччини, AfD) та Нідерланди (Партія за свободу, PVV),

виступають проти розширення. Ця точка зору узгоджується з їхнім ширшим скептицизмом щодо ЄС. Більше того, вони стверджують, що включення більшої кількості країн може призвести до навантаження на ресурси ЄС [172, с. 3-6].

Угорщина має іншу позицію. Фідес відкрито підтримує розширення, водночас підтримуючи регіональних автократичних лідерів, таких як президент Сербії Александар Вучич та Мілорада Додіка в Боснії та Герцеговині. Голосуючи за включення України та Молдови до політики розширення ЄС, Фідес зі своєю проросійською позицією часто виступав проти політичної та військової підтримки України [26, с. 3-17]

Таблиця 1.1

Порівняльна таблиця позицій європейських партій щодо різних аспектів розширення ЄС:

Партія	Дотримання Копенгагенських критеріїв	Внесення змін до договорів ЄС	Вступ Туреччини	Вступ України	Вступ країн Західних Балкан
Європейська народна партія (ЄНП)	утримуються	утримуються	проти	за	за
Партія європейських соціалістів	за	за	проти	за	за
«Оновити Європу» (Renew Europe)	за	за	утримуються	за	за
Зелені	за	за	проти	за	за
Європейські консерватори і реформісти	за	проти	утримуються	утримуються	утримуються
Європейські ліві	за	за	утримуються	утримуються	утримуються

Джерело розроблено автором на основі статті Німецького інституту міжнародних та безпекових справ [8, с. 2-6].

Станом на вересень 2025 року ультраправі партії очолюють уряди чотирьох держав-членів – Бельгії, Італії, Чеської Республіки та Угорщини. Партії, що перебувають при владі в Бельгії (N-VA) та Чеській Республіці (ODS), належать до більш поміркованого крила ЄКР. Угорщина є винятком серед чотирьох держав-членів, які мають ультраправі партії на чолі уряду: її правляча партія «Фідес» належить до групи «Партія за свободу» в Європарламенті. У п'яти державах-членах – Болгарії, Фінляндії, Італії, Хорватії та Словаччині – ультраправі партії виступають молодшими партнерами в урядових коаліціях, тоді як Партія «Шведські демократи» (ECR) підтримує уряд меншості цієї країни з 2022 року. Словаччина є особливим випадком: ультраправа партія (SNS), яка не представлена в Європарламенті, є молодшим партнером в уряді прем'єр-міністра Роберта Фіцо та його спочатку лівої партії «Смер». Зі складу партійно-політичних урядів країн-членів також видно значення групи ЄНП: у семи з дев'яти країн, де ультраправі сили входять до складу уряду партії ЄНП входять до правлячої коаліції [172, с. 3-6].

Однак так само можливо, що в Угорщині спостерігатиметься протилежна тенденція: після багатьох років домінування на внутрішньому політичному ландшафті, «Фідес» зараз посідає друге місце в опитуваннях напередодні національних парламентських виборів, які мають відбутися 2026 року. В Іспанії Vox наразі є третьою за величиною силою; а в Польщі PiS знову йде пліч-о-пліч з Громадянською коаліцією (ЄНП) Дональда Туска. У 2027 році можуть відбутися значні політичні зміни в трьох найбільших і найвпливовіших державах-членах, що призведе до посилення впливу ультраправих у правлячих коаліціях по всій Європі [12, с. 2-6].

Отже, можливо побачити, що інтеграція у європейському регіоні наразі змінюється через зовнішні впливи на сферу безпеки, а також внутрішні зміни, пов'язані з посиленням праворадикальних партій. Наразі для Європейського Союзу важливим є збереження власної безпеки, що частково можливо реалізувати саме через інтеграцію таких країн як Україна, Молдова та Західні Балкани.

1.2. Концептуалізація інтеграційних процесів у Європі

Поняття «інтеграція» увійшло до академічного дискурсу у 1920-х роках минулого століття, позначаючи процес об'єднання країн у єдину соціально-політичну спільноту. Згодом цей термін почали застосовувати й до інших сфер суспільних відносин – соціальної, виробничої, культурної, наукової, економічної та фінансової [112].

Термін «інтеграція» походить від латинського слова *integratio*, яке означає «відновлення» або «заповнення». У контексті міжнародних відносин він трактується як добровільне й взаємовигідне об'єднання окремих суб'єктів у єдину автономну спільність, що має значно більший потенціал, ніж проста сума її елементів. Така форма єдності забезпечує набагато ширший зміст і відкриває доступ до матеріальних, інтелектуальних та інших ресурсів, недосяжних для кожного учасника при самотійному існуванні.

Р. Арон влучно наголошує, що міжнародні відносини мають фундаментально політичний характер і представляють собою взаємодію між державами. Однак до кінця ХХ століття ситуація змінюється – регіональні альянси та економічні блоки, які все ще створювалися державами, почали виникати поряд з недержавними суб'єктами, включаючи громадські рухи та різні ініціативи, які дедалі більше брали на себе роль активних учасників у сфері міжнародних відносин [69, с. 11-12].

Деякі дослідники пропонують розглядати міжнародну економічну інтеграцію як процес політичного та економічного зближення держав, що ґрунтується на розвитку глибоких і стабільних взаємозв'язків, розподілі праці між національними економіками, а також на багаторівневій та різноманітній взаємодії їхніх господарських систем.

Інша точка зору вказує, що інтеграція є процесом добровільного об'єднання двох чи більше незалежних економічних суб'єктів, що здійснюється через встановлення між ними різноманітних форм і типів взаємозв'язків, закріплених громадянсько-правовими угодами. Метою такого

об'єднання є налагодження ефективної спільної діяльності, яка б забезпечувала реалізацію інтересів кожного учасника.

Європейська інтеграція є важливим інструментом модернізації національної економіки, подолання технологічних бар'єрів і застарілості виробництва, залучення зовнішніх інвестицій та інноваційних рішень. Вона сприяє створенню нових робочих місць, зміцненню конкурентоспроможності підприємств і відкриває доступ до глобальних ринків [179, с. 307-309].

Дослідження теорій і концепцій об'єднання Європи допомагає краще зрозуміти суть сучасних процесів, що відбуваються на континенті. Вивчення інтеграційних тенденцій показує, як протягом століть формувалася ідея єдності європейських народів і розвивалися основні напрями теоретичних підходів.

Особливості прояву міжнародної регіональної інтеграції також були сформульовані Міжнародним банком. Їх можливо поділити на 4 аспекти:

– усунення бар'єрів, що має назву «Поверхнева інтеграція»: зосереджена на усуненні тарифів та нетарифних бар'єрів на кордоні для забезпечення вільного руху товарів. Пізніше це переростає в «глибоку інтеграцію», яка також лібералізує рух послуг, капіталу та робочої сили.

– формування інституцій, що має назву «Інституційний дизайн»: для управління інтегрованою територією країни створюють систему наднаціональних інституцій та міжурядових органів.

– координація політики - «Глибока інтеграція»: держави-члени повинні гармонізувати свої внутрішні правила та координувати свою економічну, фінансову, соціальну та технічну політику.

– економічна спеціалізація та співпраця - «Економічні теорії»: основним економічним рушієм інтеграції є створення більшого ринку, який дозволяє фірмам використовувати ефект масштабу та призводить до ефективнішого розподілу ресурсів шляхом спеціалізації відповідно до порівняльних переваг [152, с. 34-36].

Головні учасники і організатори міжнародних інтеграційних процесів:

- держави;
- міжнародні організації;
- транснаціональні корпорації (ТНК);
- громадські організації.

Міжнародна правосуб'єктність властива державам завдяки самому факту їх існування. Коли держави встановлюють правові взаємовідносини між собою, вони створюють умови для формування міжнародного правопорядку і забезпечують функціонування системи міжнародного права.

Аспект суверенітету в міжнародному праві полягає в тому, що держава розглядається як цілісне утворення, а не як окремі органи чи посадові особи, що діють від її імені на міжнародній арені. Усі дії, що здійснюються уповноваженими представниками держави в міжнародних справах, вважаються діями самої держави. Водночас інтеграційні процеси на міжнародному рівні вимагають від держав свідомого та добровільного обмеження частини свого суверенітету. Однак ця інтеграція не повинна призводити до повної втрати суверенітету державами, які залишаються ключовими учасниками міжнародного права [39].

Міжнародна інтеграція відбувається в результаті об'єднання двох чи більше держав з метою формування більшого політичного простору. Учасники такого процесу укладають інтеграційні договори, розраховуючи отримати переваги у глобальних політичних відносинах, економічну та інші вигоди.

Проте важливими акторами є також громадян та суспільство, що можуть виступати як учасники інтеграційних процесів (через освітні, культурні обміни, трудову міграцію тощо). Також вони можуть впливати за рахунок висловлення громадської думки, просування ідей та реалізації проєктів. Міжнародні організації (ООН, ЄС, СОТ тощо) впливають на створення та підтримку міжнародного правового середовища під час інтеграційних процесів. Транснаціональні корпорації сприяють економічній інтеграції через інвестиції та глобальні ланцюги поставок [39].

Інтеграція є одним із ключових міжнародних політичних та економічних процесів. Вона пов'язана з об'єднанням ресурсів і суперництвом за лідерство, що відбувається у формі добровільного обмеження свободи дій заради преференційного співробітництва. Політика відкритої інтеграції, яку проводять регіональні об'єднання на кшталт ЄС, АСЕАН, ЄАЕС та інших, передбачає активну взаємодію з країнами та регіонами за їх межами. Це стало одним із важливих чинників поширення трансрегіональних практик у світовій економіці та політиці [124].

У сучасному світі сформувалася значна кількість інтеграційних центрів, які виникли автономно та характеризуються різним рівнем глибини інтеграції. Найбільш амбітним і масштабним серед них вважається Європейський Союз.

У світовій практиці розрізняють два ключові підходи до реалізації міжнародної економічної інтеграції – функціональний та інституційний. Перший акцентує увагу на об'єднувальній ролі ринкових механізмів і розглядає інтеграцію як процес, що базується на статичних порівняльних перевагах держав. У цьому випадку важливим чинником виступає взаємодоповнюваність економік країн-учасниць. Інституційний підхід, навпаки, орієнтується на інтеграцію економік, які є подібними за структурою та конкурентоспроможними, з метою формування якісно нових економічних систем, у межах яких відбувається глибоке структурне взаємопроникнення [124].

У політичному вимірі міжнародна інтеграція розглядається як найвища форма співпраці між державами. Вона передбачає створення спільної політичної спільноти на основі об'єднання двох чи більше політичних утворень. Інтеграція водночас є і процесом, і результатом, спрямованим на заміну роздріблених міжнародних відносин, побудованих на незалежних суб'єктах, новою, більш масштабною системою.

На особистісному рівні інтеграція покликана формувати почуття лояльності та відданості новому об'єднанню, а на структурному – залучення кожного учасника до його підтримки та розвитку. Тож у цьому процесі важливе місце

займають чинники, що виходять за межі економічної сфери. Науковці підкреслюють, що це є однією з ознак глобалізації, яка стимулює розширення співпраці між країнами у багатьох напрямках [124].

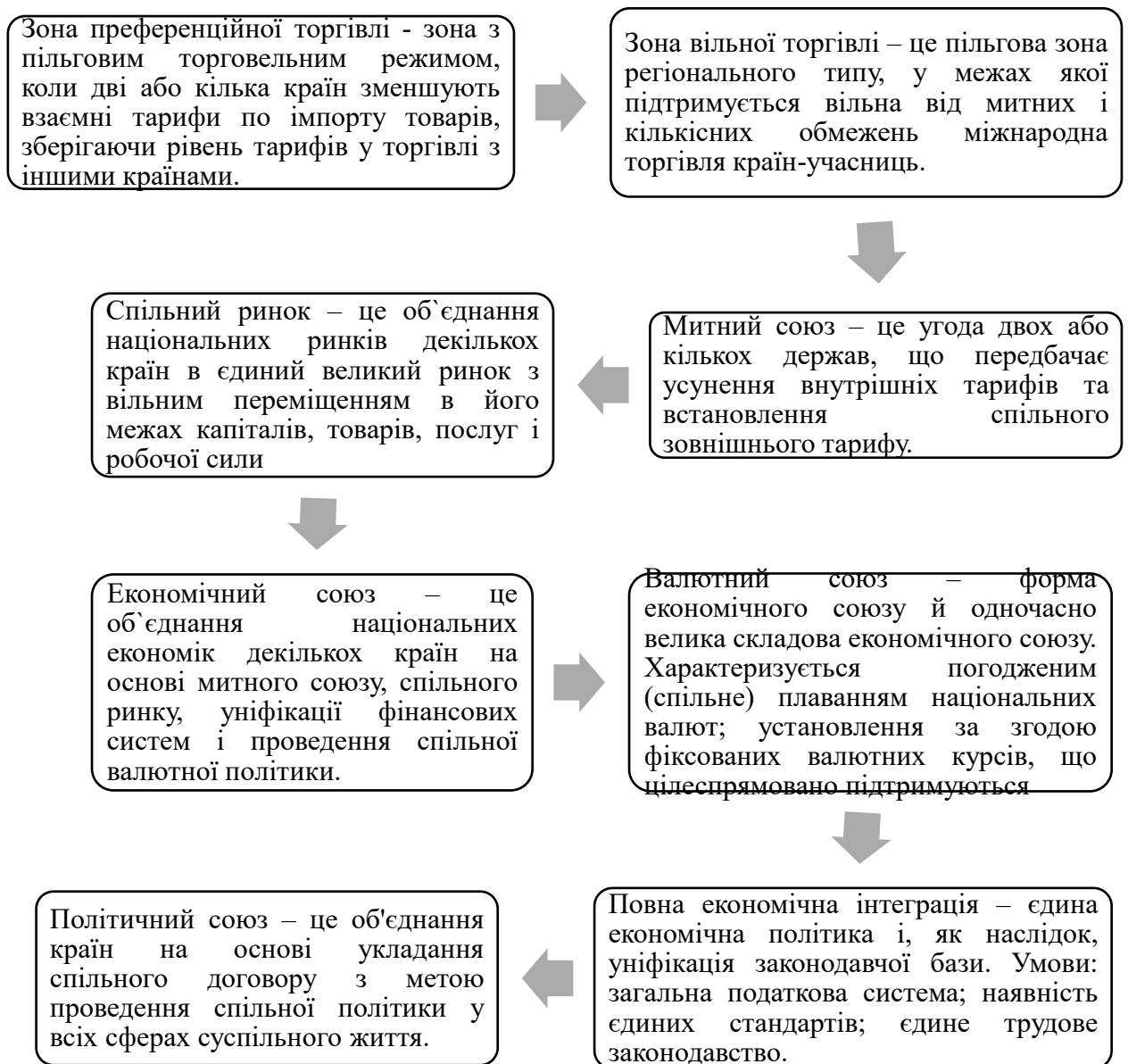

Рис. 1.1 Форми міжнародної інтеграції

Джерело розроблено автором на основі публікацій у ESI [86]

У межах інтеграційного об'єднання ризик встановлення авторитаризму в окремій країні-учасниці суттєво зменшується, хоча повністю не усувається. Важливу роль при цьому відіграють політичні механізми підтримки демократії. Єдину теорію інтеграції, яку б визнала більшість науковців, досі

не сформовано – вона ще не знайшла широкого застосування в наукових і практичних дослідженнях.

У теорії зазвичай зосереджуються на вивченні самого явища інтеграції, часто ігноруючи часовий фактор. Водночас на різних етапах історичного розвитку держави обґрунтовують потребу інтеграції або її відсутність різними мотивами й аргументами. Це й визначає історичну динаміку інтеграційних процесів у світі.

Можна виокремити схожі, а подекуди й універсальні умови та передумови, що впливають на ймовірність вступу країни до певного інтеграційного об'єднання та сприяють успішному розвитку [174, с. 63-65].

Перш за все, важливим чинником є подібний рівень економічного розвитку держав-учасниць. Практика регіональної інтеграції показує, що найбільшого прогресу досягають об'єднання країн з близькими показниками доходу на душу населення.

Для менш розвинених держав участь в інтеграційних процесах зазвичай вимагає розробки та реалізації спеціальних програм, спрямованих на вирівнювання рівнів економічного розвитку. Також необхідний чималий період, протягом якого економічно менш підготовлена країна зможе здійснити належну підготовку до повноцінної інтеграції. Водночас, незалежно від різниці стартових умов, створення в межах інтеграційного об'єднання кращих можливостей для раціонального використання обмежених ресурсів формує сприятливе підґрунтя для розвитку. Важливою передумовою є й географічна близькість: спільні кордони, історично сформовані господарські зв'язки, розвинена транспортна інфраструктура, інтегровані енергетичні системи, а також спільні або подібні культурні традиції, релігія та мова [174, с. 63-65].

Загалом, концепція об'єднання європейських націй впливає зі спільного історичного досвіду, а також політичних, соціально-економічних та культурно-цивілізаційних основ. З одного боку, хрестові походи, колективний опір зовнішнім загарбникам, розширення торгівлі та культурна чи освітня взаємодія заклали основу для єдності. З іншого боку, коаліційні війни,

внутрішні конфлікти та етнічна ворожнеча також сформували історичний фон європейської інтеграції.

Проте аж до 1945 року концепції інтеграції залишалися без реальних механізмів втілення. Лише після завершення Другої світової війни «європейська ідея» знову опинилася у центрі уваги – її активно обговорювали в засобах масової інформації, національних парламентах та на міжнародних переговорах. Питання інтеграції європейських держав поступово перетворилося на один із ключових пунктів політичних програм урядів і дедалі частіше порушувалося не тільки громадськими діячами, а й на найвищому державному рівні.

З часом процеси західноєвропейської інтеграції не лише збереглися, а й значно посилювалися. Саме Західна Європа стала своєрідним осередком світової інтеграції: тут інтеграційні процеси після війни набули найбільшої глибини й динаміки, а ЄС перетворився на приклад для більшості регіональних об'єднань світу [14].

Початок процесу європейської інтеграції датується 9 травня 1950 року, коли французький міністр закордонних справ Робер Шуман висунув ініціативу щодо створення спільного ринку для вугільної та сталеливарної продукції між Францією, ФРН та кількома іншими західноєвропейськими державами. Ця ініціатива стала відомою під назвою «план Шумана». Основна мета плану полягала у примиренні Франції та Німеччини та запобіганні майбутнім конфліктам між ними. Реалізація плану відбулася 18 квітня 1951 року після підписання Паризького договору, який заснував Європейське співтовариство вугілля та сталі.

Важливою подією на ранньому етапі європейської інтеграції став Римський договір, укладений у березні 1957 року. Він заклав основу для створення Європейського співтовариства з атомної енергії (Євроатом) та Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) [14].

Рис. 1.2 Теорії регіональної інтеграції

Джерело розроблено автором на основі публікації Бонілья-Боланьйос, «Ще один крок у теорії регіональної інтеграції: погляд» [11, с. 853-857]

Однією з перших інтеграційних ідей, що намагалися створити теоретичну базу для європейського об'єднання, став федералізм. Відомі європейські мислителі та політики, прагнучи уникнути міждержавних конфліктів на континенті, дедалі більше схилилися до думки про доцільність обмеження національного суверенітету.

Прихильники концепції «єдиної Європи», виходячи з того, що саме державні інтереси є основною причиною міждержавних суперечок і воєн, відстоювали ідею створення наднаціональної структури. Вона мала керуватися передусім загальними інтересами країн, а не інтересами окремих держав. Така стратегія залишалася незмінною упродовж тривалого часу, змінювалися лише завдання, форми та методи досягнення такого об'єднання.

Найяскравішими представниками федералізму є А. Етціоні, А. Спінеллі, К. Фрідріх, П. Тейлор, Дені де Ружмон [113, с. 1112].

Проте федералісти приділяли недостатньо уваги економічним аспектам інтеграції. Основним недоліком класичного федералізму було те, що він виходив із хибної ідеї можливості швидкого інституційно-конституційного об'єднання держав. Кінцеву мету федералістської концепції – створення федерації або конфедерації європейських держав – проголошували одночасно як обов'язкову умову для початку інтеграційного процесу. Розглядаючи наднаціональні структури як ключовий стимул інтеграції, подібно до ролі державної влади у внутрішніх регіонах, прихильники федералізму дійшли висновку, що на міжнародному рівні необхідно створити аналогічний елемент, здатний активізувати інтеграційні процеси на початковому етапі [113, с. 1112]

Основними критиками федералістів виступили прихильники функціоналізму. Хоч вони й не відкидали ідею політичної інтеграції, функціоналісти перш за все підкреслювали важливість розвитку економічної, соціальної та науково-технічної співпраці, вважаючи, що політичні об'єднання мають відбуватися лише після досягнення прогресу у цих сферах.

Теорію класичного функціоналізму започаткував англійський соціолог Девід Мітрані, який започаткував концепцію для забезпечення стабільного та тривалого миру між державами [91].

Функціоналізм став основою для формування нефункціональної концепції інтеграції, яка здобула значну увагу науковців і політиків у 1950-х роках. Спираючись на ідеї функціоналізму, нефункціоналізм також включив окремі положення федералістської теорії. Його провідні представники – Е. Хаас [66], Л. Ліндберг [85] і Ф. Шміттер [128] – робили наголос на економічній інтеграції, водночас визнаючи необхідність політичної координації для ефективного об'єднання країн [15, с. 323].

Інституційна криза 1965 року у політиці Співтовариства фактично призвела до занепаду нефункціоналістської теорії. Проте після активізації інтеграційних процесів після 1985 року та ратифікації Маастрихтського

договору про ЄС у 1993 році теоретики європейської інтеграції знову звернулися до аналізу основних положень неофункціоналізму.

Варто зупинитися на концепції трансакціоналізму, яка сам процес інтеграції висвітлює в термінах комунікаційних мереж. Американський політолог К. Дойч, якого вважають засновником комунікативної теорії, стверджував, що міждержавна інтеграція повинна зосереджуватися головним чином на створенні спільної зони безпеки між країнами, які досягли порівнянного рівня розвитку. Така інтеграція, стверджував він, повинна базуватися на взаємних уподобаннях, колективній усвідомленості, довірі та повазі, поряд зі створенням інституцій та конкретних заходів, спрямованих на сприяння справжнім «мирним змінам» серед їхнього населення [32, с. 30-32].

Він зосередив увагу не стільки на географічних межах співпраці, скільки на спільності демократичних цінностей. У його підході членство в такому просторі не обов'язково пов'язане з офіційним входженням до ЄС, що фактично відкриває шлях до глибшої співпраці та можливого майбутнього приєднання на формальних засадах. Дослідження Дойча спрямовані на прогнозування політичних процесів і розробку принципів взаємодії між країнами за різних сценаріїв розвитку міжнародних відносин.

К.Дойч розробив комунікативну теорію, яка стала однією з перших європейських інтеграційних теорій, що визнавала життєздатність національних держав та їх ролі в сучасному міжнародному спілкуванні, незважаючи на зростаючу популярність наднаціональних підходів до європейської інтеграції [32, с. 33-34].

Теорія постійно змінюється й розвивається, пристосовуючись до нових умов і водночас модифікуючи їх під себе. При створенні спільнот вона особливу увагу приділяє соціально-психологічним та соціально-культурним чинникам, адже саме вони формують спільні цінності й залежать від інтенсивності комунікацій як усередині об'єднання, так і між ним та зовнішнім середовищем [32, с. 34-36].

Теорія безпекових спільнот, розроблена Дойчем у 1957 році, передбачала створення регіонів, де війна між державами стає не лише неймовірною, але й немислимою. Російська агресія проти України ознаменувала кардинальну зміну парадигми європейської безпеки. Адже європейський порядок безпеки, заснований на співпраці, перетворився на систему, що ґрунтується на балансі сил, стримуванні та обмеженні. Цей поворот підтверджує центральну тезу теорії Дойча: безпекові спільноти формуються в умовах зовнішніх загроз, коли непривабливість і неймовірність війни між політичними одиницями стає очевидною [32, с. 34-36].

Можливо побачити, що нестабільність у регіоні стала потужним каталізатором поглиблення оборонної інтеграції. Європейський Союз здійснив низку безпрецедентних кроків:

- Активізація Постійного структурованого співробітництва (PESCO) з новими проектами та збільшеним фінансуванням [42];
- Прийняття Стратегічного компасу у березні 2022 року як амбітного плану зміцнення політики безпеки та оборони ЄС до 2030 року [4];
- Створення Європейської політичної спільноти для стабілізації європейських кордонів [29];
- Приєднання Данії до Європейського оборонного агентства та розгляд Мальтою можливості участі в PESCO. [98, с. 63-65].

На відміну від неофункціоналістських теорій, які акцентують економічні стимули інтеграції, теорія Дойча ставить безпеку в центр інтеграційного процесу. Можливо побачити, що так як економічні взаємозалежності виявилися недостатніми для запобігання агресії, безпекові виклики стають головним стимулом поглиблення інтеграції. Стаття 42 Договору про ЄС – пункт про взаємну допомогу, який зобов'язує всі держави-члени надавати допомогу у разі збройної агресії проти будь-якої з них, втілює принципи безпекової спільноти Дойча. Хоча ця стаття була активована лише один раз Францією у 2015 році після терактів у Парижі, її потенціал для протидії російським загрозам залишається значним [129].

Перспектива членства Західних Балкан в ЄС розглядається не лише як політичний жест, але як стратегічна безпекова необхідність. Розширення безпекової спільноти відповідає теорії Дойча. Особливо важливим аспектом інтеграції Західних Балкан є боротьба з транснаціональною злочинністю та тероризмом, що демонструє практичне застосування принципів колективної безпеки. Регіон залишається важливим геополітичним та гео економічним хабом між ЄС, Туреччиною, Близьким Сходом та Росією, що робить його вразливим для різних форм організованої злочинності, включаючи незаконну торгівлю зброєю та наркотиками. Проект «Кримінальне правосуддя Західних Балкан», фінансований Європейською комісією та реалізований Євроюстом, спрямований на зміцнення співпраці в регіоні та між регіоном і ЄС у боротьбі з організованою злочинністю та тероризмом. Цей проект втілює принципи Дойча щодо необхідності спільної відповіді на загрози безпеці в рамках безпекової спільноти [38].

Теорія Дойча передбачає три можливі сценарії розвитку для регіональних безпекових комплексів: конфлікт, збереження статус-кво або формування безпекової спільноти. У випадку Західних Балкан третій сценарій – побудова безпекової спільноти через інтеграцію всіх країн регіону до ЄС та НАТО – є найбільш бажаним і єдиним, що гарантує самодостатню стабільність [133].

Отже, у науковій літературі відсутній консенсус щодо дефініції поняття «інтеграція». Деякі дослідники розглядають її як процес політичного та економічного зближення держав інші як процес добровільного об'єднання двох чи більше незалежних економічних суб'єктів. Серед багатьох класичних теорій інтеграції для цього дослідження є релевантною концепція Дойча. Згідно теорії трансакціоналізму в інтеграції в першу чергу вбачалось саме об'єднання заради безпеки.

1.3 Концептуально - методологічні засади дослідження інтеграції країн Західних Балкан до Європейського Союзу

Інтеграція – це природний і невід’ємний процес, притаманний людським спільнотам, який супроводжує їхній розвиток з моменту зародження людства, проявляючись на різних щаблях соціальної організації – від взаємодії між окремими людьми до співпраці між державами. З історичної точки зору, першими виникли процеси внутрішньої інтеграції (консолідації) спільнот, що створили підґрунтя для подальшої зовнішньої інтеграції, зокрема міжнародної та міждержавної. Концепція та практика створення Європейського Союзу спираються на три основні принципи. Перший принцип визначає інтеграцію як засіб, а не кінцеву мету, тобто вона повинна приносити взаємну вигоду і слугувати важливим інструментом для розв’язання соціально-політичних завдань, а не бути універсальним рішенням усіх проблем. Другий принцип передбачає поступовий розвиток крок за кроком: від зони вільної торгівлі до митного союзу, далі – до спільного ринку та, зрештою, валютного союзу з єдиною валютою і спільною економічною і фінансовою політикою учасників. Третій принцип підкреслює необхідність наявності дієвого механізму, який з одного боку дозволяє враховувати існуючі розбіжності як потенціал для подальшого розвитку інтеграції, а з іншого – приймати збалансовані рішення, що враховують інтереси різних країн, і забезпечувати їх ефективне впровадження. Принципи були прописані у концепції європейського будівництва, що була створена Ж. Моне і викладена в Декларації Шумана від 9 травня 1950 р. [40].

Перший принцип євроінтеграції в цій концепції полягає в тому, що економічне співробітництво між країнами нової Європи не розглядається як мета сама по собі. Водночас саме економічна взаємодія найкраще відповідає щоденним практичним потребам учасників, сприяє підвищенню добробуту населення та водночас торкається менш чутливих сфер, таких як національна безпека, оборона, зовнішня політика і державний суверенітет.

Другий принцип ґрунтується на ідеї, що об'єднання Європи можливе виключно через послідовні етапи розвитку – від початкових і обмежених форм регіональної інтеграції до більш глибоких і масштабних форматів співпраці. Цей шлях передбачає поступовий перехід від митного союзу та спільного ринку товарів до єдиного внутрішнього ринку з вільним переміщенням товарів, послуг, капіталу та людей, а згодом – до економічного й валютного союзу. Лише фінальний етап включає формування політичного союзу.

Третій принцип євроінтеграції, сформульований у концепції Ж. Моне, полягає в тому, що створення Європи не може відбутися миттєво чи за єдиним всеохопним планом. Її розвиток має ґрунтуватися на конкретних досягненнях, які спершу забезпечать виникнення «солідарності *de facto*». Згодом народи-учасники поступово поширюватимуть цю солідарність на нові сфери спільної діяльності, створюючи відчуття, що Європа просувається вперед узгодженим і власним шляхом [173, с. 81-84].

Залежно від основ формування спільного європейського простору виділяють духовний, економічний та політичний виміри європейської інтеграції. У першому випадку інтеграція виступає як ознака формування соціокультурної спільноти з колективною ідентичністю; у другому – це наслідок прагматичної вигоди, коли учасники стають частиною ширшої системи, де спільна діяльність приносить більше користі, ніж окремі зусилля кожного; у третьому – результат прихильності до спільних політичних принципів, інституцій та правил взаємодії в політичній сфері.

Цікаві ідеї висловлював Ж. Делор, його концепція передбачає поступове підвищення ступеня інтеграції в напрямку «ядра» європейської спільноти, яким мають стати країни ЄС після формування політичного союзу, спільного ринку та господарсько-валютних союзів. Наступним рівнем є країни Європейської асоціації вільної торгівлі, які за економічними та правовими показниками наближені до ЄС. Зовнішнє коло складають країни, асоційовані з ЄС і що прагнуть до повноправного членства. Найширшим, четвертим рівнем

є держави – члени ОБСЄ, які утворюють загальний простір європейського співробітництва [178, с. 92-94].

Методологія вивчення інтеграційних процесів у Європі ґрунтується на комплексному підході, який охоплює дослідження економічних, політичних, правових і соціокультурних аспектів. Аналіз спирається як на історичний досвід, так і на актуальні тенденції та наукові концепції, що пояснюють механізми та етапи європейської інтеграції.

Методологія – це своєрідний фундамент дослідження, набір принципів і теоретичних підходів, на які воно спирається. А методи – це вже практичні інструменти, за допомогою яких дослідник детально вивчає проблему, використовуючи потрібні моделі та підходи. У цьому дослідженні автор дотримується принципів об'єктивності, системності та точності у використанні термінів. Він застосовує багатогранний підхід, поєднуючи системний, інституційний, аксіологічний та комплексний аналіз. Такий підхід дає змогу глибше та всебічніше дослідити проблему. Далі ці принципи розглядаються детальніше.

Принцип об'єктивності передбачає максимально можливе усунення впливу особистої думки та індивідуального підходу дослідника до розглядуваних питань, з урахуванням постійних змін у політиці протидії та запобігання протиправній діяльності. У сфері міжнародних відносин такий підхід, із мінімізацією суб'єктивного чинника, дав змогу більш зважено й неупереджено оцінити проблему. Важливим підґрунтям цього процесу стала широка джерельна база, що охоплює документи та інформаційні матеріали, які забезпечують глибину й достовірність досліджень.

Термінологічний підхід ґрунтується на поглибленому аналізі ключових термінів і понять, а також на з'ясуванні їхнього змісту та взаємозв'язків. У межах дослідження наведено теоретичні тлумачення базових категорій, зокрема «зовнішня політика», «інтеграція» та «інтеграційні процеси». Застосування цього підходу дало змогу більш комплексно осягнути основні

механізми, етапи та рівні впровадження міжнародних стратегій, спрямованих на інтеграцію країн Західних Балкан до Європейського Союзу.

Принцип системності передбачає розгляд будь-якого явища або об'єкта дослідження як єдиної цілісної системи з власною структурою, що функціонує у певних умовах. У сфері міжнародних відносин він дає змогу сприймати глобальну систему як складний комплекс, який охоплює різні історичні етапи та постійні зміни. Це дозволяє аналізувати зовнішню політику держав не ізольовано, а як взаємопов'язані елементи єдиного міжнародного процесу.

Інституційний підхід дозволяє розглядати взаємодію в міжнародних відносинах крізь призму створення механізмів соціального регулювання соціально-економічних процесів. Інституціоналізм виступає одним із провідних напрямів суспільних наук, що підкреслює важливу роль інститутів у формуванні та визначенні напрямів економічних, соціальних і політичних рішень.

У процесі проведення дослідження було використано різні методи і методологічні підходи, що дозволяють здійснити глибокий та всебічний аналіз інтеграції країн Західних Балкан з Євросоюзом. Автор застосував загальнонаукові методи, серед яких: аналіз і синтез, дедукція та індукція, теоретичне узагальнення, аналіз документальних джерел і літератури, статистичний і порівняльний аналіз, описово-хронологічний метод, геополітичний аналіз, компаративний метод, ретроспективний аналіз, а також методи узагальнення, групування та кейс-метод. Ці методи надають можливість провести комплексне дослідження для глибшого зрозуміння різних аспектів обраної теми.

Першочерговим виступає метод аналізу та синтезу, які тісно взаємодіють і створюють базу для поєднання окремих елементів об'єкта дослідження в цілісну, узгоджену структуру. Застосування цього підходу дало змогу ґрунтовно опрацювати стратегії майбутнього розвитку в умовах інтеграційних процесів країн Західних Балкан до Європейського Союзу.

Метод вивчення документів і літературних джерел передбачав залучення широкого кола наукових праць, звітів міжнародних організацій, а також офіційних державних документів і нормативно-правових актів. Такий підхід забезпечив отримання цінних даних щодо актуального стану проблеми, наявних методів її вирішення та дієвих стратегій у даній галузі.

За допомогою порівняльного аналізу було вивчено правові норми та стратегії, які регулюють вплив ісламського чинника. Це дозволило визначити найефективніші підходи та розробити практичні рекомендації для покращення ситуації.

Використання індуктивного й дедуктивного методів, що взаємодоповнюють один одного, дало змогу здійснити логічний аналіз теми – як через узагальнення окремих фактів, так і шляхом деталізації загальних положень. Завдяки цьому результати дослідження вдалося систематизувати та глибше зрозуміти досліджувані процеси.

Описово-хронологічний метод дозволяє виявити зв'язки та подібності між подіями, що відбуваються на національному рівні в окремих країнах, та глобальними процесами, що відбуваються на міжнародній арені. Він також дає змогу проаналізувати часові паралелі між внутрішньою ситуацією певної країни та ключовими міжнародними подіями – у цьому випадку процесом інтеграції країн Західних Балкан до Європейського Союзу.

Аналіз документів та літературних джерел слугувало основою для поглибленого вивчення інформації, отриманої з конвенцій та звітів, виданих міжнародними організаціями. Поєднуючи численні методи дослідження з добре підібраними джерелами інформації та структурованою літературою, дослідження застосувало комплексний підхід до досягнення своїх цілей.

Порівняльний метод, зосереджений на аналізі та зіставленні різних явищ чи процесів, дозволив виділити як спільні характеристики, так і суттєві відмінності між ними.

Ретроспективний підхід, який активно використовується не лише в історичних дослідженнях, а й у різних наукових сферах, дає можливість

досліджувати події минулого, виявляти основні чинники та причини, що зумовили формування сучасних процесів і явищ. У межах цього дослідження автор застосував даний метод для аналізу історичних передумов та етапів розвитку інтеграційних процесів країн Західних Балкан у контексті їхнього поступового зближення з Європейським Союзом.

Метод узагальнення передбачає виділення спільних характеристик і властивостей, притаманних різним сторонам досліджуваного явища. Такий підхід дає змогу перейти від аналізу окремих фактів до формування ширших теоретичних положень та концептуальних висновків.

Метод групування полягає у систематизації об'єктів або даних шляхом їх поділу на певні категорії, що створює основу для більш детального та глибокого аналізу.

Метод SWOT-аналізу дозволяє оцінити внутрішні можливості та зовнішні умови для розвитку. Цей метод дозволяє оцінити як переваги та недоліки, а також основні ризики та точки для майбутнього росту.

Таким чином, було визначено специфіку інтеграційних процесів та принципів створення Європейського Союзу. Також виокремлено методи та принципи подальшого дослідження. Основним елементом дослідження в цій роботі буде виступати SWOT-аналіз.

Висновки до розділу 1

Отже, на основі аналізу сучасного стану інтеграційних процесів у Європейському Союзі, можливо побачити, що особливої уваги знову набирає питання розширення ЄС та безпекових проблем. Це пов'язано в більшості з зовнішніми аспектами, такими як війна в Україні та загостренням питання обороноздатності. Так, майже на самому початку війни одночасно з Україною питання вступу було заново відкрито з Молдовою та Грузією. Особливого поштовху воно набуло і з Західними Балканами. Щодо внутрішніх чинників, які блокують процеси інтеграції, найвагомим є поширення впливу

ультраправих партій. Країни з ультраправими лідерами блокують рішення стосовно подальшої інтеграції. Також їх вплив поширюється через збільшення представництва в Європейському парламенті, а також через участь у національних урядах, що дає їм голос у Раді ЄС.

Також варто зазначити, що серед багатьох концепцій інтеграції найбільш релевантною вбачається концепція трансакціоналізму Дойча. Вона постійно адаптується до реалій міжнародних відносин, та її ідея зосереджена навколо питання безпеки. Саме безпека є наразі рушійною силою, що штовхає Європейський Союз до формування нового безпекового простору. Через цей аспект розкривається питання подальшої інтеграції країн до ЄС.

Серед концептуального виміру, дослідження перспектив інтеграції, найбільш релевантними є принцип комплексного підходу, який охоплює дослідження економічних, політичних, правових і соціокультурних аспектів. Подальший аналіз спиратиметься як на історичний досвід, так і на актуальні тенденції та наукові концепції, що пояснюють механізми та етапи європейської інтеграції. Також важливим є метод SWOT-аналізу, який має виявити слабкі та сильні аспекти інтеграції країн Західних Балкан, а також можливості та загрози подальшої інтеграції.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН ЗАХІДНИХ БАЛКАН З ЄС

2.1 Актуальний стан регіону Західних Балкан

Варто розпочати з того, що таке Західні Балкани – це термін, що використовується в Європейському Союзі для позначення шести країн Південної та Східної Європи, на які поширюється політика розширення ЄС: Республіка Албанія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Республіка Косово, Республіка Північна Македонія та Республіка Сербія.

За винятком Албанії, всі країни Західних Балкан раніше були частиною Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія, яка розпалася в 1991 році. У той час як решта країн Європи, що розвиваються, мирно перейшла від комунізму до демократії, багато країн Західних Балкан провели 1990-ті роки в умовах кризи після цього розпаду, яка спричинила масштабні руйнування, затримала економічну трансформацію країн і призвела до значно нижчого рівня життя порівняно з країнами ЄС [54].

Спочатку варто зупинити увагу на внутрішній ситуації у регіоні. Варто зазначити, що саме етнічна та демографічна ситуації відіграють ключову роль у внутрішній дестабілізації країн. Демографічна ситуація в шести країнах Західних Балкан протягом останніх двох десятиліть характеризується постійним скороченням населення. За цей період населення регіону зменшилося майже на 2,5 мільйона і зараз становить трохи більше 16 мільйонів. Через виклики економічного та політичного переходу, а також конфлікти 1990-х років, кожен п'ятий громадянин зараз проживає за кордоном [23].

У 1990-х роках Західні Балкани були ареною інтенсивних збройних конфліктів, спричинених розпадом Югославії. Війни в Хорватії, Боснії та Герцеговині та Косово, що відзначилися етнічними чистками та масовими

переміщеннями, призвели до значних втрат населення та тривалих демографічних зрушень у регіоні.

Згідно з переписом населення, проведеним безпосередньо перед розпадом Югославії, у 1991 році населення Боснії та Герцеговини становило 4,3 мільйона осіб. Під час конфлікту загинуло понад 100 000 людей, а понад 2 мільйони були змушені покинути свої домівки [23]. Знайти нові дані Етнічна напруженість також ускладнювала збір даних про населення в наступні десятиліття, і єдиний офіційний перепис населення відбувся у 2013 році.

Стосовно етнічної напруженості, в країні досі зберігається дискримінація тих громадян Боснії та Герцеговини, які не належать до трьох установчих народів — босняків, сербів чи хорватів. Вони виключені з Палати народів, тобто в них немає можливості балотуватися на посаду президента, так і на обрання до Палати. У лютому 2023 року уряд Боснії та Герцеговини у повідомленні до Комітету міністрів Ради Європи знову зобов'язався забезпечити зміни протягом шести місяців. Жодних дій не було вжито, і фактично уряд вніс пропозиції щодо внесення змін до виборчого законодавства, які лише посилять його дискримінаційний характер. Під час цього процесу Австрія, Бельгія, Чехія, Італія, Франція, Молдова, Нідерланди, Швеція та Швейцарія закликали Боснію і Герцеговину негайно реформувати свою Конституцію та виборче законодавство відповідно до рішення [88].

Також варто зазначити, що 6 серпня 2025 року Центральна виборча комісія Боснії і Герцеговини скасувала мандат Мілорада Додіка на посаді президента Республіки Сербської. Це рішення Комісії є першим випадком з часів Дейтонських угод 1995 року, коли обраного лідера сербського утворення було усунуто з посади державною владою. Додік засудив рішення суду як політично мотивоване та відмовився його прийняти, заявивши, що проведе референдум [36].

У місті Баня-Лука більшість Національної скупщини РС [95] вже відмовилась прийняти це рішення. Його назвали посяганням на виключну

юрисдикцію Республіки Сербії. Сербія, росія та Угорщина також не підтримали це рішення. [94].

Якщо перейти до Косово, то проблема з демографічною статистикою, складеною ще в 1990-х роках, особливо очевидна. Згідно з переписом 1981 року, у Косово проживало 1,58 мільйона осіб. Однак у 1991 році, через два роки після того, як Слободан Мілошевич скасував її автономію, косовські албанці бойкотували перепис, в результаті чого югославська влада оцінювала населення в 1,95 мільйони [89]. Помилки в цій оцінці, такі як застосування застарілих коефіцієнтів народжуваності, призвели до значних розбіжностей у наступних підрахунках. Коли у 2011 році було проведено перший повоєнний перепис, зареєстрована чисельність населення була значно меншою. Етнічні албанці становлять загальну більшість – 92,9%. Більшість албанців – мусульмани та розмовляють албанською. Серби, найбільша меншина в Косово, розмовляють сербською мовою та є переважно православними християнами. Перепис 2011 року не врахував сербів у Північному Косово [82].

Більшість ашкалійців (за оцінками, 15 436 осіб за даними перепису 2011 року) розмовляють албанською як рідною мовою та сповідують іслам. Однак албанська громада не прийняла їх: вони стикаються з широко поширеною дискримінацією та виключенням з економічного життя. Подібну ситуацію переживають єгиптяни Косова (їх кількість становить 11 524 особи за даними перепису 2011 року). Вони також розмовляють албанською як рідною мовою та сповідують іслам. Як і ашкалії, вони страждають від широко розповсюдженої соціальної ізоляції та економічної маргіналізації. Хоча єгиптяни мають одне зарезервоване місце в Асамблеї Косова, вони також були виключені з будь-якої реальної участі в політичному житті [89].

Босняки – слов'янський народ, який розмовляє боснійською мовою, і більшість з них – мусульмани. Вони представляють другу за величиною етнічну групу, що не становить більшості. Згідно з переписом населення 2011 року, у Косово проживало приблизно 27 533 босняків. Вони також були виключені з будь-якої ефективної участі в політичному житті [89].

За оцінками перепису 2011 року, за винятком Північного Косова, було 10 265 горанців. Це слов'янський народ, для якого горанська мова є рідною та який прийняв іслам у 18-му та 19-му століттях. Вони зосереджені на півдні Прізрена. Горанці мають одне визначене місце в Асамблеї Косова. Вони були виключені з реальної участі в політичному житті, включаючи обговорення майбутнього статусу Косова [89].

Сьогодні Західні Балкани борються з постійним скороченням кількості населення та його старінням. У 2002 році населення Сербії становило 7,49 мільйона осіб, згідно з переписом [22]. Відтоді населення найбільш населеної постюгославської країни щорічно скорочується в середньому приблизно на 40 000 осіб. Згідно з останнім переписом, проведеним у 2022 році, Сербія зараз має 6,7 мільйона громадян, що на 10% менше, ніж два десятиліття тому.

Стосовно етнічного складу, то у Сербії, згідно з останнім переписом населення, 147 604 особи ідентифікували себе як роми. Однак, за іншими джерелами, їхня фактична кількість вища. Згідно з дослідженням, проведеним у 2020 році, 66% респондентів ромів стикалися з дискримінацією більше десяти разів, а ще 15,1% – до десяти разів протягом свого життя [138, с. 12]

Боснія та Герцеговина та Албанія переживають найбільше скорочення населення в регіоні. Перший і єдиний повоєнний перепис населення в Боснії та Герцеговині, проведений аж у 2013 році, зафіксував населення в 3,5 мільйона. За даними Світового банку, зараз у країні проживає 3,1 мільйона осіб, тоді як деякі боснійські демографи вказують на цифру ближчу до 2,9 мільйона. Таким чином, залежно від джерела даних, населення Боснії та Герцеговини зменшилося на 11% або 17%, а за найбільш песимістичним варіантом країна могла втратити до 40% свого населення за останнє десятиліття [21].

Албанія стикається з аналогічно несприятливою демографічною тенденцією, де населення постійно скорочується з моменту падіння комуністичного режиму Енвера Ходжі. Згідно з переписом населення 2001 року, у країні проживало трохи більше 3 мільйонів мешканців [148].

Десятиліття потому це число вже скоротилося майже на 250 000, досягнувши 2,83 мільйона. За останнім переписом, проведеним у 2023 році, населення оцінюється в 2,4 мільйона, що на 21% менше з початку тисячоліття [1].

До меншин Албанії належать греки (59 000), македонці (4 700), роми, волохи/арумуни, македонці, єгиптяни, серби та чорногорці. Новий перепис було проведено восени 2023 року. Закон про захист національних меншин у Республіці Албанія був схвалений Національними зборами у 2017 році. Він усунув попередні відмінності між національними та мовними меншинами та визнав ці групи національними меншинами [60].

Косово, наймолодша держава Європи, також переживає скорочення населення. Перший перепис, проведений після проголошення незалежності у 2011 році, зафіксував 1,79 мільйона населення [1]. Згідно з даними, зібраними Косовським агентством статистики, та попередніми результатами перепису населення 2024 року, населення з того часу скоротилося до 1,58 мільйона – на 11% за 13 років [1]. Північна Македонія стикається з аналогічною проблемою, втративши 9% свого населення між 2002 і 2021 роками. Наразі в країні проживає 1,83 мільйона мешканців [147].

Помітним винятком у регіоні є Чорногорія, найменша за чисельністю населення держава Західних Балкан. Протягом останніх десятиліть її населення залишалося відносно стабільним. Згідно з переписом населення 2003 року, основними етнічними групами є чорногорці 267 669 осіб (43,16%), серби 198 414 осіб (31,99%), боснійці 48 184 особи (7,77%), албанці 31 163 особи (5,03%), мусульмани 24 625 осіб (3,97%), хорвати 6 811 осіб та роми - 2 601 особа. Жодна окрема етнічна група в Чорногорії не утворює абсолютної чисельної більшості [90]. З метою покращення поточного статусу та становища громад ромів та єгиптян у Чорногорії, уряд підготував Стратегію соціальної інтеграції ромів та єгиптян на період 2021-2025 років [105].

Еміграція також не є новим явищем для Західних Балкан. Регіон давно стикається з масштабним відтоком населення. Після 2000 року постійне високе безробіття та значна різниця в заробітній платі між регіоном та ЄС

створили додаткові стимули для еміграції. Як наслідок, Західні Балкани переживали стабільний відтік кваліфікованих працівників. Однак економічні фактори не є єдиним стимулом для еміграції. Додатковими причинами для переселення є також низька якість освіти, охорони здоров'я та судової системи, а також некомпетентність політичної еліти, несприятливе бізнес-середовище та корупція [23].

У 2015 році Німеччина була найпоширенішою країною призначення для мігрантів з усіх країн Західних Балкан, за винятком албанців, які частіше мігрували до Італії та Греції. У 2024 році приблизно кожен четвертий мігрант із Західних Балкан оселився в Німеччині, згідно з даними UNDESA, причому Косово має особливо високий показник. Близько 60% усіх емігрантів із Західних Балкан зараз проживають у Німеччині [127, с. 15].

Результати електронного опитування 2022 року вказують на тривожно низький рівень психічного благополуччя серед респондентів у трьох країнах Західних Балкан, зокрема в Албанії та Косово. Близько половини молодих респондентів у Північній Македонії відчують оптимізм, порівняно з приблизно чвертю в Албанії (25%) та трохи менше третиною в Косово (31%). І навпаки, лише 6% молодих респондентів у Північній Македонії висловили оптимізм щодо майбутнього своєї країни. В Албанії лише близько третини молодих респондентів оптимістично дивляться на майбутнє своєї країни, а в Косово це відчуття висловлює лише чверть молодих респондентів [170].

Стосовно економічної сфери, незважаючи на нещодавній прогрес, регіон стикається з постійними структурними проблемами. Рівень продуктивності знизився, а державні підприємства все ще домінують у критичних секторах, витісняючи приватні інвестиції. Близько 67% з яких є збитковими.

Фінансові ринки залишаються недостатньо розвиненими, що обмежує доступ до кредитування, особливо для мікро-, малих та середніх підприємств. Наприклад, у Сербії внутрішнє кредитування приватного сектору становило близько 43% у 2024 році, що значно нижче середнього показника по ЄС, який становить близько 75% [72].

Зміна клімату ще більше ускладнює перспективи. Такі країни, як Сербія та Боснія і Герцеговина, входять до числа країн з найбільшим викидом CO₂ на душу населення в Європі. Інші, такі як Албанія, майже повністю покладаються на гідроенергетику, що робить їх схильними до дедалі частіших посух. Енергетичний сектор терміново потребує модернізації, диверсифікації та декарбонізації [72].

Перехід на стійкі джерела енергії, наприклад, вимагатиме значних додаткових інвестицій, які оцінюються в 89,4 мільярда доларів США або 1,9% ВВП щорічно до 2050 року, згідно зі Звітом про клімат та розвиток шести країн Західних Балкан. За сприятливих умов, за оцінками, 85% загального обсягу інвестицій можуть надходити з приватного сектору.

Наразі в Албанії створюються проекти для розширення доступу до електроенергії шляхом спільного інвестування з приватним сектором у сталу енергетику. Тим часом у Косово реформи в галузі мікрофінансування та трудового регулювання сприяють розвитку малого бізнесу та стимулюють інвестиції в місцеві продовольчі системи та роздрібну торгівлю [72].

У Боснії та Герцеговині модернізація державних підприємств та консолідація системи державно-приватного партнерства закладають основу для оновлення інфраструктури шляхом покращення фінансових показників та управління в державних підприємствах.

Тим часом у Сербії продовжується підтримка розвитку ринків капіталу через поточну Спільну програму ринків капіталу (J-CAP) – ініціативу Групи Світового банку. У Чорногорії завершення концесійного державно-приватного партнерства для аеропортів країни [72].

Відсутність твердої політичної рішучості в регіоні створила перешкоди для ефективної боротьби з корупцією. Це особливо очевидно у відсутності довгострокових стратегічних рамок антикорупційної політики. Антикорупційні зусилля Косова не ґрунтуються на жодних стратегічних рамках, а термін дії останньої програми закінчився у 2017 році. Чорногорія та Боснія і Герцеговина прийняли нові стратегії у 2024 році після п'яти років без

таких документів. Водночас органи з запобігання корупції в регіоні намагаються повністю виконати свій мандат через обмежені людські та фінансові ресурси та обмежену здатність ефективно боротися з корупцією на високому рівні. Наприклад, з 2018 по 2022 рік загальна кількість ув'язнень за корупцію на високому рівні залишалася меншою за 10 в Албанії, Косово та Чорногорії [74].

Торговельні показники економік Західних Балкан також стримуються їхньою низькою промисловою базою. Експорт товарів у регіоні становив 18,7% ВВП у 2023 році, що значно нижче середнього рівня по ЄС у 38,0%. Окрім Північної Македонії, яка перевершує середній показник по ЄС (44,8%), головним чином завдяки хімічному та машинобудівному секторам, експорт товарів залишається низьким у всьому регіоні [74]. Це особливо помітно в Албанії (13,2%), Чорногорії (3,5%) та Косово (2,8%), де експорт послуг відіграє набагато більшу роль у загальному обсязі торгівлі [49]. Туризм є найважливішим економічним сектором як в Албанії, так і в Чорногорії, на який у 2023 році припадало відповідно 21,5% та 25,6% зайнятості.

Окремо варто проаналізувати конфліктні ситуації між державами регіону. Стосовно Косово, то після насильницького протистояння в північному селі Банська у вересні 2023 року напруженість у відносинах із Сербією дещо знизилася. Радойчич зізнався в організації та участі в нападі, його слідство проводилося в Белграді та Приштині, де Спеціальна прокуратура Косова висунула йому та ще 44 особам обвинувальний акт у терористичній діяльності [136]. Вони намагалися анексувати цю частину території до Республіки Сербія, і в результаті застосованого насильства загинув поліцейський, а життя цивільного населення опинилося під загрозою.

Проте до вступу в ЄС, необхідним є певний початковий прогрес у створенні Косовом Асоціації сербських муніципалітетів, запланованого органу, який об'єднає суб'єкти з сербською більшістю та надасть їм певний рівень самоврядування. Але діалог із Сербією зупинився. Повна нормалізація зв'язків та фактичне визнання Белградом Косово залишаються недосяжними.

Під тиском ЄС Косово та Сербія досягли певного прогресу у 2022–2023 роках у напрямку зближення. Однак угода 2023 року про нормалізацію дипломатичних відносин [53], укладена за сприяння тодішнього спеціального представника ЄС Мірослава Лайчака та схвалена Курті та президентом Сербії Александаром Вучичем в Охриді, залишається невідписаною та невиконаною.

Сербський президент продовжує прагнути розділу, а не угоди. Зі свого боку, Курті вказує на політику Сербії, щоб виправдати свою відмову зробити позитивний крок щодо угоди. Це включає подання проекту статуту асоціації до Конституційного суду Косова на затвердження, як того вимагає ЄС.

Тим часом у північному Косові відбулися суттєві зміни. Бойкот сербами косовських інституцій, включаючи вибори, з листопада 2022 року дозволив Курті призначити трьох мерів з числа етнічних албанців та одного мера з числа боснійців у чотирьох переважно сербських муніципалітетах на північ від річки Ібар: Північна Митровица, Лепосавич, Звечан та Зубін Поток. Напад на Банську узаконив регулярну присутність косовських спецпідрозділів поліції в цьому районі, що призвело до численних ізольованих інцидентів з місцевою громадою. Застосування сили Косовом та подальші односторонні заходи в північних муніципалітетах неодноразово критикувалися ЄС та Сполученими Штатами [101].

Також актуальним залишається опір Болгарії проти вступу Північної Македонії до ЄС. У грудні 2020 року Болгарія наклала вето рішення ради єс де болгарія утрималась на початок переговорів щодо вступу до Європейського Союзу (ЄС) з Північною Македонією [151]. Вона не погодилася із запропонованою рамковою програмою переговорів і вимагала, щоб вона також враховувала двосторонні питання між нею та Північною Македонією. За словами Болгарії, Північна Македонія дотримувалася «неєвропейських» та «тоталітарних історичних наративів», які потребували перегляду перед вступом до ЄС. Болгарські політики висловлювали сумніви щодо легітимності македонської держави та відверто негативні почуття щодо її національності, мови та ідентичності. Заперечення Болгарією існування окремої македонської

етнічної ідентичності та мови було офіційною політикою щонайменше з 1960-х років. Це заперечення глибоко вкорінене в позиції країни щодо «македонського питання», яке стосується історичних аспектів кінця ХІХ століття до початку ХХІ століття пов'язаних з ідентичністю та територіальними претензіями до територій [165].

У 2022 році Болгарія зняла своє вето та підтримала «французьку пропозицію» спрямовану на те, щоб дозволити Скоп'є розпочати переговори з ЄС за умови, що вони змінять свою конституцію, додавши болгарську меншину до інших меншин, перелічених у ній. Однак ці переговори ще не розпочалися, оскільки уряд Християна Міцковського рішуче виступає проти зміни конституції, незважаючи на зобов'язання колишнього парламенту його країни [20].

Відносини між Грецією та Албанією також періодично стають напруженими. Останньою підставою для цього стала справа Фреді Белері, 52-річного представника грецької меншини Албанії, якого у 2023 році було обрано мером албанського муніципалітету Хімари. Белері ще встиг скласти присягу як мер Хімари, оскільки на момент обрання він перебував під вартою за звинуваченням у купівлі голосів виборців. Греція різко відреагувала на арешт і ув'язнення Белері, звинувативши Албанію в порушенні верховенства права та прав грецької меншини. Афіни стверджують, що його затримання є політично мотивованим. В середині листопада 2023 року Греція відмовилася підтримати листа з проханням до Європейської Комісії відкрити перші п'ять розділів переговорів щодо процесу вступу Албанії до ЄС. Лист зрештою був підтриманий, але з застереженнями [109].

Белері був звільнений 2024 року після того, як здобув місце в Європейському парламенті як кандидат від консервативної партії Міцотакіса «Нова демократія». Після чого Греція підтвердила, що підтримує зусилля Сербії щодо вступу до ЄС [64].

До зовнішніх чинників впливу на регіон варто віднести незаконну міграцію. В останній «Оцінці загрози серйозної та організованої злочинності»,

проведеній Європолем у березні 2025 року, Західнобалканський маршрут визначено як один із двох основних міграційних коридорів до Європейського Союзу [132]. Злочинні мережі розробили складні методи для сприяння переміщенню мігрантів цим маршрутом, або шляхом направлення мігрантів через кордони, або шляхом надання дистанційних інструкцій. Нелегальних мігрантів перевозять у різноманітних пасажирських та комерційних транспортних засобах, часто захованих у паливних баках, між відсіками вантажівок або серед товарів. Сербія, Чорногорія, Боснія і Герцеговина та Хорватія стали критично важливими транзитними пунктами, де злочинні групи використовують кілька стратегічних переваг. До злочинних угруповань належать контрабандисти з Іраку, Сирії, Афганістану, Марокко, Алжиру, Туреччини та Нідерландів, які співпрацюють через кордони для координації переміщення мігрантів із зон конфлікту до Європи.

У листопаді 2024 року поліція Державного агентства з розслідувань та захисту провела обшук у Сараєво та заарештувала громадянина Афганістану за підозрою в контрабанді людей. З липня 2024 року підозрюване злочинне угруповання, на яке нібито працював заарештований, незаконно перевезло понад 250 нелегальних мігрантів, переважно турецького або курдського походження, та незаконно заробило понад 100 000 євро. Крім того, турецькі контрабандисти мають досвід підробки болгарських паспортів, причому якість підробок варіюється залежно від ціни та коливається від 1 500 до 5 000 євро. Ці паспорти використовувалися для проходження через Балканський маршрут [64].

Щонайменше 150 мігрантів незаконно щодня перетинають кордон Сербії. Дані сербської поліції показують, що після інтенсивної операції проти контрабанди та нерегулярної міграції у 2024 році спроби перетнути кордон через північ значно зменшилися [131].

Іноземні контрабандисти все частіше присутні в Хорватії. Понад 10% усіх ув'язнених у Хорватії засуджені за злочини, пов'язані з контрабандою

мігрантів, серед яких іноземні громадяни, включаючи осіб з Боснії і Герцеговини, України, Молдови, Грузії, Китаю та Індії [63].

У період з 1 січня по 15 листопада 2024 року Міжнародна організація з міграції опитала 12 817 мігрантів у Боснії та Герцеговині, Сербії, Чорногорії, Північній Македонії, Косово та Албанії. Приблизно 40% опитаних повідомили, що їх супроводжували особи, які сприяли принаймні одному перетину кордону з країною Західних Балкан [63].

Для боротьби з цим кримінальним явищем шляхом скоординованих зусиль, у березні 2023 року Європол створив регіональну оперативну групу, до складу якої входять Боснія і Герцеговина, Хорватія, Німеччина та Словенія. Оперативна група займається боротьбою зі злочинними мережами, що діють вздовж основних міграційних шляхів на Західних Балканах. У квітні 2024 року Європол сформував власну оперативну групу для покращення співпраці з Австрією, Боснією і Герцеговиною, Німеччиною, Нідерландами, Польщею, Сербією, Великою Британією та кількома іншими європейськими країнами. Експерти Європолу проаналізували розвідувальні дані, зібрані цією робочою групою, щоб з'ясувати структуру злочинної діяльності та виявити осіб, причетних до контрабанди та пов'язаних з нею фінансових операцій [63].

У 2025 році Європейський Союз досяг угоди з урядом Боснії та Герцеговини про початок спільних операцій з моніторингу кордону країни з метою стримування нелегальної міграції [44]. Балканська країна має майже 1000 кілометрів спільного кордону з Хорватією та вважається популярним маршрутом для мігрантів до блоку. Схожа угода вже діє в інших країнах, що не входять до ЄС: Молдова, Сербія, Чорногорія та Албанія мають угоди про співпрацю з агентством ЄС щодо управління незаконним перетином кордонів у блоці.

За даними Європейської комісії, ці розгортання призвели до скорочення кількості незаконних в'їздів до ЄС зі 145 600 у 2022 році до 21 250 до 2024 року, а також до подальшого скорочення на 58 відсоткових пунктів за перші чотири місяці цього року [43].

До зовнішніх чинників, що впливають на стабільність в регіоні, також треба віднести війну в Україні та вплив росії на країни Західних Балкан. Війна спонукала уряди країн зайняти чітку позицію щодо росії. Зокрема, для Сербії конфлікт в Україні не змінив проросійської позиції країни. Аналітики наголошують, що, згідно з останніми опитуваннями, «путін є світовим лідером, яким серби найбільше захоплюються, і 95% сербів вважають росію справжнім союзником, порівняно з лише 11%, які таким вважають ЄС». Крім того, 68% сербів заявили, що, на їхню думку, «НАТО, а не путін, відповідальний за війну в Україні», а 82% висловилися проти запровадження Сербією санкцій ЄС проти росії [107]. Понад 104 000 росіян та 18 000 українців переїхали до Сербії з моменту вторгнення росії в Україну. Але країна заборонила в'їзд російським антивоєнним активістам [175].

Цей зв'язок пояснюється глибокими культурними та історичними коренями, які об'єднують росію з сербським населенням, що компактно проживає в Сербії, Республіці Сербській та Косово. Ця близькість бере початок ще в панслов'янському русі XIX століття та посилюється історичною підтримкою росією незалежності Сербії від Османської імперії [107]. Взаємний інтерес, що існує з Сербією, впливає з того факту, що росія використовує країну як плацдарм для збереження своєї присутності в регіоні, тоді як натомість Сербія отримує право вето росії в Раді безпеки ООН, що блокує визнання державності Косова. У вересні 2022 року Белград і Москва підписали угоду про координацію зовнішньої політики [46]. Більше того Сербія приєдналася до ЄАЕС у 2019 році – ще одне свідчення того, що країна намагається проводити двовекторну політику.

Підтримка Боснії та Герцеговини різниться по країні. Існує дві точки зору: точка зору РС та точку зору Федерації. Їхні позиції розходяться і щодо політики ЄС. Те саме спостерігається і серед громадськості. Боснійські серби вважають росію своїм союзником, тоді як боснійські хорвати та боснійські мусульмани вважають НАТО та ЄС своїми союзниками. У квітні 2022 року сербські міністри в Раді міністрів Боснії та Герцеговини заблокували рішення

про застосування санкцій та заборону росії та білорусі доступу до коштів Європейського банку реконструкції та розвитку [48]. 2022 року Додік також зустрівся з путіним у москві, щоб отримати підтримку російського лідера перед загальними виборами в Боснії. На початку січня 2023 р. Республіка Сербська нагородила путіна заочно орденом Пошани.

Дані Агентства Європейського Союзу зі співробітництва в енергетиці показують, що енергетичний вплив росії найбільший у Сербії, Північній Македонії та Боснії та Герцеговині, де вона забезпечує майже 100% потреб у газі та володіє кількома активами, такими як мережа автозаправних станцій «Лукойл». З іншого боку, Косово, Чорногорія та Албанія наразі майже не споживають російського газу, і майбутні поставки, ймовірно, надходитимуть з Азербайджану, а не з російських родовищ [102].

«Спутник Сербія» - є головним засобом інформаційного впливу, створений сербською мовою онлайн-сайт новин, який діє під егідою російського державного інформаційного агентства «Спутник». Він протягом багатьох років визнається одним з основних каналів російського впливу в медіапросторі Західних Балкан. Він має потенціал охопити аудиторію, яка розмовляє боснійсько-хорватсько-чорногорсько-сербською мовами, а його контент дуже часто передруковується місцевими ЗМІ, яким зручно використовувати добре написані та безкоштовні статті, що пропонуються «Спутником Сербія», для заповнення інформаційних прогалів. До наративів, що просуваються там, можливо віднести репутаційні атаки на ЄС та НАТО, підриг прозахідних урядів у регіоні та розпалювання почуття урядової слабкості та регіональної нестабільності серед населення [146, с. 6].

Згідно з індексом вразливості, розробленим для дослідження Центром передового досвіду стратегічних комунікацій НАТО, Північна Македонія та Албанія були визначені як найменш вразливі країни, тоді як Боснія і Герцеговина виявилася найбільш вразливою країною, а за нею йде Сербія. Північна Македонія та Албанія разом з Чорногорією протягом багатьох років демонстрували високий ступінь узгодженості зі спільною зовнішньою та

безпековою політикою ЄС, тоді як Сербія проводила складну та суперечливу політику, а Боснія і Герцеговина продемонструвала найнижчий ступінь узгодженості за останні роки [171, с. 22].

Косово, порівняно з рештою держав Західного Балканського регіону, не має офіційних дипломатичних відносин з росією. Це пояснюється тим, що остання не визнає незалежність Косова. Причиною цьому є невирішений спір між Косово та Сербією. Історично будучи на боці Сербії, росія палко підтримує відмову визнати незалежність Косова. Але вплив росії у країні присутній. Так, 2023 року відбулися муніципальні вибори в муніципалітетах з сербською більшістю на півночі Косова, яку серби бойкотували. В результаті до посади прийшов мер етнічний албанець, а в муніципалітеті Звечан були знайдені портрети путіна. Також були знайдені графіті в Північній Митровиці, що проводять паралелі між Косово та Кримом [86, с. 22].

Відносини між Чорногорією та росією почали погіршуватися у 2014 році, коли Чорногорія вирішила запровадити санкції анексію Криму. росія також намагалася перешкодити Чорногорії вступити до НАТО. Що стосується політичної картини, нещодавно призначений уряд Чорногорії викликав занепокоєння в регіоні. Новообраний спікер парламенту Андрія Мандич відкрито виступає за сербські, проросійські та антинатовські погляди. Мандич закликав до скасування визнання Чорногорією Косова та зняття санкцій проти росії. Що стосується громадської думки, дані показують, що 63% населення підтримує членство в ЄС, 33% – членство в НАТО, а 32% розглядають відносини з росією як дуже сприятливі [103].

Росія додала Північну Македонію до свого списку недружніх держав завдяки своєму рішення запровадити санкції проти росії після її вторгнення в Україну. Тут немає значної російської присутності в політичному чи фінансовому секторі економіки, окрім залежності від російського газу, але вона зменшиться з будівництвом нового газопроводу з Грецією. Грецька ділянка газопроводу розпочала побудову в лютому 2025 року, північномакедонська ділянка – у липні. На початку етапу будівництва

оголошено, що введення в експлуатацію розпочнеться на початку 2027 року [103].

Також варто проаналізувати вплив Китаю на ситуацію в регіоні. Потік китайських інвестицій в інфраструктуру регіону розпочався майже одразу після оголошення ініціативи «Один пояс - один шлях». З 2014 року інвестори з Китаю фінансують проекти, спрямовані на розвиток логістики регіону.

Найбільш значними логістичними проектами в регіоні за участю Китаю були швидкісна залізниця Будапешт–Белград, автомагістраль Бар–Боляре (Чорногорія), автомагістраль Кічево–Охрид (Північна Македонія) та автомагістраль Баня-Лука–Прієдор (Боснія і Герцеговина, Республіка Сербська). Флагманським проектом є високошвидкісна залізнична лінія між столицями Сербії та Угорщини. Проект фінансується за рахунок позики Ексімбанку у розмірі 1,78 мільярда доларів, наданої уряду Угорщини, що покриває 85% вартості залізниці. Сербську ділянку залізниці будує китайський консорціум CRIC&CCCC, тоді як угорську ділянку будує спільна угорсько-китайська компанія CHRN. Проект реалізується з 2017 року, а офіційне відкриття заплановано на кінець 2025 – початок 2026 року [25].

Китайські інвестиції в регіоні розподілені нерівномірно. Таким чином, Албанія та Косово залишаються поза процесом китайського залучення.

Основною причиною майже повної відсутності китайського впливу в Косово є невизнання Пекіном незалежності республіки. Зі свого боку, посадовці Косова критично оцінюють політику Пекіна в регіоні.

В епоху албанського соціалізму між Тираною та Пекіном існували особливі, тісні стосунки. Але нинішня албанська влада хоче залишити цей період позаду. У 2023 році прем'єр-міністр країни Еді Рама під час саміту НАТО у Вільнюсі повідомив про те, що країна не вітає залучення китайських інвестицій. В Албанії було кілька запланованих, але так і не реалізованих інфраструктурних проектів: Автомагістраль Арбер, яка мала стати важливим логістичним зв'язком між Албанією та Північною Македонією та концесія на міжнародний аеропорт Тирані, яка в жовтні 2016 року була надана Everbright.

Але Everbright опинилася втягнутою у скандал після масштабного збройного пограбування в аеропорту. Після чого албанський уряд звинуватив Everbright у невиконанні зобов'язань щодо безпеки. 2020 року китайська компанія оголосила про продаж 100% акцій концесії місцевій компанії [130, с. 6].

Досить значним є вплив Китаю у Сербії, де взаєморозуміння базується на традиційному антизахідництві обох суспільств, прагненні до багатопольного світу та захисті своєї територіальної цілісності. Сербія розраховує на підтримку Китаю в міжнародних організаціях у протидії визнанню Косово, так само як Белград підтримує політику «Єдиного Китаю» та не визнає незалежності Тайваню.

Найбільш суттєвим поглибленням співпраці у сфері безпеки та оборони стала торгівля озброєннями. У 2020 році Белград придбав у Пекіна шість ударних безпілотників CH-92A, а через два роки – систему ППО FK-3. Таким чином, Сербія стала першим оператором цих китайських бойових безпілотників та ракет у Європі. Пізніше було придбано новий китайський безпілотник CH-95, але офіційно про це не було оголошено, а кількість придбаних БПЛА не розголошується [163].

Двостороння співпраця вийшла на новий рівень після підписання Угоди про вільну торгівлю, яка набула чинності в липні 2024 року [24]. Серед іншого, ця угода також передбачає взаємне скасування імпорتنих тарифів на зброю.

З 19 по 28 липня 2025 року в провінції Хебей на півночі Китаю військовослужбовці 72-ї спеціальної бригади Сербської армії та однієї зі спеціальних бригад Народно-визвольної армії Китаю провели спільні навчання «Захисники миру 2025». Це були перші спільні військові навчання двох країн [116].

Для просування своїх інтересів Пекін також активно застосовує «м'яку силу» у формі культурної співпраці та освітніх ініціатив. Культурні проекти переважно реалізуються під егідою Інститутів Конфуція. Регіональним лідером у освітній співпраці з КНР є Чорногорія. Окрім активної діяльності Інституту Конфуція, ця країна також відома тісними зв'язками з китайськими

університетами. Так, усі три університети країни встановили відповідні партнерські відносини. Більше того, Подгориця та Пекін взаємодіють на найвищому рівні: 31 січня 2024 року міністри освіти Чорногорії – Анджела Якшич та Китаю – Хуай Цзіньпен підписали Програму співробітництва в освіті на 2024–2027 роки, а також Угоду про взаємне визнання кваліфікацій вищої освіти [163].

У липні 2025 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним університетом Чорногорії та Шаньдунським обчислювальним центром. Однак цей центр перебуває під санкціями США з 2021 року за участь у військових дослідженнях, модернізації військового потенціалу КНР та розробці зброї, включаючи гіперзвукові ракети та зброю масового знищення. До 2025 року співпраця між Чорногорією та КНР у сфері освіти не привертала підвищеної уваги чи значних критичних зауважень з боку західних союзників. Однак, з початком інституційної взаємодії з санкційним китайським центром, характер цієї співпраці почав викликати питання [163].

Отже, регіон Західних Балкан наразі формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До внутрішніх можливо віднести економічну нестабільність, еміграцію населення та етнічні суперечки, як всередині держав, так і між державами регіону. До зовнішніх варто віднести проблеми незаконної міграції, вплив Китаю, а також росії та загострення безпекового питання через війну в Україні.

2.2 Еволюція відносин країн Західних Балкан з Європейським Союзом

Європейській інтеграції характерна вертикальна інтеграція, якій притаманні 4 етапи становлення.

Рис. 2.1 Етапи європейської інтеграції

Джерело розроблено автором на основі статті «Європейський Союз та регіональна економічна інтеграція»[107].

Перший етап інтеграції передбачав скасування мит, квот та інших торговельних бар'єрів між державами-учасницями при збереженні їхньої самостійності у митній та торговельній політиці щодо третіх країн.

Щодо другого етапу, то його зміст полягає у встановленні єдиного зовнішнього митного тарифу та переході до скоординованої торговельної політики щодо держав, що не є членами..

Третій етап передбачав не лише створення митного союзу, а й упровадження заходів, що гарантують вільний рух послуг, капіталів та робочої сили. Ці положення були закріплені в Маастрихтських угодах 1992 року [157] про формування Європейського Співтовариства.

Останній етап – передбачав створення єдиного внутрішнього ринку та гармонізації і координації економічної політики держав-учасниць на основі

спільного прийняття рішень і контролю над їх виконанням, заміна національних валют єдиною. Це було запроваджено в Ніццькому 2001р. [156] та Лісабонському договорах 2007 р. [155].

Незважаючи на те, що країни Європейського Союзу пройшли всі ці етапи, сам ЄС постійно проходить через нові етапи оновлення, так само як і кількість нових країн-членів постійно змінюється [45, с.41].

Історія взаємин держав Західних Балкан із об'єднаною Європою має свої специфічні риси й суттєво відрізняється від шляху, яким йшли відносини України з європейськими структурами. Україна, перебуваючи в складі СРСР, не мала можливості провадити самостійну зовнішню політику, а тому фактично не вибудовувала власних контактів із Європейськими Співтовариствами. Натомість республіки Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія (СФРЮ) та сама Федерація досягли значних успіхів у розвитку таких відносин. У сфері торговельно-економічної співпраці з ЄЕС Югославія в 1980-х роках істотно випереджала інші країни соціалістичного табору. Це пояснювалося тим, що СФРЮ за умов «холодної війни» дотримувалася політики неприєднання й нейтралітету між двома протиборчими блоками, а її економіка була побудована на ринкових засадах і зберігала високий рівень автономності від політичної сфери. У 1967 році Югославія першою серед соціалістичних країн офіційно визнала ЄЕС, а вже за рік Белград відкрив постійну місію при ЄЕС, на що Брюссель відповів створенням власної делегації у столиці СФРЮ [121, с. 15].

Напередодні підписання в грудні 1995 року мирної угоди щодо Боснії та Герцеговини в Парижі з ініціативи Франції була прийнята так звана Реймонська декларація. У ній регіональне співробітництво на Балканах визначалося як ключова та обов'язкова основа для вибудовування подальших взаємин між державами регіону. Крім того, документ підкреслював важливість поступового залучення країн Західних Балкан до європейських інтеграційних процесів [106].

У політиці ЄС щодо незалежних держав Західних Балкан можна виділити два ключові періоди. Перший охоплює початок і середину 1990-х років, коли Євросоюз зазнав низки невдач у цьому регіоні. Під час вирішення югославської кризи ЄС не зміг дотримуватися єдиної політичної стратегії, забезпечити стабільний мир і запобігти розпаду СФРЮ та тривалій громадянській війні. Другий період, що триває від кінця 1990-х років до сьогодні, характеризується активною участю ЄС у розвитку політичної та економічної співпраці з усіма країнами Балкан, із перспективою їхньої інтеграції до Європейського Союзу.

Тим самим ЄС показав, що він повний рішучості розпочати творення «нової Європи» і завершити процес об'єднання всього європейського континенту. Для досягнення мети творення «нової Європи» ЄС звертав особливу увагу на процес становлення своїх «нових сусідів» [106].

Сьогодні «Західні Балкани» часто описують як «зовнішній кордон» чи «передпокій» ЄС. Жодна з економік регіону – Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія та Косово – поки що не є членом об'єднання. Натомість всі країни, окрім Косово є кандидатами на вступ до ЄС, у той час як Косово є потенційним кандидатом.

Вимоги до вступу країни до Європейського Союзу наведені в Копенгагенських критеріях [50]. Вони передбачають, що держава-кандидат повинна створити функціонуючу ринкову економіку, здатну конкурувати на ширшому європейському ринку, підтримувати демократичну стабільність, дотримуватися верховенства права, поважати права людини та захищати інтереси меншин. Крім того, її національне законодавство має бути гармонізоване з правовими стандартами ЄС. Отже, успішна інтеграція до Союзу вимагає досягнення рівня економічного розвитку, за якого витрати на вступ не перевищують потенційні вигоди.

Країни Західних Балкан мають складну й суперечливу історію взаємин із Європейським Союзом. На відміну від інших країн балканського регіону, вони з низки причин були залучені до процесу євроінтеграції значно пізніше.

У 1990-ті роки ЄС розглядав цей регіон передусім як джерело потенційної нестабільності, тому для західно-балканських країн перспектива членства в Союзі виглядала нереальною. У той час питання інтеграції відійшло на другий план, оскільки головним завданням було стримування подальшого поширення кризових процесів і стабілізація ситуації на Балканах.

У червні 1999 року Європейський Союз започаткував програму для держав Балканського регіону – Пакт стабільності для Південно-Східної Європи [145]. Ця міжнародна ініціатива об'єднала зусилля країн Балкан, ЄС, США, Росії, а також низки міжнародних та фінансових інституцій. У межах реалізації Пакту західно-балканським державам було запропоновано новий формат договірних відносин з ЄС, який у перспективі відкривав шлях до членства за умови дотримання Копенгагенських критеріїв. Важливу увагу приділяли як двостороннім, так і багатостороннім контактам у субрегіоні. Починаючи з 2000-х років розпочався етап відновлення економік Західних Балкан, а на перший план вийшла необхідність активнішого просування їхньої інтеграції до ЄС. Тому Пакт був замінений на Процес стабілізації та асоціації.

Одним з головних аспектів цього Процесу є Угоди про стабілізацію та асоціацію. Вони відображають як економічно-комерційні, так і політичні відносини між ЄС та Західними Балканами. Ці угоди розробляються з урахуванням політичної та економічної ситуації в кожній країні та забезпечують інституційну підтримку для реалізації шляху економічної та політичної інтеграції в ЄС, зміцнюючи економічні та інституційні відносини з інституціями ЄС. Ці угоди також зобов'язують країни Західних Балкан прискорити економічні та інституційні реформи.

У рамках Угоди про стабілізацію та асоціацію ЄС запровадив різні інструменти для сприяння торгівлі з країнами Західних Балкан. Усі Угоди були підписані в період 2001–2015 років, починаючи з Північної Македонії та закінчуючи Косово [78, с. 42].

Також у рамках Процесу стабілізації та асоціації діє Інструмент з передвступної допомоги (ІПД), який має на меті підтримувати бенефіціарів у

прийнятті та впровадженні політичних, інституційних, правових, адміністративних, соціальних та економічних реформ, тим самим сприяючи їхній стабільності, безпеці та процвітання, а також наближаючи їх до ЄС [71].

З 2007 року країни Західного Балтимуру мали доступ до трьох послідовних багаторічних програм: ПД I (2007-2013) з бюджетом 11,5 млрд євро, ПД II (2014-2020) з бюджетом 12,8 млрд євро та, наразі, ПД III (2021-2027) з бюджетним пакетом 14,162 млрд євро [71].

Поточний Інструмент передвступної допомоги (ПД III) працює з тематичними аспектами. Він реалізується в рамках таких вікон:

- Вікно 1: Верховенство права, основні права та демократія
- Вікно 2: Належне управління, узгодження з *acquis* ЄС, добросусідські відносини та стратегічні комунікації
- Вікно 3: Зелений порядок денний та сталий зв'язок
- Вікно 4: Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання
- Вікно 5: Територіальне та транскордонне співробітництво [71].

ПД III узгоджується з флагманськими ініціативами та пріоритетами Зеленого порядку денного для Західних Балкан та Економічного та інвестиційного плану для Західних Балкан (2020). Цей план є важливим компонентом програмної бази для ПД III, спрямованої на мобілізацію до 9 мільярдів євро з пакету ІРА III та залучення додаткових інвестицій на суму 20 мільярдів євро від Європейського інвестиційного банку та Європейського банку реконструкції та розвитку [71].

Дані, зібрані в рамках поточної діяльності, що фінансується ПД, за допомогою симуляційних досліджень показують, що початковий експорт може зрости зі 120 до 150 мільйонів євро протягом 3-5 років. Експортний потенціал буде ще більше збільшено, якщо це супроводжуватиметься помітними структурними зрушеннями та реформами сільськогосподарських систем [71].

Також варто зазначити, що у лютому 2020 року Європейська Комісія запровадила оновлену методологію розширення, кардинально змінивши

підходи до переговорів про вступ країн Західних Балкан до ЄС. Нова методологія включає чотири принципи – довіру, передбачуваність, динамізм та сильніше політичне керівництво – і шість тематичних «кластерів політики»:

- фундаментальні принципи, включаючи верховенство права,
- внутрішній ринок,
- конкурентоспроможність та інклюзивне зростання,
- зелений порядок денний та сталий зв'язок,
- ресурси, сільське господарство та згуртованість,
- зовнішні відносини [80, с. 7].

Замість відкриття окремих розділів країни-кандидати тепер працюють із шістьма тематичними кластерами. За такої схеми будь-який кластер може бути закритий приблизно за один рік, порівняно з шістьма-вісьмома роками, які зараз потрібні для закриття розділу. Згідно з новою методологією, кластер про фундаментальні принципи буде відкритий як перший кластер і залишатиметься відкритим протягом усього переговорного процесу.

Нова методологія прагне пришвидшити переговорний процес, якщо реформи будуть прийняті до відкриття кластерів. У такому випадку переговори мають стосуватися лише імплементації *acquis*.

Кластери також узгоджуються з підкомітетами Угоди про стабілізацію та асоціацію, щоб можна було відстежувати прогрес у кластері та вживати конкретних заходів щодо прискореного узгодження в рамках структур. Це дозволило проводити цілеспрямовані діалоги та визначати можливості для прискореного узгодження та інтеграції в усіх сферах політики ЄС [80, с. 8-10].

Повертаючись до інтеграції країн Західних Балкан, варто зазначити, що зазвичай ЄС підходить до прийняття нових членів індивідуально, але у випадку з Балканами він врахував і регіональний фактор. Це означає, що примирення та співпраця між країнами регіону розглядаються як невіддільна частина їхнього поступового зближення з Євросоюзом. Тому стратегія інтеграції для Західних Балкан поєднує два підходи – індивідуальний і регіональний.

Процес вступу для цих країн виглядає так: спершу підписується Угода про стабілізацію та асоціацію, далі держава подає заявку на членство. Якщо співпраця з ЄС розвивається успішно і країна відповідає Копенгагенським критеріям, їй надають статус кандидата. Наступний етап – переговори за напрямками. У разі їх успішного завершення і за згодою всіх держав-членів країна стає повноправним членом ЄС [176, с. 134].

Таблиця 2.1

Еволюція інтеграційних процесів країн Західних Балкан та Європейського Союзу

Країна	Дати	Події
Албанія	24 листопада 2000 р.	саміт ЄС та Західних Балкан у м. Загреб, який було організовано за ініціативою Франції, що головувала в ЄС. Результатом заходу стало ухвалення його учасниками «Декларації Загребського саміту». У Документі ЄС високо оцінив прогрес Албанії який був досягнутий після проведення техніко-економічних реформ, і закликав керівників країни продовжувати свої зусилля в даному напрямку. ЄС вирішив ще більше активізувати свою співпрацю з Албанією у напрямку проведення реформ, з цією метою було домовлено створити керівну групу ЄС/Албанії на високому рівні. Звіт групи мав бути представлений Раді ЄС до середини 2001р., для підготовки до переговорів про угоду про стабілізацію та асоціацію. Також Декларацією було запроваджено фінансовий інструмент допомоги регіону – програму CARDS.
	2001 р.	«Електронна Південно-Східна Європа», яка стала головним інструментом регіонального співробітництва у сфері інформаційно-комунікативних технологій.
	21 червня 2003 р.	У прийнятій Декларації ЄС зазначалося, що майбутнє країн зазначеного регіону розглядається в складі Європейського Союзу за умови виконання Копенгагенських критеріїв.
	2006 р.	підписано угоду про вільну

		торгівлю для Центральної Європи
	28 квітня 2009 р.	Албанія подала офіційну заявку на вступ в ЄС [139]
	червень 2014 р.	затвердження заявки
	серпень 2014	Стратегія комплексного управління кордонами 2014 – 2020 рр., в якій відображені питання координації та співпраці між усіма органами влади та державними установами, які беруть участь в забезпеченні безпеки
	березень 2020 р.	Рада ЄС розпочинає переговори про процес приєднання з Албанією
	19 липня 2022 року	Албанія офіційно почала перемовини про вступ
Боснія і Герцеговина	11 березня 2002 р.	Рада ЄС прийняла Спільну дію 2002/210/CFSP про створення Поліцейської місії Європейського Союзу в Боснії та Герцеговині, метою якої було зміцнення місцевих та державних поліцейських сил з метою боротьби, зокрема, з організованою злочинністю
	2003 р.	Країна визнана потенційним кандидатом на членство в Європейському Союзі.
	16 червня 2008 р.	підписано Угоду про стабілізацію та асоціацію
	15 лютого 2016 року	заявку на членство в Європейському Союзі [140].
	2017 р.	Країна також почала свою асоціацію зі стратегією для Західних Балкан, спрямованою на прискорення стабілізації та інтеграції регіону в ЄС
	грудень 2022 р.	надання офіційного статусу кандидата ЄС
	листопад 2023 р.	рекомендовано почати переговори, після виконання низки вимог
	березень 2024 р.	відкриття переговорного процесу
Косово	2015 р.	Косово ратифікувало ССА з ЄС, яке набуло чинності в 2016 році і регулює їхні відносини [144].
	15 грудня 2022 р.	набуття статусу потенційного кандидата
	2024 р.	громадяни Косово отримали можливість використовувати безвізовий режим шенгенської зони.

Чорногорія	січень 2007 р.	встановлено партнерство з ЄС
	15 жовтня 2007 р.	підписано Угоду про стабілізацію та асоціацію
	грудень 2010 р.	отримання статусу кандидата [141]
	червень 2012 р.	офіційні переговори про членство ЄС
	кінець 2028*р.	перспектива вступу до ЄС
Північна Македонія	березень 2004 р.	подача заявки на членство ЄС [142]
	грудень 2005 р.	офіційний статус кандидата на приєднання ЄС
	березень 2020 р.	ЄС підтримав відкриття переговорного процесу про вступ до ЄС
	19 липня 2022 р.	Перша міжурядова конференція, що офіційно почала процес перегляду виконання стандартів ЄС
Сербія	2005 р.	Початок переговорів про асоціацію ЄС
	29 квітня 2008 р.	Підписана угода про асоціацію з Європейським Союзом
	23 грудня 2009 р.	Сербія офіційно приєдналася до процесу стабілізації та асоціації Західних Балкан з ЄС
	1 березня 2012 р.	Європейська Рада ухвалила рішення про надання Сербії статусу країни-кандидата в Європейський Союз
	січень 2014 р.	Розпочато переговори про вступ [143].

Джерело розроблено автором.

Отже, проаналізовано історичні етапи розвитку відносин країн Західних Балкан з Європейським Союзом та визначено головні стратегії інтеграції, що використовувались. Наразі діє саме Процес стабілізації та асоціації. Також розглянуто, як розвивались відносини кожної з країн Західних Балкан з ЄС. Та на основі аналізу можливо зазначити, що наразі найбільший прогрес у інтеграції з Європейським Союзом має Чорногорія та Сербія, а найменший – Косово.

2.3 Нормативно-інституційне забезпечення стратегій Європейського Союзу щодо Західних Балкан

У структурі ЄС є низка органів, які займаються інтеграційними питаннями (рис. 2.3).

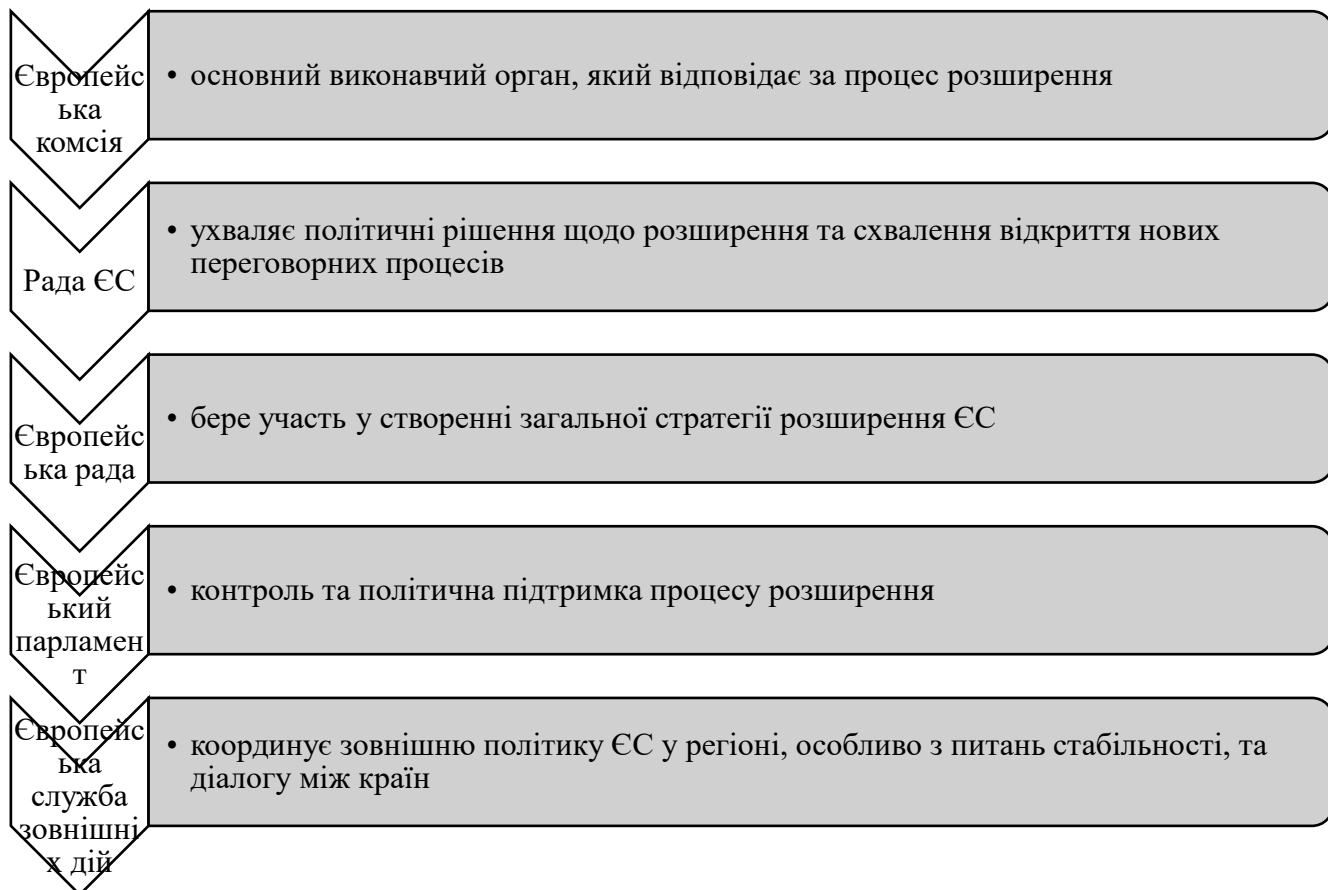

Рис. 2.2 Органи ЄС, що займаються питанням інтеграції

Джерело розроблено автором на основі статті Купс Дж. А., Костеа С. «Парламенти в процесі розширення ЄС: Зміцнення потенціалу парламентів країн-кандидатів відповідно до методології розширення, що розвивається.»

[56, с. 40-44]

Європейська служба зовнішніх дій відіграє ключову роль у формуванні та реалізації політики ЄС щодо Західних Балкан. Вона має спеціалізований Директорат з питань Європи, який включає підрозділи, відповідальні за Західні Балкани. У рамках Директорату політичного планування та стратегічних комунікацій функціонує Робоча група з питань Західних Балкан, яка займається стратегічними комунікаціями та протидією дезінформації в регіоні [79].

Кая Каллас обіймає посаду Високого представника з питань зовнішніх справ та політики безпеки та віце-президента Європейської комісії з 1 грудня 2024 року. Вона зазначила, що розширення ЄС у цьому регіоні є найважливішим геополітичним проектом, а також її особистим пріоритетом.

У 2025 році у Белграді Каллас зустрілася з політичним керівництвом країни – президентом Александаром Вучичем, спікером парламенту Аною Брнабич та прем'єр-міністром Джуро Мацутом, – а також з опозиційними парламентськими групами, представниками активних молодіжних організацій та громадянського суспільства. У своїх заявах для ЗМІ Каллас наголосила, що чітко дала зрозуміти представникам уряду, що ЄС хоче бачити прогрес Сербії на шляху до вступу – це вимагає від політичних лідерів впровадження реформ, уточнення свого стратегічного напрямку та роботи над нормалізацією відносин з Косово. Після зустрічі з прем'єр-міністром Північної Македонії Християном Міцковським Каллас запевнила, що країна належить до європейської родини, і ЄС підтримує її на шляху до інтеграції. Вона наголосила, що Північна Македонія була першою в регіоні, яка підписала Партнерство з безпеки та оборони з ЄС, і першою, яка скористалася Планом зростання ЄС для Західних Балкан [79].

Також питанням інтеграції займається Єврокомісар з питань розширення. Наразі цю посаду займає Марта Кос, що стала першим єврокомісаром з питань розширення з країни колишньої Югославії. Для неї конкретні цілі будуть зосереджені навколо можливості закрити розділи з Чорногорією до кінця 2026 року та з Албанією до кінця 2027 року. Стосовно питання інтеграції України, то Фон дер Ляєн чітко дала зрозуміти, що завданням Кос буде створити постійну та стійку підтримку Комісії в Києві. У балканських країнах-кандидатах призначення Кос зустріли з обережним оптимізмом. Нова комісарка знайома із Західними Балканами та їхніми мовами. Одним із головних радників Кос буде Марко Маковець, посадовець Комісії, який добре знає балканські країни-кандидати [162].

З 1 лютого 2025 року також функціонує Генеральний директорат з питань розширення та Східного сусідства. Структура включає Директорат D, який спеціально займається питаннями Західних Балкан. Він управляє більшою частиною фінансової та технічної допомоги ЄС країнам Західних Балкан через різні інструменти фінансування [41].

Також у діалозі Белград-Приштина з'явився новий спеціальний представник ЄС. Рада ЄС призначила данського дипломата Петера Соренсена наступником словака Мирослава Лайчака з 1 лютого. Його початковий мандат триватиме 13 місяців, до 28 лютого 2026 року. Як спеціальний представник ЄС у діалозі Белград-Приштина, він зіткнеться зі складним завданням сприяння всебічній нормалізації відносин між Сербією та Косовом. Його обов'язки включатимуть нагляд за виконанням Угоди про шлях до нормалізації та Додатку до неї, які були прийняті в лютому та березні 2023 року в Брюсселі та Охриді. Наразі такі спеціальні представники ЄС займаються просуванням зовнішньої та безпекової політики ЄС: Луїджі Сорека — з Боснії та Герцеговини; Айво Орав — з питань Косова [111].

Також діє робоча група Ради з питань Західних Балкан, що відповідає за відносини ЄС з регіоном Західних Балкан, зокрема з Боснією і Герцеговиною та Косово [47].

Важливу функцію виконують і делегації ЄС у країнах Західних Балкан. Так у 2024 році Луїджі Сорека був номінований на посаду посла ЄС у Боснії та Герцеговині, раніше він обіймав посаду посла ЄС в Албанії. Новим послом ЄС у Чорногорії стане Йоганн Саттлер. Айво Орав був номінований на посаду голови Офісу ЄС у Косово. Раніше він був послом ЄС у Чорногорії та Північній Македонії. Міхаліса Рокаса було номіновано на посаду посла ЄС у Північній Македонії [16].

Делегація ЄС у Боснії і Герцеговині активно координує реформи державного управління через Спеціальну групу з реформи державного управління. 8-ме засідання відбулося 12 березня 2025 року. Європейська комісія закликала Боснію та Герцеговину спиратися на історичне рішення про

початок переговорів про вступ до ЄС для проведення ключових реформ для функціонального та підзвітного управління, що дозволить країні говорити єдиним голосом з метою подальшого просування на шляху країни до ЄС. Комісія повторила необхідність покращення впровадження реформ на благо громадян шляхом прискорення прийняття нового Плану дій щодо ДУР на 2023-2027 роки, консультацій з громадянським суспільством та забезпечення його фінансової стійкості, а також забезпечення посилення бюджетної відповідальності за реформу [118].

Делегація ЄС у Чорногорії контролює фінансову допомогу на понад 610 млн євро з 2007 року через сотні проєктів, реалізованих разом з державними та місцевими органами влади. У Косово офіс ЄС працює в рамках Діалогу про процес стабілізації та асоціації. Обговорюється широкий спектр політичних на рівні пленарних засідань, що проводяться раз на рік [120].

Стосовно загальних проєктів, то у 2018 році Європейська Комісія ухвалила стратегію «Надійна перспектива розширення та посилена взаємодія ЄС із Західними Балканами» [149], яка окреслила форми взаємодії та вектор розширення в регіоні. Зокрема, стратегія ставила 2025 рік орієнтиром для завершення інтеграції Сербії та Чорногорії (за найкращого розвитку подій). А тодішній президент Єврокомісії Жан-Клод Юнкер заявляв, що у 2025 році до ЄС можуть вступити не лише Сербія та Чорногорія, а й чотири інші держави регіону.

У ЄС було розроблено План зростання для Західних Балкан, що був прийнятий Комісією 8 листопада 2023 року. План спрямований на:

- інтеграцію партнерів із Західних Балкан до єдиного ринку ЄС;
- розвиток регіональної економічної співпраці;
- поглиблення реформ, пов'язаних з ЄС;
- збільшення фінансування перед приєднання з метою прискорення соціально-економічної конвергенції Західних Балкан з ЄС [65].

План зростання стимулює підготовку партнерів з процесу розширення до членства в ЄС, просуваючи деякі з його переваг перед повною інтеграцією

до ЄС, що у свою чергу, має значно пришвидшити процес розширення та зростання їхніх економік.

Економічне узгодження залишається головним питанням для зближення партнерів Західних Балкан з Європейським Союзом. Тому постійний розрив у рівнях розвитку створює серйозну проблему – наразі економіка регіону досягає лише близько 35 % від середнього показника по ЄС [65].

Згідно з поточними прогнозами, новий План зростання потенційно може дозволити економікам Західних Балкан подвоїтися протягом наступного десятиліття. Для сприяння цій трансформації ЄС запровадив новий фінансовий механізм – Фонд реформ та зростання для Західних Балкан обсягом 6 мільярдів євро, що призначений на період 2024–2027 років [65].

У 2019 році 40% громадян Німеччини, Австрії, Франції та Нідерландів заявили, що не бажають бачити приєднання Західних Балкан до ЄС протягом наступних десяти років (рис. 2.4). Це впливає на рішення держав-членів ЄС щодо розширення ЄС, оскільки цей процес не має підтримки значної частини їхніх відповідних виборців [75, с. 22-24].

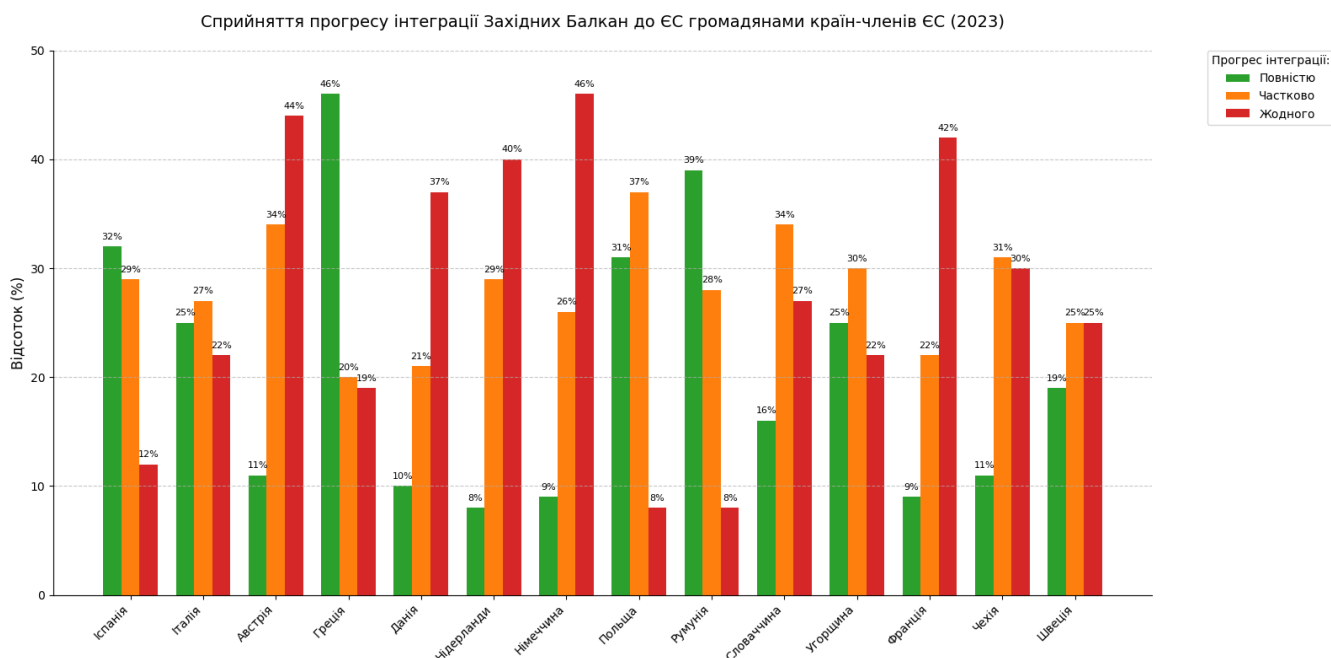

Рис. 2.3 Національні думки окремих членів ЄС щодо того, скільки країн Західних Балкан мають приєднатися до ЄС протягом наступного десятиліття.

Джерело розроблено автором на основі статті Єлесієвич А. «Перспективи членства Західних Балкан у ЄС: виклики та можливі шляхи розвитку» [51, с. 22-24].

Доречно також провести аналіз та розглянути шлях кожної країни до ЄС. Шлях Албанії до членства в Європейському Союзі ознаменувався змінами в перспективах та розвитком стратегій, тенденція, яка часто обговорюється в дослідженнях політики ЄС щодо постсоціалістичних держав. Незважаючи на ці корективи, джерела підкреслюють, що Албанія зберігає стійке прагнення приєднатися до ЄС навіть попри численні перешкоди [175, с. 20].

Процес зближення Албанії з Європейським Союзом розпочався у 2006 році, коли було підписано Угоду про стабілізацію та асоціацію [140]. Повна її ратифікація усіма державами-членами відбулася лише у 2009-му. Того ж року Албанія офіційно подала заявку на вступ до ЄС, а статус країни-кандидата вона отримала 24 червня 2014 року. Згідно з останніми звітами Європейської комісії, держава демонструє певний прогрес у реалізації реформ, насамперед у сфері політичної системи. Водночас серйозними викликами залишаються проблеми організованої злочинності та корупції.

Економічне становище Албанії у європейських документах оцінюється неоднозначно. Серед слабких сторін виділяються значні борги, недостатня диверсифікація виробництва, велика частка тіньової економіки та зростання безробіття. Позитивними ж факторами вважаються поступове зростання рівня зайнятості, низька інфляція, стабільний приріст ВВП, скорочення технічних бар'єрів у торгівлі, а також відносна стійкість банківського сектору, попри існування кредитних і боргових ризиків [59].

Хоча на шляху до європейської інтеграції було зроблено помітні кроки вперед, країна все ще стикається з низкою труднощів. Постійне зобов'язання країни щодо вступу до ЄС вимагає повного дотримання політичних критеріїв, встановлених Європейською Комісією, включаючи захист демократичних інституцій, забезпечення поваги до прав людини та дотримання верховенства права. Досягнення цих цілей вимагає глибоких реформ та вирішення проблем,

пов'язаних з безпекою, які безпосередньо впливають на перспективи інтеграції Албанії. Прогрес у цих сферах регулярно оцінюється у звітах Європейської Комісії, в яких оцінюється, наскільки Албанія відповідає критеріям членства.

На 12-му засіданні Ради стабілізації та асоціації, що відбулося 16 березня 2023 року в Тирані, ЄС визнав досягнення Албанії у відповідності до розвитку її ринкової економіки, а також наголосив на необхідності завершення цих реформ. На підтримку цієї траєкторії Європейський Союз підтвердив свою готовність надати фінансову підтримку через Інструмент передвступної допомоги, виділивши 229,1 млн євро у вигляді грантів та 305,1 млн євро у вигляді позик протягом останніх трьох років [77].

Боснія і Герцеговина, як і Албанія, належить до групи держав Західних Балкан, які прагнуть членства в Європейському Союзі. Однак її шлях до інтеграції з ЄС був набагато складнішим, значною мірою через глибоко вкорінені політичні та етнічні розбіжності, які перешкоджають послідовному впровадженню реформ. На відміну від Албанії, темпи прогресу Боснії і Герцеговини у процесі вступу були значно повільнішими, причому однією з головних перешкод була жорстка політична рамка, встановлена Дейтонською мирною угодою, яка завершила Боснійську війну 1990-х років [67, с.3].

Переговори про укладення Угоди про стабілізацію та асоціацію з Боснією і Герцеговиною почалися в 2005 р. [140]. Офіційну заявку на вступ до ЄС Боснія і Герцеговина подала 15 лютого 2016 р. Як у політичній, так і в економічній сферах країна демонструє лише обмежений поступ. За більшістю економічних показників Боснія і Герцеговина перебуває лише на стартовій стадії глибинних змін. Подальший розвиток ускладнюють низка негативних чинників: високий рівень безробіття, наростання державного боргу (попри те, що він становить приблизно 40–45 % ВВП), проблеми із модернізацією інфраструктури та збереження застарілої виробничої структури [57].

Брюссель наголошує на необхідності побудови стійких демократичних інституцій, забезпечення верховенства права, захисту прав людини та меншин,

а також створення повноцінно функціонуючої ринкової економіки. Незважаючи на ці труднощі, у грудні 2022 року Рада ЄС рекомендувала надати Боснії та Герцеговині статус кандидата. Щоб просунутися на шляху інтеграції, держава повинна швидко виконати зобов'язання, взяті на себе згідно з політичною угодою, підписаною в червні 2022 року [58].

Північна Македонія уклала Угоду про стабілізацію та асоціацію з ЄС у 2004 р. [142], а вже в 2005 р. отримала офіційний статус кандидата на вступ до ЄС. З моменту отримання статусу кандидата у 2005 році країна доклала значних зусиль для наближення до ЄС, проте її шлях до вступу позначений постійними затримками та перешкодами. Основні фактори, що впливають на цей процес, включають необхідність постійних політичних та інституційних реформ та вирішення суперечок із сусідніми державами, зокрема багаторічну проблему назви з Грецією. Ця суперечка була врегульована у 2018 році, коли країна офіційно змінила свою назву з Колишня Югославська Республіка Македонія на Північну Македонію.

Прогрес до членства також уповільнюється внутрішніми викликами, такими як політична нестабільність, недоліки в судових реформах, постійна корупція та слабкість демократичних інституцій. Водночас власна політика розширення ЄС була предметом дебатів щодо здатності Союзу до майбутнього розширення, що впливає на темпи переговорів про вступ. Незважаючи на ці перешкоди, Північна Македонія продовжує гармонізувати своє законодавство з ЄС та підтверджує свою відданість цінностям та принципам Союзу. Зрештою, швидкість його просування до членства залежить не лише від внутрішніх реформ, а й від ширшої політичної динаміки в самому ЄС.

Угоду про стабілізацію та асоціацію з ЄС Сербія підписала в 2008 р. [143], а в 2012 р отримала офіційний статус країни-кандидата. Серед держав Західних Балкан Республіка Сербія є одним із найактивніших учасників переговорного процесу, відкривши численні розділи та провівши різні реформи, спрямовані на відповідність стандартам ЄС.

Сербія почала поступово компенсувати негативні наслідки попередньої кризи, з'явившись ознаки відновлення економічного зростання. Тим не менш, рівень безробіття залишається високим, дефіцит бюджету є значним, державний борг продовжує зростати, а приплив прямих іноземних інвестицій скорочується. Ці виклики посилюються постійними інституційними слабкостями в правовій базі, проблемами корупції та недоліками в процесі приватизації. Країна все ще перебуває на ранній стадії трансформації в таких сферах, як фінансовий нагляд, сільське господарство, соціальна політика та зайнятість. Водночас, досягнуто відчутного прогресу в політиці регіонального розвитку, законодавстві про бізнес та захисті прав інтелектуальної власності.

Через два роки після проголошення незалежності в 2006 р. Чорногорія подала заявку на членство в ЄС [141]. З 2012 р боку приступили до переговорного процесу. В опублікованій в лютому 2018 року стратегії ЄС зазначалося, що Чорногорія поряд з Сербією є фаворитами, які можуть бути «потенційно готові» до вступу в ЄС в 2025 [60].

З того часу країна бере активну участь у процесі вступу, ведучи переговори щодо повного спектру європейського законодавства. Цей складний шлях вимагав масштабних реформ, зокрема у сфері судової системи, державного управління, захисту прав людини та антикорупційної політики .

Просування держав Західних Балкан до членства в ЄС відбувається нерівномірно. Кожна з них має свої політичні та економічні труднощі. Особливо гострою проблемою залишається молодіжне безробіття. Аналізуючи економічну готовність цих країн до вступу в ЄС, можна зробити висновок, що більшість із них поки демонструє лише невеликий прогрес. Перспективи євроінтеграції різняться: вони залежать як від рівня підготовленості самих країн, який наразі ще недостатній, так і від готовності самого Євросоюзу прийняти їх у свої лави.

Варто також зазначити, країни Західних Балкан прагнуть активно брати участь у європейській інтеграції, що вимагає виконання численних умов, таких як розвиток конкурентоспроможної ринкової економіки, реформування

ключових секторів економіки та приведення національного законодавства до стандартів ЄС. Однак ці країни ще не досягли необхідного рівня економічного розвитку, а нестабільність їхніх економік потенційно може вплинути на сам ЄС. Як наслідок, ЄС застосовує як індивідуалізовані, так і регіональні стратегії щодо цих країн.

У травні 2023 року спікер парламенту Чорногорії, пані Даніела Джурович, очолила делегацію до Болгарії. Під час зустрічей з президентом Руменом Радевим Софія підтвердила свою рішучу підтримку європейського шляху Чорногорії та наголосила на стратегічній ролі країни у просуванні інтеграції Західних Балкан до ЄС [176, с. 135-137].

Щодо Хорватії, то вона стала першою країною кандидатом, що підписала із Європейським Союзом Угоду про стабілізацію та асоціацію (29 жовтня 2001 року) і першою країною Західних Балкан, що стала членом ЄС (1 липня 2013 року).

Ключовими напрямками євроінтеграції для Хорватії стали:

- боротьба із корупцією,
- політична реформа,
- розширення прав національних меншин,
- співпраця із Міжнародним трибуналом, щодо колишньої Югославії в справі покарання воєнних злочинців [135].

У 2020 році лідери Албанії, Боснії і Герцеговини, Косово, Чорногорії, Північної Македонії та Сербії ухвалили План дій щодо створення спільного ринку до 2024 року [28]. На Саміті Берлінського процесу в липні 2021 року було підкреслено, що створення Спільного регіонального ринку сприяє економічній модернізації, впровадженню європейських принципів і соціально-економічних стандартів, а також відкриває шлях для глибшої інтеграції країн Західних Балкан до Внутрішнього ринку ЄС. Важливим компонентом спільного ринку є вільне пересування людей у межах регіону. Наразі переговори щодо укладання угоди про вільне пересування людей, які мають посвідчення особи, тривають [166].

У той самий час стартував інший проєкт економічної інтеграції, але в менших масштабах. Ще у 2019 році прем'єр Албанії Еді Рама, прем'єр Північної Македонії Зоран Заєв та президент Сербії Александар Вучич у місті Новий Сад (Сербія) представили ідею створення так званого «міні-Шенгену». Згодом, 29 липня 2021 року, ця ініціатива отримала нову назву – «Відкриті Балкани» [55].

У межах численних ініціатив, реалізованих у рамках Берлінського процесу, було впроваджено низку спільних регіональних проєктів у різних секторах. Серед них – можливість громадянам Албанії та Сербії подорожувати між країнами лише з внутрішнім посвідченням особи, а також скасування роумінгу у державах Західних Балкан з 1 липня 2021 року (наступним кроком планується скасування роумінгу з країнами ЄС). Проте повністю реалізувати головну мету програми – забезпечити вільний рух людей, товарів, послуг і капіталу по всьому регіону – поки що не вдалося [166].

Таким чином, можливо побачити, що ЄС має досить комплексну структуру, що безпосередньо займається питанням інтеграції. На даний момент аспект інтеграції Західних Балкан набуває більшого значення, що можливо побачити через призначення нових представників та створення нових проєктів. Також варто зазначити, що не дивлячись на це ставлення населення ЄС до інтеграції значно відрізняється, що створює перешкоди до поглиблення інтеграційних процесів. Так, Німеччина та Франція, налаштовані досить скептично, тоді як південні та східні члени, наприклад Греція та Румунія, дивляться на вступ Західних Балкан більш оптимістично

Висновки до 2 розділу

Отже, на основі аналізу сучасного стану регіону Західних Балкан, можливо побачити, що регіон стикається з великою кількістю внутрішніх проблем. Сюди варто віднести міжетнічні суперечки всередині держав, конфлікти між самими державами регіону, а також невизнання Косово. Важливим є також економічний та демографічний аспект, адже незважаючи

на допомогу Європейського Союзу, економічний розвиток регіону залишається на недостатньо високому рівні. Через це Західні Балкани страждають від відтоку молодого населення, а також демографічної кризи.

Щодо зовнішніх чинників, то головний вплив на регіон має саме росія та Китай. Початок війни в Україні змусив країни Західних Балкан розділитися та обрати свій шлях реагування на безпекову кризу. Деякі з країн, такі як Сербія, наразі залишаються під підвищеним впливом росії. Також дестабілізація регіону відбувається за рахунок незаконної міграції населення через кордони країн до ЄС.

Також після аналізу історичних етапів розвитку відносин ЄС та Західних Балкан можливо дійти висновку, що наразі питання інтеграції набуло нового поштовху. За останні роки ЄС створили нові проекти, що включають в себе спрощені етапи вступу, в свою чергу це поділ на кластери замість розділів. Також була запроваджена розширена фінансова допомога. Прикладом є ІІІД ІІІ (2021-2027) з бюджетним пакетом 14,162 млрд євро. Також неодноразово підтверджували свою зацікавленість у вступі регіону високопосадовці Європейського Союзу, що знайшло своє відображення у численних самітах та офіційних заявах, а також розширенні складу делегацій до країн Західних Балкан. Все це показує статус розширення як одного з ключових пріоритетів ЄС.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЇ ЗАХІДНИХ БАЛКАН ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Національні стратегії європейської інтеграції країн Західних Балкан

Більшість громадян Західних Балкан вірять у позитивний вплив інтеграції з ЄС на їхню економіку, але інтенсивність цієї віри дещо варіюється в різних регіонах.

54% респондентів на Західних Балканах вважають, що членство в ЄС буде корисним для їхньої економіки, тоді як 10% залишаються скептично налаштованими щодо перспектив вступу своєї економіки до ЄС (рис. 3.1).

Рис. 3.1 Відповіді на питання «Як думаєте, членство в ЄС буде добре для вашої країни?»

Джерело розроблено автором на основі статті Єлесієвич А. «Перспективи членства Західних Балкан у ЄС: виклики та можливі шляхи розвитку» [51, с 23].

Щодо Албанії, то більшість населення вірить у позитивні зміни через інтеграцію. За результатами опитування 2023 року 98,43% албанців підтримали вступ їх країни до ЄС [44].

Серед головних причин того, що Албанія й досі не здобула членство ЄС громадяни цієї країни називають (71,17%) називають поганий стан демократії, поширену корупцію та відсутність реформ (рис. 3.2).

- Не знаю
- поганий стан демократії, поширену корупцію та відсутність реформ
- відкриті двосторонні суперечки в регіоні
- дискримінаційним ставленням ЄС до країни
- жодна зі згаданих причин

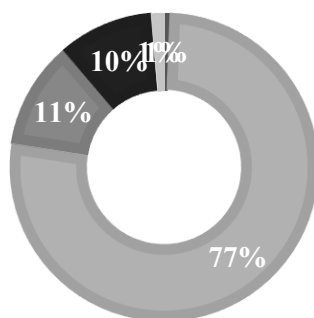

Рис. 3.2 Відповіді на питання «Чому Албанія досі не є членом ЄС?»

Джерело створено автором на основі статті Халлунай М. «Громадська думка щодо європейської інтеграції, вплив зовнішніх акторів та діяльність уряду в Албанії.» [44, с.11].

Наступною за популярністю для 10,41% респондентів стало дискримінаційне ставленням ЄС до країни, 9,22% вважають, що відкриті двосторонні суперечки в регіоні впливають на членство, тоді як 7,43% респондентів вважають, що це питання пов'язане з самим ЄС, який не прагне розширення [84]. Проте, все ж більшість албанців вірять, що до 2030 року їх країна здобуде членство ЄС (рис. 3.3).

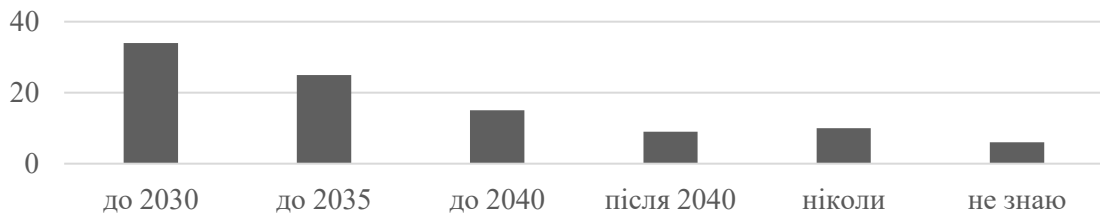

Рис. 3.3 Відповіді на питання «Коли очікуєте, що Албанія стане членом ЄС»
Джерело створено автором на основі Балканського барометру [84].

Для Албанії був розроблений «Національний план інтеграції з ЄС до 2030 року» [24]. Даний документ містить 33 глави, що базуються на різних напрямках зближення законодавства з ЄС. Пріоритетними стали такі завдання як зміцнення системи правосуддя, створення більш привабливого інвестиційного клімату, посилення цифрового розвитку, підвищення прозорості державних структур тощо.

Наприкінці березня 2025 року Албанія отримує 64,5 мільйона євро попереднього фінансування, передбаченого Планом зростання для Західних Балкан. 14 квітня 2025 року у Люксембурзі відбулася Четверта міжурядова конференція між Албанією та ЄС, на якій офіційно відкрито Кластер 2 - Внутрішній ринок. А через місяць у Брюсселі відбулася П'ята міжурядова конференція між Албанією та ЄС, на якій офіційно відкрито Кластер 3 - Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання. Наступна конференція відбулася 16 вересня 2025 року - у Брюсселі, на якій офіційно відкрито Кластер 4 - Зелений порядок денний та сталий зв'язок [3].

Щодо Боснії і Герцеговини, то лише 50% вбачає позитивні зміни в результаті вступу до ЄС, натомість 11% налаштовані досить песимістично (рис. 3.1). На запитання про строк вступу до ЄС більшість населення орієнтується до кінця 2035 року, натомість 21% не вірять у вступ Боснії і Герцеговини до ЄС взагалі (рис. 3.4).

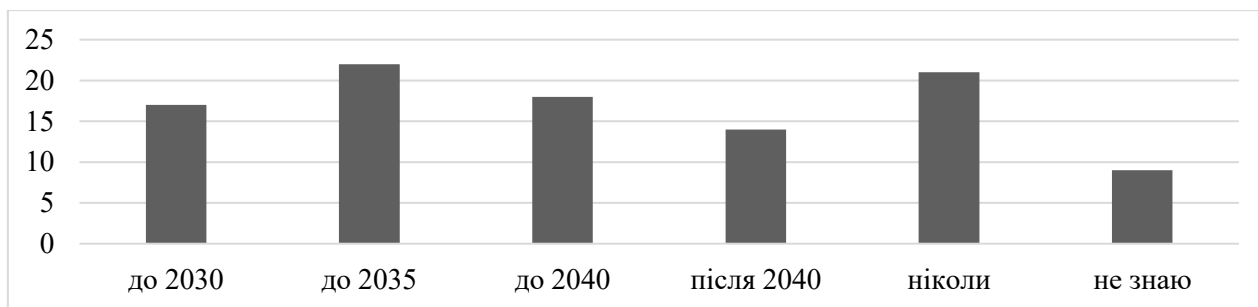

Рис. 3.4 Коли очікуєте, що Боснія і Герцеговина стане членом ЄС

Джерело створено автором на основі щорічного опитування 2025:

Боснія і Герцеговина [4, с. 25].

Серед основних перешкод на шляху до вступу в ЄС громадяни Боснії та Герцеговини вбачають відсутність політичної волі, поширення корупції, неспроможність уряду провести успішні реформи, брак злагодженості внутрішніх процесів у країні, неопрацьованість законів та правової системи. Більш детально наведено на рис. 3.5.

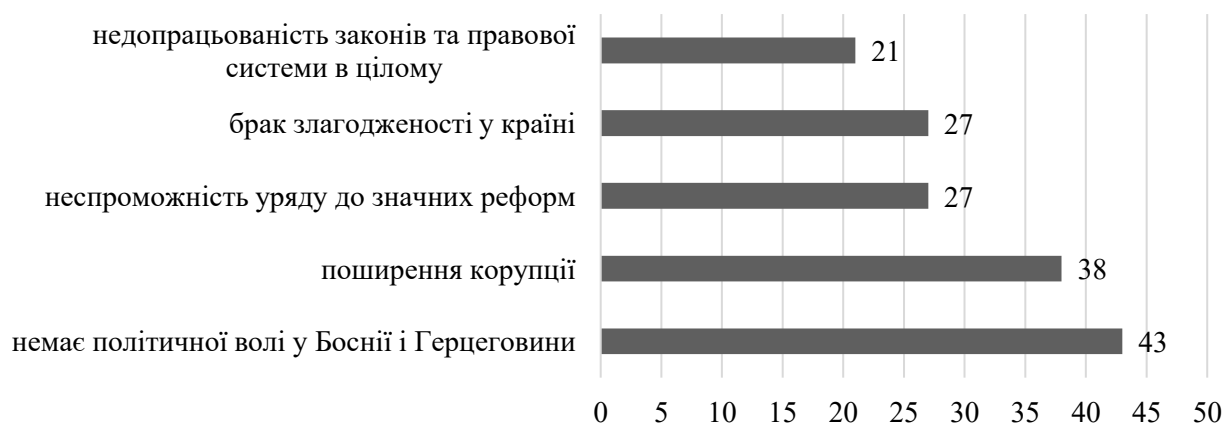

Рис. 3.5 Відповіді на питання «На вашу думку, які основні перешкоди наразі заважають Боснії та Герцеговині стати членом ЄС?»

Джерело створено автором на основі Балканського барометру [84].

Боснія і Герцеговина є єдиною країною в регіоні, яка не змогла завершити свій план реформ через внутрішню політичну напруженість. Триваючий параліч центрального уряду Боснії та Герцеговини може тривати до наступних виборів, запланованих на жовтень 2026 року. Подолання цього глухого кута, ймовірно, вимагатиме тиску з боку міжнародної спільноти.

Наразі діє Стратегія інтеграції Боснії та Герцеговини в Європейський Союз, що була розроблена ще у 2005 році¹. Основні цілі стратегії полягають у забезпеченні повного розуміння та єдиного підходу до виконання зобов'язань у процесі європейських інтеграцій.

Європейська комісія повідомила центральний уряд Боснії та Герцеговини, що вона скоротить фінансування, виділене в рамках Плану зростання ЄС для Західних Балкан. В результаті, БіГ втратила 108,4 мільйона євро, що становить 10% від суми, початково призначеної для країни, хоча вона все ще може отримати до 976,6 мільйона євро [14].

Щодо Косово, то населення цієї країни є досить оптимістичним, адже 33% вірить, що вступить до ЄС до до 2030 року, а 35% – до 2035 року. Натомість лише 3% не вірить у вступ Косово до ЄС.

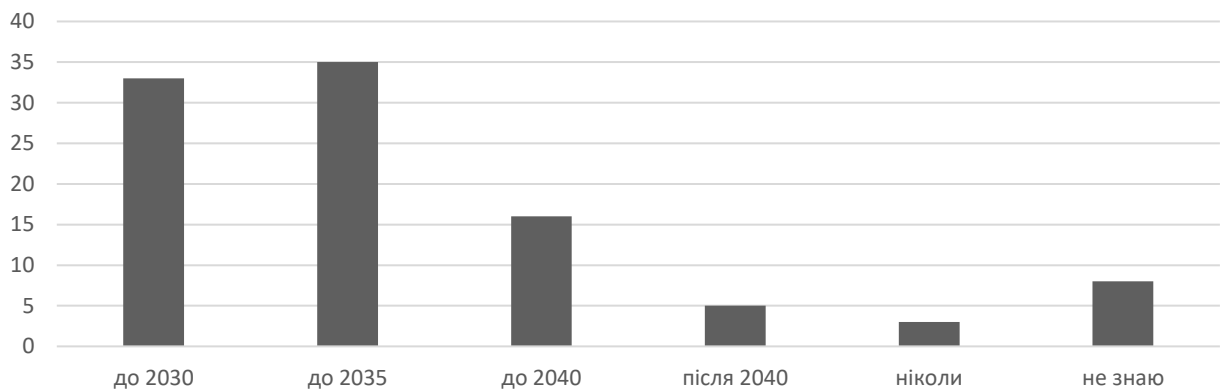

Рис. 3.6 Відповіді на питання «Коли очікуєте, що Косово стане членом ЄС»

Джерело створено автором на основі Національної програми європейської інтеграції 2024-2028 [66].

Косово також розробило національний план інтеграції з ЄС 2024–2028 рр. Ця програма складається з 3 блоків: політичні критерії, економічні критерії та узгодження законодавства з вимогами ЄС. Програма складається з 306 заходів: 105 законодавчих заходів та 201 заходу імплементаційного характеру. Зі 105 законодавчих заходів 38 – це проекти законів, 3 – міжнародні угоди, а решта – підзаконні акти. Бюджет на реалізацію цієї Програми загалом

¹ Bosnia and Herzegovina Annual Action Programme 2005. European Commission. 8 p.

оцінюється в 56 043 856 євро: з яких 22 608 860 євро – з державного бюджету, а 33 434 996 євро – від партнерів з розвитку та інвестицій [66].

25% громадян Чорногорії очікують, що до 2035 року їх країна стане членом ЄС, натомість 12% населення не вірять що вступ взагалі колись відбудеться (рис. 3.7).

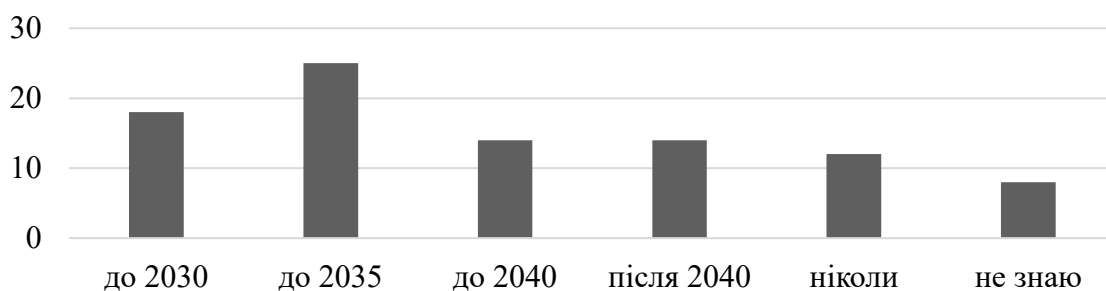

Рис. 3.7 Відповіді на питання «Коли очікуєте, що Чорногорія стане членом ЄС»

Джерело створено автором на основі Щорічного опитування Чорногорії, [5, с. 32].

Серед ключових причин, що саме заважає Чорногорії вступити до ЄС її жителі виділяють значну корупцію, високий рівень злочинності, економічну ситуацію в країні, нестабільність у адміністративних структурах, проблеми у правовій системі тощо.

Рис. 3.8 Відповіді на питання «На вашу думку, які основні перешкоди наразі заважають Чорногорії стати членом ЄС?»

Джерело створено автором на основі [5, с. 33].

Для Чорногорії була розроблена «Програма вступу Чорногорії до ЄС 2024 – 2027»². Відповідно до даної програми основними напрямками для розвитку є верховенство права, судова система, боротьба з корупцією та організованою злочинністю. Крім цього, ще значну частину займають економічна інтеграція та розвиток, навколишнє середовище і кліматичні зміни. Серед основних завдань програми 2024-2027 варто виокремити прийняття великої кількості законів та підзаконних актів, планування та імплементація реформ у сферах: публічні закупівлі, трансформація нормативної бази у сферах транспорту, захисту довкілля, свободи засобів масової інформації тощо, а також забезпечення суспільного діалогу і залучення зацікавлених сторін. Чорногорія отримала позитивний ІВАР, що означає, що вона виконала проміжні орієнтири в законодавчій сфері (глава 23 і 24) достатньо, щоб просуватися далі з закриттям глав [80].

У 2024 році було виконано 57% зобов'язань із програми за 2024, включно з законами, підзаконними актами та стратегічними документами. У 2024 році прийнято 48 зі 62 стратегічних документів, та понад половини запланованих законів і підзаконних актів.

Щодо Північної Македонії, то понад 25% населення взагалі не сподівається на вступ країни до ЄС. Натомість 20% громадян відмовились надавати відповідь. Лише 12% очікують вступу до 2030 року (рис. 3.9)

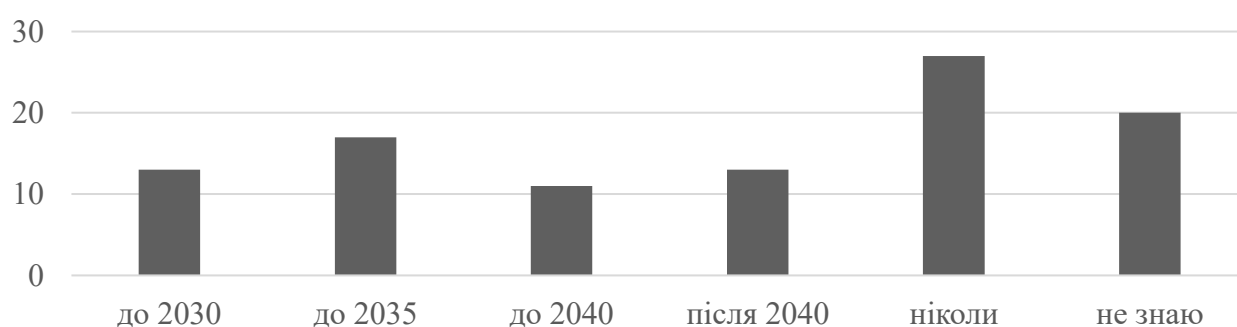

Рис. 3.9 Коли очікуєте, що Північна Македонія стане членом ЄС

² Multiannual action in favour of Montenegro for 2025-2027. European Commission. 24 p.

Джерело створено автором на основі статті Дам'яновський І. «Аналіз громадської думки щодо вступу Північної Македонії до Європейського Союзу (2014-2024)» [20, с. 13].

Така ситуація безумовно вказує на недовіру македонців та низьку ефективність змін для євроінтеграції. Щодо головної причини, чому Північна Македонія досі не є членом ЄС виокремлюють такі як вплив сусідніх країн, низькі результати внутрішніх реформ та неготовність ЄС до інтеграції Північної Македонії. Більш детально наведено на рис. 3.10.

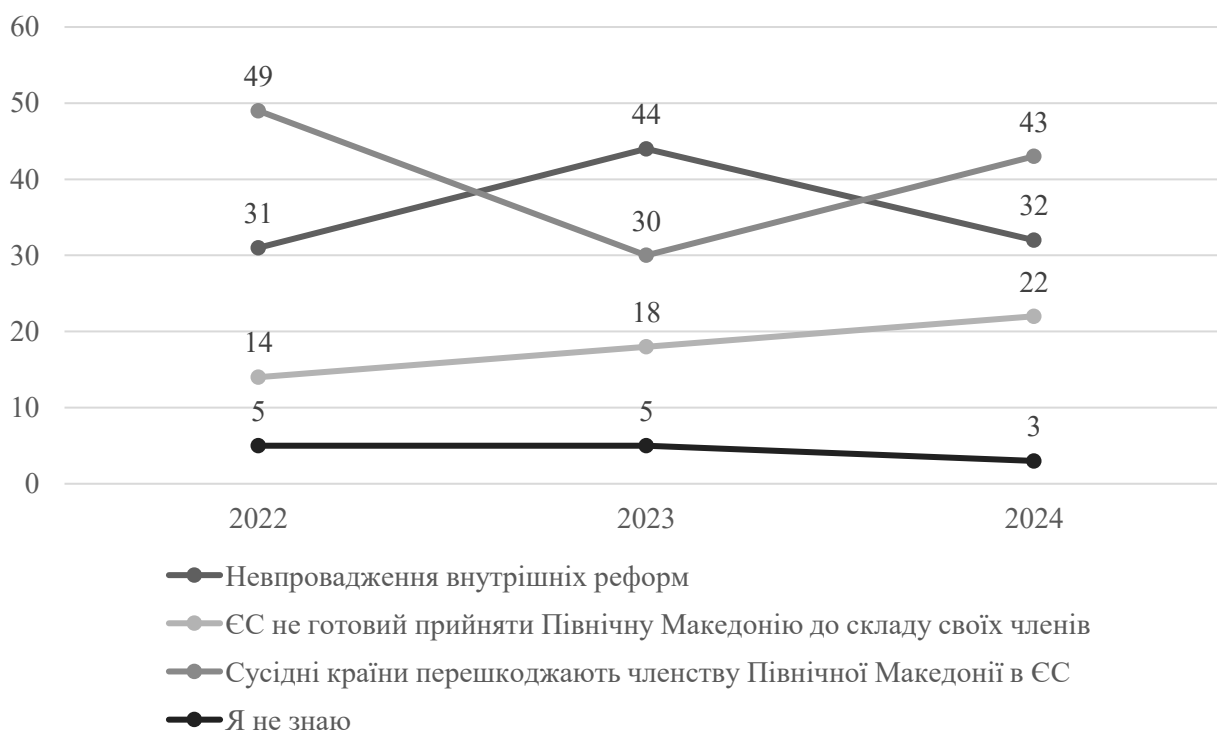

Рис. 3.10 Відповіді на питання «На вашу думку, яка головна причина, чому Північна Македонія досі не є членом ЄС?»

Джерело створено автором на основі статті Дам'яновський І. «Аналіз громадської думки щодо вступу Північної Македонії до Європейського Союзу (2014-2024)» [20, с. 13].

Так, протягом останніх років думки серед населення Північної Македонії дещо варіювалися. Проте, у 2024 році найпопулярнішою була думка щодо перешкод зі сторони сусідів.

Північна Македонія має програмний план розроблений до 2030 року, щодо фінансування та реформ, які зосереджені на кількох пріоритетних

сферах. Серед ключових можна виокремити реформу державного управління, верховенство права та боротьба з корупцією, декарбонізація, цифровізація тощо [18].

Наступна країна Західних Балкан – Сербія. Більшість населення країни не вірить у те, що Сербія може стати членом ЄС. Натомість лише 16% вбачає передумови вступу Сербії до ЄС до 2035 року.

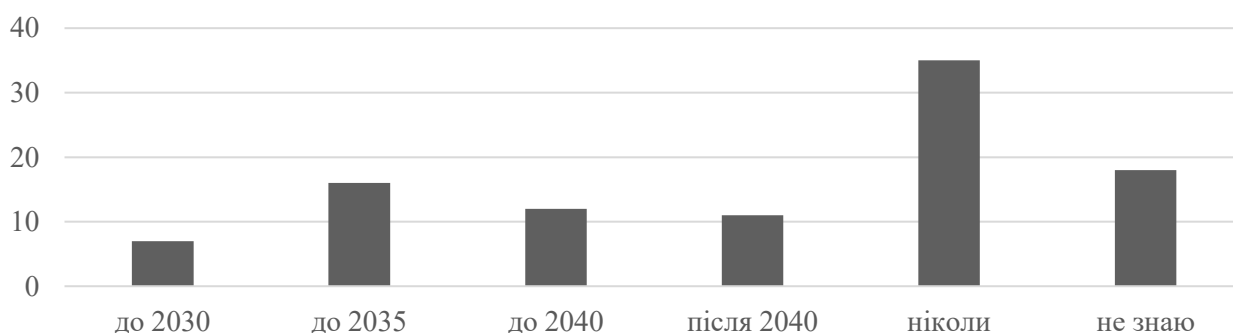

Рис. 3.11 Відповіді на питання «Коли очікуєте, що Сербія стане членом ЄС»

Джерело створено автором на основі Балканського барометру [84].

Серед основних перешкод на шляху вступу Сербії до ЄС на думку її громадян є невирішені територіальні суперечки, ЄС недостатньо зацікавлений у приєднанні Сербії, Сербія не здатна відповідати всім стандартам, високий рівень корупції, нестабільна політична ситуація в Сербії. Більш детально наведено на рис. 3.12.

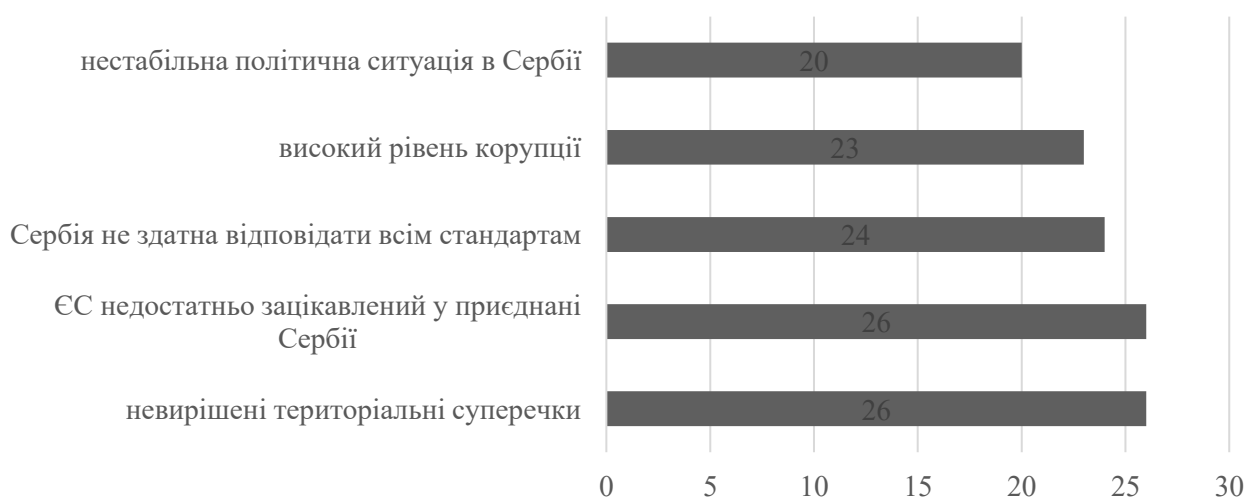

Рис. На вашу думку, які основні перешкоди до приєднання Сербії до ЄС?

Джерело створено автором на основі Балканського барометру [84].

Розглядаючи Національну стратегію Сербії щодо інтеграції у ЄС³, можна виокремити такі ключові напрямки як гармонізація законодавств, підвищення прозорості та ефективності політичних структур, підтримка економіки та розвиток бізнес-середовища, модернізація транспортної інфраструктури тощо.

Таким чином, було розглянуто національні стратегії країн Західних Балкан, щодо інтеграції у ЄС також визначено, за результатами опитувань, що не всі громадяни цих країн очікують вступ до ЄС у найближчі роки. Серед ключових перешкод як правило виокремлюють внутрішню нестабільність, високий рівень корупції, недостатню зацікавленість ЄС у вступі.

3.2. Перспективи інтеграції країн Західних Балкан до Європейського Союзу

Зважаючи на всі розглянуті особливості щодо поточної ситуації інтеграційного процесу Західних Балкан до ЄС, варто також зосередити увагу на перспективах інтеграції.

Найбільш очікуваним є поступова інтеграція, під час якої передбачається участь у спільному ринку ЄС до повного їх членства, аналогічно до плану «Growth Plan for the Western Balkans 2024–2030»⁴. Варто також відмітити ймовірність розширення «Єдиного цифрового ринку», що призведе до гармонізації цифрових стандартів, кращої кібербезпеки, розвитку інноваційних стартапів.

За рахунок регіональної економічної інтеграція відбуватиметься зменшення бар'єрів у торгівлі та покращення інвестиційного клімату. Як

---

³ National Strategy of Serbia for the Accession to the European Union. 2006. 208 p.

⁴ New Growth Plan for the Western Balkans. European Commission. 2023. 691 p.

наслідок покращуватиметься інституційне партнерство. Сюди можливо віднести посилення участі у програмах Erasmus+, Horizon Europe, Creative Europe.

Варто відзначити, що для вдалої інтеграції обидві сторони повинні бути залучені у процес, спрямований на те, щоб зробити Західні Балкани частиною ЄС. У свою чергу Західні Балкани повинні виконати всі реформи, необхідні ЄС для прискорення загального розвитку регіону та посилення регіональної співпраці. Важливим питанням тут залишається саме аспект вирішення внутрішніх етнічних питань, а також позбавлення впливу сторонніх акторів.

ЄС також повинен переглянути позицію країн-членів стосовно подальшого розширення, в свою чергу з огляду на загострене безпекове питання. Адже від швидкості прийняття спільних рішень стосовно інтеграції та вступу залежить мотивація держав-кандидатів. Так тут постає питання внутрішньої єдності самого Союзу, оскільки посилення ультраправих та євроскептичних партій у країнах-членах створює ризик блокування процесу розширення.

Для Європейського Союзу важливим є встановлення чітких термінів – із зазначенням місяця або року – для вступу кожної країни Західних Балкан, виходячи з їхніх власних прогнозів щодо того, коли вони очікують завершити необхідні реформи. Такий графік слугуватиме потужним стимулом для цих держав до прискорення зусиль щодо реформ та підтримки імпульсу до членства в ЄС. Це також підвищить внутрішню підзвітність, оскільки громадська думка та громадянське суспільство можуть чинити більший тиск на політичних лідерів. Водночас, такий підхід протидіятиме поширенню думки про те, що розкол в середині ЄС блокуватиме розширення, оскільки кожна держава-кандидат визначатиме свою готовність до членства самостійно⁵.

---

⁵ O'Brennan, John. EU Enlargement to the Western Balkans: Towards 2025 and Beyond. Institute of International and European Affairs, Dublin. 2018, pp. 1–7.

Замість посилення умов, які особливо важко виконати країнам, що страждають від проблем державності (таких як Боснія і Герцеговина та Косово), цей підхід знову зосередиться на самому *acquis* та вимагатиме суттєвої участі ЄС для вирішення суперечок, які наразі перешкоджають вступу. Затримка вступу для Албанії та Північної Македонії через суперечку останньої з Болгарією є негативним прикладом блокування розширення. Тоді як залучення впливу ЄС для зміни думки Хорватії про вступ Сербії є позитивним прикладом [66].

Хоча Європейський Союз підтвердив свою відданість розширенню та висловив впевненість у тому, що позитивного результату можливо досягти до 2030 року, а також надає суттєву фінансову допомогу країнам регіону, процес вступу Західних Балкан залишається надзвичайно комплексним та складним. Постійні невирішені двосторонні суперечки перешкоджають прогресу, а поширення зовнішнього впливу росії та Китаю на регіон гальмує повне узгодження зовнішньої політики країн регіону з політикою ЄС, створюючи політичні та економічні залежності, що суперечать їхнім євроінтеграційним зобов'язанням.

Розглядаючи євроінтеграцію можливо відзначити ймовірність перебігу подій відповідно до 3 сценаріїв. Так, першим є песимістичний. В основі цього сценарію лежать переконання що переговори будуть затягуватись через внутрішні проблеми або опір у самому ЄС. За рахунок посилення впливу Китаю і росії, відбудуватиметься регрес у реформах, країни почнуть відмовлятися від мети вступу.

Цей сценарій також можна назвати невідомим майбутнім, враховуючи елементи політичного та економічного глухого кута як наслідок неінтеграції в проект Європейського Союзу. Розрив між країнами Західних Балкан та Європейським Союзом буде тільки збільшуватись у сферах політики,

правосуддя та навколишнього середовища, а отже, зменшуватись можливості цих країн інтегруватись⁶.

Щодо оптимістичного сценарію, то очікуваним є успішне впровадження реформ, поступова інтеграція в спільний ринок ЄС. Тут на перший план також виступає посилення економічної співпраці між країнами Західних Балкан. Ця співпраця має потенціал зменшити розбіжності між країнами регіону та подолати суперечності. Так, Косово та Сербія зможуть нормалізувати відносини, що дозволить їм просунутися вперед у процесі вступу. Потужне економічне зростання в державах Західних Балкан призведе до зниження безробіття та збільшення внутрішнього попиту на робочу силу. У 2025 році Чорногорія та Сербія стануть членами Європейського Союзу, тоді як решта балканських країн досягнуть незворотного прогресу на шляху до європейської інтеграції. За рахунок виконання всіх необхідних вимог, відбудеться підвищення рівня життя, стабільності, зниження впливу інших акторів та зменшення еміграції в країнах⁷.

І найбільш очікуваним є реалістичний сценарій, відповідно до якого можливим є часткове членство країн у внутрішньому ринку ЄС до офіційного вступу. Країни й надалі матимуть політичну стабільність за підтримки ЄС і НАТО. Проте країни Західних Балкан повільно просуватимуться у впровадженні реформ через брак політичної волі. Нормативна база буде покращена в численних сферах, що є предметом переговорних розділів з ЄС. Але корупція все ще буде поширена в багатьох сферах життя. Деякі двосторонні суперечки, що переслідують регіон, будуть успішно вирішені, але діалог між Косово та Сербією все ще триватиме, і повна нормалізація відносин між двома сторонами буде далека від досягнення. Етноцентричне мислення залишиться основою політичного життя, що відобразиться не лише в

---

⁶ Visegrad Insight. Simulating Five Scenarios for the Western Balkans. 2022. URL: <https://visegradinsight.eu/simulating-five-scenarios-for-the-western-balkans/>

⁷ Robert Schuman Foundation. The Western Balkans: Between Stabilisation and Integration in the European Union. European Issues, No. 645, 2025. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/459-the-western-balkans-between-stabilisation-and-integration-in-the-european-union>

суперечці між Сербією та Косовом, але й у сепаратистських тенденціях у Республіці Сербській. Зовнішні актори такі як росія та Китай, залишаються потенційними рушійними силами нестабільності⁸.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз інтеграції країн Західних Балкан та ЄС

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - геополітична важливість регіону– Західні Балкани є стратегічним мостом між ЄС, Середземномор'ям і Чорноморським регіоном. - прагнення до членства в ЄС – усі країни регіону офіційно задекларували курс на євроінтеграцію. - прогрес у правових і адміністративних реформах – поступове узгодження законодавства з <i>acquis communautaire</i>, модернізація держуправління. - молоде, мобільне населення – висока орієнтованість молоді на європейські цінності, освіти і трудову мобільність. - підтримка з боку ЄС і НАТО – активні програми фінансування (ІРА III), співпраця в обороні та безпеці. 	<ul style="list-style-type: none"> - корупція та політична нестабільність – нерозвиненість правосуддя, політизація інституцій, низька довіра громадян, проблеми міграції. - етнічні та територіальні конфлікти– неврегульовані питання Косово, напруження між Боснією і Герцеговиною та сербськими регіонами. - економічна залежність від імпорту та грошових переказів – слабка диверсифікація економік. - відтік робочої сили до країн ЄС – дефіцит кваліфікованих кадрів. - недостатня інституційна спроможність для впровадження <i>acquis</i> ЄС – повільна імплементація норм через бюрократичні перепони.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – доступ до програм і фондів ЄС – фінансування реформ, цифровізації, зеленої енергетики. – поглиблення регіональної співпраці – спрощення руху товарів, послуг і робочої сили. – інтеграція у внутрішній ринок ЄС ще до формального членства – участь у спільних програмах у сфері енергетики, транспорту, освіти. 	<ul style="list-style-type: none"> - «втома від розширення» в ЄС – небажання частини країн-членів продовжувати процес розширення. - збільшення негативного впливу ультраправих партій всередині ЄС. - відмова від інтеграції частини населення – небажання частини населення країн Західних Балкан інтегруватись із ЄС

⁸ Visegrad Insight. Simulating Five Scenarios for the Western Balkans. 2022. URL: <https://visegradinsight.eu/simulating-five-scenarios-for-the-western-balkans/>

<ul style="list-style-type: none"> - зменшення впливу третіх держав (росії, Китаю, Туреччини) через економічне та безпекове зближення з ЄС. - підвищення рівня життя і соціальної стабільності - інвестиції, інновації, створення робочих місць. 	<ul style="list-style-type: none"> - зовнішній вплив росії та Китаю – економічна і політична дестабілізація через альтернативні союзи. - регіональні конфлікти – загроза ескалації у Косово або міжетнічні напруження у Боснії і Герцеговині. - популізм і політична фрагментація – загроза гальмування реформ. - повільна адаптація до європейських стандартів – ризик втрати довіри з боку Брюсселя.
---	--

Джерело створено автором.

Отже, серед основних перспектив інтеграції країн Західних Балкан до ЄС можливо визначити доступ до програм і фондів ЄС, спрощення руху товарів та послуг, підвищено рівня життя. До загроз можливо віднести збільшення впливу ультраправих партій, політичну фрагментацію, посилення регіональних конфліктів. Також існують як позитивні, так і негативні сценарії розвитку. Найбільш реалістичним є сценарій, де країни матимуть прогрес у інтеграції до ЄС, але він продовжить блокуватись через внутрішні суперечності та вплив зовнішніх акторів.

3.3. Україна та Західні Балкани в контексті європейської інтеграції

Варто почати з того, що Україна та країни Західних Балкан мають спільний історичний досвід. Сучасні держави виникли після розпаду Радянського Союзу та Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія (за винятком Албанії). Як Україна, так і держави-наступники Югославії зіткнулися з подібними викликами – крихкими демократіями, фрагментованою економікою та слабкими інституційними структурами – все це робило їх вразливими як до внутрішньої нестабільності, так і до зовнішнього впливу. Ці труднощі ще більше посилюються через постійні територіальні суперечки та глибоко вкорінені етнічні розбіжності.

Важливим аспектом також є посилений вплив росії як на Україну, так і на країни Західних Балкан. Так, Україна зазнала прямої військової агресії, починаючи з анексії Криму у 2014 році та переростаючи у повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року. Натомість, Західні Балкани зазнали руйнівного впливу росії засобами непрямого впливу, зокрема в Боснії та Герцеговині з її крихкою політичною структурою, а також у Чорногорії та Сербії, де росія застосовує тактику енергетичного тиску та політичного втручання. А також використовує дезінформацію для впливу на населення.

Для обох регіонів Європейський Союз виступає як шлях до тривалої політичної та економічної стабільності, а також як засіб забезпечення їхнього стратегічного позиціонування у питаннях оборони та безпеки. Сербія залишається помітним винятком. Прагнучи ретельного балансування, вона висловлює відданість вступу до ЄС, одночасно підтримуючи тісні відносини з Москвою. Загалом, для країн європейська інтеграція зараз розглядається як єдина реалістична основа для захисту суверенітету, забезпечення сталого зростання та досягнення довгострокової стабільності [10].

Так, говорячи про Україну, переважна більшість (84%) опитаних українців у 2024 році висловила підтримку вступу України до Європейського Союзу (у грудні 2022 року вступ підтримували 79%). Лише 7% респондентів не підтримали вступ до ЄС (у грудні 2022 року — 8%). Вступ до ЄС підтримують 91% жителів Заходу країни, 86% у Центрі, 78% жителів Сходу та 74,5% на Півдні. Чим молодші респонденти, тим більше вони схильні підтримувати членство в ЄС: їхня частка зростає від 80% у найстаршій віковій групі (60+) до 89% серед тих, кому менше 30 років [10].

Також 23% респондентів вважають, що Україна зможе вступити до ЄС протягом 1–3 років, 27% — протягом 3–5 років, 15% — протягом 5–10 років та 5% — протягом 10–20 років. 6% дотримуються думки, що Україна ніколи не вступить до ЄС [10].

Спеціальне опитування Eurobarometer, опубліковане 2 вересня 2025 року, показує, що 56% громадян ЄС підтримують подальше розширення ЄС.

Підтримка особливо висока серед молоді: близько двох третин респондентів віком 15-39 років вважають, що кандидати повинні приєднатися до ЄС, як тільки вони виконають необхідні умови [99].

Хоча підтримка різних країн-кандидатів на вступ до ЄС різниться серед громадян, Україна є найбільш фаворитом для вступу після виконання всіх критеріїв членства, отримуючи найвищий рівень підтримки (52%) у найбільшій кількості держав-членів (14). І навпаки, 41% залишаються проти [99].

Російсько-українська війна стала поштовхом для використання ЄС розширення як інструменту стабілізації кордонів. Активізація переговорного процесу з визначеною перспективою включення країн Західних Балкан та Східного партнерства розглядається як геостратегічний пріоритет ЄС до кінця поточного десятиліття. Україна практично не мала чекати, перш ніж її одразу після подання заявки приймуть як країну-кандидата. Це контрастує із Західними Балканами, де, як у випадку Північної Македонії, десятиліттям країна очікувала початку переговорів про вступ через опір деяких держав-членів ЄС або, як у випадку Сербії, десятиліття затягувались переговори через відхід від демократії. Це тільки підтверджує зміну політики ЄС.

У щорічній промові від 13 вересня 2023 р. про стан Європейського Союзу, яка має підзаголовок «відповідь на поклик історії», Урсула фон дер Ляєн зауважила, що підтримка України, відповідь Китаю та інвестування в партнерство зумовили народження геополітичного Союзу. А заплановане розширення за рахунок України, Молдови й Західних Балкан назвала «довершенням ЄС» [2].

Усе це дає змогу стверджувати, що розширення, у тому числі швидкий успіх України та Молдови, розглядається сьогодні не просто як технічний, але і як геостратегічний пріоритет. Й одночасно з Україною до ЄС прямує ще низка держав, окремі з яких мають більш високий ступінь прогресу щодо відповідності Копенгагенським критеріям, але пов'язаних із Києвом спільним політичним вектором.

Вторгнення росії в Україну стало потужним поштовхом для переосмислення політики розширення ЄС. Ревізія підходів до розширення як інструменту забезпечення стабільності кордонів і зміцнення миру поширилася як на Україну, так і на країни Західних Балкан. Вже 6 грудня 2022 року в албанській столиці Тирані відбувся перший в історії саміт між ЄС та Західними Балканами, проведений безпосередньо в регіоні. Підсумкова Тиранська декларація чітко підтвердила підтримку євроінтеграційних прагнень країн Західних Балкан і закликала до прискорення їхнього вступного процесу [154].

Одна з перших значних політичних демонстрацій солідарності між Україною та Західними Балканами відбулася на Афінському саміті у серпні 2023 року. Саміт було організовано рівно через 20 років після історичного саміту в Салоніках, який підтвердив перспективу розширення ЄС для Західних Балкан. У ньому взяли участь дванадцять глав держав та урядів, зокрема з приймаючої країни Греції, України (за участю президента Зеленського), Болгарії, Хорватії, Молдови, Румунії та «Західнобалканської шістки»— Албанії, Боснії та Герцеговини, Косова, Чорногорії, Північної Македонії та Сербії [178].

На початку осені 2023 р. нову геополітичну динаміку охарактеризував Високий представник ЄС із закордонних справ Ж. Боррель, який заявив, що як Україна, так Західні Балкани, повинні увійти до ЄС якнайшвидше [17]. Коментуючи рішення щодо членства Києва в ЄС, іспанець Ж. Боррель зауважив, що «Україна створила нову динаміку», поклавши кінець «сієсти сну», коли роками існувала тупикова ситуація й нічого не відбувалося [168]. Згодом європейські високопосадовці, починаючи з Президента Європейської ради Шарля Мішеля [137], стали оперувати визначеними часовими рамками, називаючи 2030 р. як дату найбільш вірогідного розширення ЄС. Ця дата сприймається сьогодні як мобілізаційний і дисциплінуючий ресурс у середовищі як претендентів, так і політиків Брюсселю.

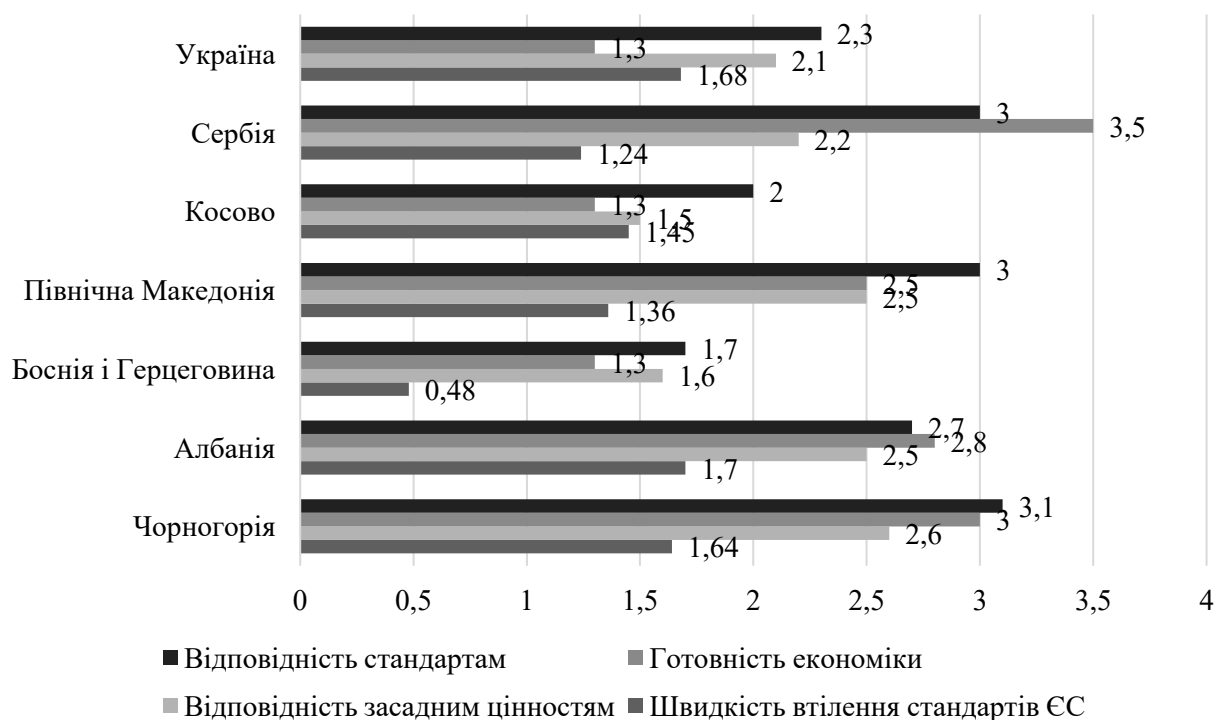

Рис.3.13 Інтегральна оцінка ступеня готовності країн-кандидатів до вступу в ЄС, 2023 р.

Джерело створено автором на основі аналітичного звіту Сидоренко С. «Як Брюссель оцінює готовність Києва до вступу до ЄС» [150].

Водночас в історії Європейського Союзу ще не було випадків, коли до об'єднання приймали державу, що перебувала у стані масштабної війни та не входила до складу НАТО. Тому, відкриваючи перспективу початку переговорів, ЄС, ймовірно, розглядає можливість подальшого вступу України до НАТО – за аналогією з країнами Центральної та Східної Європи, – а також не виключає сценарію укладення мирної угоди з росією у разі приходу до влади демократичних сил. Водночас існує припущення, що держави-кандидати зможуть поступово інтегруватися до європейських структур, щойно їхні уряди завершать основні етапи реформ на шляху до повноправного членства [169]. У цьому зв'язку Єврокомісією опрацьовуються різні альтернативні варіанти реформування процедури розширення [13].

Однак Афінський саміт був більше, ніж просто символічною зустріччю. Він чітко вказував на те, що безпека України безпосередньо пов'язана з європейською безпекою, і, що регіон Західних Балкан має відігравати

стратегічну допоміжну роль. Перший пункт прийнятої декларації саміту зазначав, що «російське вторгнення в Україну є ключовим моментом для Європи, створюючи новий рівень усвідомлення спільних принципів, єдності та спільного майбутнього в рамках ЄС». На саміті було наголошено, що посилення співпраці між Україною та Західними Балканами може слугувати стратегічним каналом, що з'єднує східний та південно-східний фланги [178].

Лише через шість місяців після Афін, у лютому 2024 року, відбувся Тиранський саміт. У 12-пунктній декларації саміту учасники знову засудили агресію росії та підтвердили свою тверду підтримку суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів. Пізніше того ж року саміт відбувся в Хорватії, результатом чого стала Дубровницька декларація, яка підтвердила підтримку суверенітету України, засудила агресію росії та схвалила прагнення України до членства в ЄС та НАТО [178].

4-й саміт Україна – Південно-Східна Європа відбувся в Одесі, знову зібравши лідерів 12 країн регіону на тлі триваючих російських атак. Президент Зеленський попередив про зусилля росії щодо дестабілізації півдня України, Молдови та Румунії, закликаючи до посилення регіональної співпраці у сфері безпеки. Президент Сербії Александар Вучич здійснив свій перший візит до України, запропонувавши підтримку Белграда у відбудові, хоча й відмовився підписати спільну декларацію саміту, підкресливши делікатну дипломатичну позицію Сербії у відносинах між росією та Заходом [159].

Спільною проблемою України та Західних Балкан також залишається кібербезпека, оскільки вони продовжують стикатися з агресивною гібридною військовою кампанією росії у формі кібератак та політичного втручання.

Посилюється також співпраця у військовій сфері. Члени НАТО Албанія, Чорногорія та Північна Македонія навчали українських військових, а різні двосторонні угоди започаткували спільні навчання, що стосуються, серед іншого, бойової медицини та стратегій боротьби з безпілотними літальними апаратами. Окрім НАТО, держави, що не входять до блоку (наприклад, Боснія

і Герцеговина та Косово), висловили солідарність, обмінюючись навчаннями та підтримуючи розмінювання [159].

Також варто зазначити, що наразі схожі і внутрішні проблеми, з якими стикаються країни на шляху до євроінтеграції. Так, схожими є аспекти в Україні та Хорватії, Сербії, Чорногорії, пов'язані з Омбудсменом. Омбудсмен є надзвичайно важливим інститутом моніторингу прав людини, функціонування якого, згідно зі звітами Європейської комісії, є проблематичним у всіх державах, що перебувають у процесі вступу до ЄС. Незважаючи на те, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є національним інститутом з прав людини зі статусом А (на відміну від Чорногорії, де Омбудсмен має статус В), проблеми, що виникають під час здійснення його повноважень, є досить схожими. Важливо вдосконалити цей інститут як один з найважливіших для виконання вимог розділу про основні права [34].

Також існують проблеми, пов'язані з національними меншинами. Подібно до ситуації в Західних Балканах, ромська меншина є найгострішою проблемою в Україні. Згідно з висновками Європейської комісії, це одна з найбільш маргіналізованих меншин, яка постійно стикається з такими проблемами, як дискримінація, економічна та соціальна ізоляція, відсутність доступу до документів, що посвідчують особу, відсутність належної освіти, сегрегація в поселеннях, відсутність житла та значна бідність. До проблем також належать необхідність боротьби з неповнолітньою злочинністю та дискримінацією ромів з боку поліції [34].

Усі країни Західних Балкан та Україна також мають проблеми, пов'язані з нападами на журналістів. Наприклад, у Хорватії існують проблеми з криміналізацією нападів на журналістів; у Сербії спостерігається заохочення нападів на журналістів з риторикою сербської влади; у Чорногорії існують проблеми з ефективністю розслідувань нападів. В Україні також існує тиск на діяльність журналістів. Наприклад, ЄК у Звіті про Україну за 2024 рік

висвітлила випадки переслідування та залякування журналістів, включаючи незаконне стеження та погрози [34].

Стосовно подальших можливостей вступу, то варто взяти до уваги оцінку ступеню готовності країн до вступу. Перш за все, Боснія і Герцеговина та Косово наразі відстають найбільше. Оскільки антизахідна Республіка Сербська здатна блокувати рух країни на захід та її розвиток загалом, процес інтеграції цієї країни не варто розглядати як приклад для можливої стратегії інтеграції України. Немає підстав також порівнювати Україну з частково визнаним Косово. Європейська інтеграція цієї країни є заблокованою, доки конфлікт між Косово та Сербією не буде вирішений.

Інші країни Західних Балкан мають схожий рівень європейської інтеграції, згідно з оцінкою ЄС. Однак рейтинги Сербії щодо дотримання фундаментальних цінностей ЄС значно нижчі, ніж в інших. Найголовнішою перепорою є те, що Белград офіційно дотримується політики співпраці з росією з питань міжнародної політики та безпеки. Це блокує його шлях до членства, та не є прикладом для можливого наслідування.

Таким чином конкурентами України за членство в ЄС є Чорногорія, Північна Македонія та Албанія. Ці країни також є тими, досвід інтеграції яких може бути корисним для України в майбутньому. Албанія є єдиною державою в цьому регіоні, яка продовжує активно впроваджувати реформи [150].

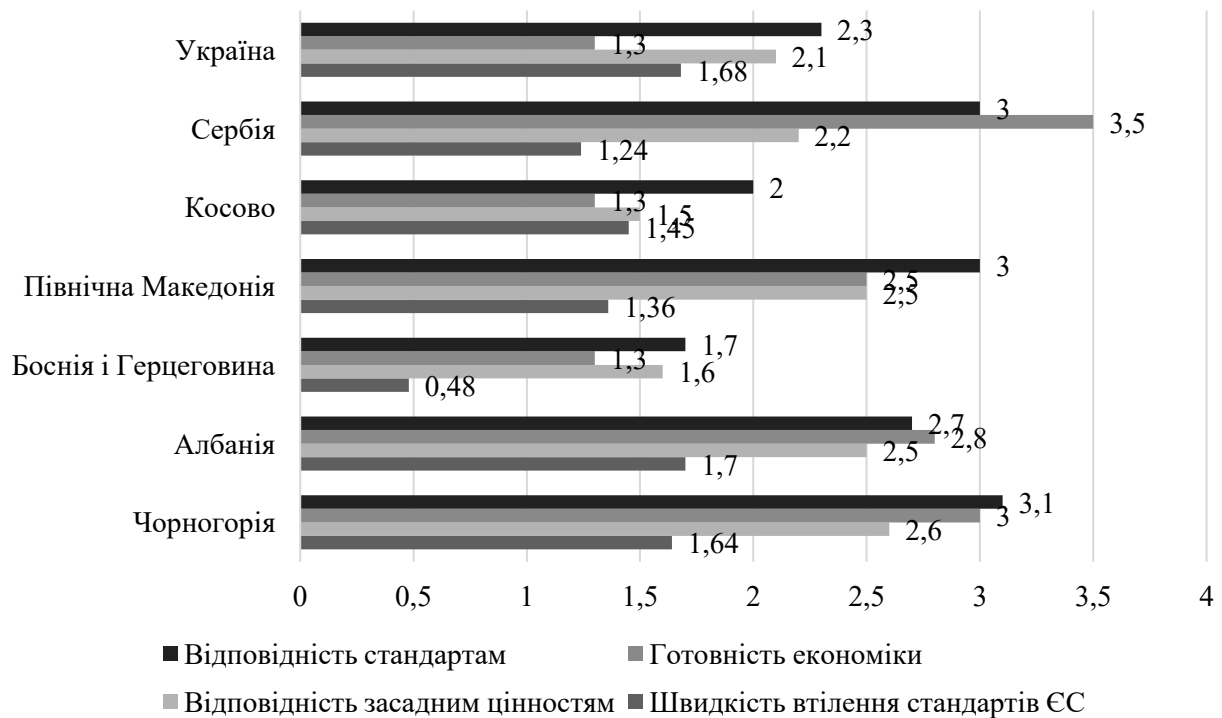

Рис.3.13 Інтегральна оцінка ступеня готовності країн-кандидатів до вступу в ЄС, 2023 р.

Джерело створено автором на основі аналітичного звіту Сидоренко С. «Як Брюссель оцінює готовність Києва до вступу до ЄС» [150].

На основі аналізу інтеграції Західних Балкан до Європейського Союзу можливо зробити наступні висновки для України. По-перше, Західні Балкани пройшли довгий шлях до потенційного вступу до ЄС, коли тривалий процес переговорів поступово призводив до зниження рівня довіри громадян до ЄС. Для України критично продовжувати активну комунікацію успіхів, щоб уникнути зменшення підтримки. Також важливо пам'ятати, що критичну роль у затриманні членства для країн Західних Балкан відіграло блокування політичним елітами проведення реальних реформ. Саме тому Україні варто фокусуватися на впровадженні законів та проведенні змін, що показують бажання країни рухатися у напрямку вступу.

Щодо економічного розвитку, то варто наголосити на тому, що країни Західних Балкан мають доступ до спільного ринку ЄС. Тому Україні варто наполягати на доступі до всіх ринків ЄС ще до її повноправного членства.

Також варто створити національний інвестиційний план, що інтегрується з європейськими фінансовими інструментами.

Угоди про стабілізацію та асоціацію Балкан передбачали семирічні дорожні карти гармонізації законодавства. Це призводило до затримки реальної інтеграції. Україні доцільно звернути на це увагу та запровадити проміжні цільові показники для імплементації *acquis* та створити координаційні майданчики на рівні уряду й парламенту.

Негативним сценарієм є також теперішній вплив Китаю та росії в регіоні Західних Балкан. Україні не варто повторювати ситуацію, за якого енергетична та інформаційна сфери залишаються вразливими для зовнішнього політичного впливу. Саме тому актуальним є продовження співпраці з ЄС у сфері кібербезпеки.

Негативним прикладом також є блокування іншими країнами-членами ЄС рішень стосовно вступу. Прикладом є блокування Північної Македонії з боку Греції, а згодом Болгарії через питання історії, мови та ідентичності. Схожа ситуація наразі відбувається між Україною та Угорщиною. Варто взяти до уваги Хорватію, що змогла врегулювати прикордонні суперечки зі Словенією через міжнародний арбітраж, що стало ключем до розблокування її вступу. Цей приклад може бути використаний Україною під час врегулювання відносин з Угорщиною.

До позитивного досвіду можливо віднести створення широкого комплексу аналітичних центрів на території Західних Балкан, що наразі займаються аналізом імплементації критичних глав ЄС. Україна також може залучати неурядові організації до моніторингу судової та антикорупційної реформ.

Спільною проблемою для всіх країн є боротьба з корупцією. Тому Україні варто забезпечити незалежність антикорупційних органів від виконавчої влади. Позитивним прикладом, що можливо запозичити, є антикорупційний моніторинговий механізм, запроваджений в Македонії.

Отже, можливо побачити, що країни мають дуже схожу історію свого становлення. Також для України та Західних Балкан вагомим наразі є негативний вплив росії. Проаналізувавши етапи інтеграції країн Західних Балкан до ЄС, Україна може як перейняти на себе позитивний досвід, так і проаналізувати негативні сценарії, щоб уникнути їх в майбутньому.

Висновки до 3 розділу

Отже, проаналізувавши опитування громадян країн Західних Балкан, можливо побачити, що найбільше вступ підтримує населення Албанії, з 98,43%. Ця країна також відмічається як найбільш перспективна для отримання членства та активно приймає фінансування від ЄС для продовження проведення реформ.

Громадяни Боснії та Герцеговини, в свою чергу, тільки на 50% висловлюють підтримку інтеграції. Також це єдина країна з шістки, що не має нової стратегії інтеграції, та процес здійснення реформ керується стратегією 2005-го року. Разом з Косово шанси цієї країни на вступ оцінюються як найнижчі.

Чорногорія та Північна Македонія знаходяться майже на одному рівні у процесі інтеграції до ЄС. Сербія ж має більший прогрес у проведенні реформ, але через свою зовнішню залежність від росії втрачає шанс бути першою з країн, що здобуде вступ.

Загалом з різних сценаріїв розвитку інтеграції найбільш реалістичним є часткове членство країн у внутрішньому ринку ЄС та поступове продовження інтеграції. Але вступ буде блокуватися через внутрішні конфлікти, високий рівень корупції та вплив росії та Китаю на політику країн Західних Балкан. Так, на даний момент, найшвидше вступ може отримати тільки Албанія.

Досвід євроінтеграції країн Західних Балкан є надзвичайно важливим для України, яка розділяє з регіоном спільне історичне минуле. Країни мають

схожі виклики на шляху реформ та спільну загрозу дестабілізуючого впливу Росії на безпекову ситуацію в Європі. Аналізуючи успіхи країн, які пройшли довгий шлях, щоб розпочати переговори про членство, Україна може адаптувати свою внутрішню та зовнішню політику. Але більш важливими є негативні сценарії, аналізуючи які країна може не допустити повторення помилок на своєму шляху до інтеграції.

ВИСНОВОК

Отже, на основі проведеного аналізу можливо зробити наступний висновок:

1. До чинних тенденцій європейської інтеграції можливо віднести актуалізацію питання подальшого розширення ЄС. Починаючи з 2022-го року, Європейський Союз почав проводити більш структуровану політику стосовно інтеграції нових держав, включаючи Україну та країни Західних Балкан. В першу чергу це пов'язано з вторгненням росії до України та дестабілізацією ситуації у регіоні. ЄС також поставив питання покращення власної обороноздатності на перше місце. Сюди можливо віднести розширення співпраці з НАТО у військовій сфері та збільшення оборонного бюджету. Варто також відзначити поширення впливу ультраправих партій, які проводять політику фундаментального скасування європейської інтеграції. Це призводить до появи розколу всередині ЄС, прикладом якої є блокування Угорщиною прагнень України до вступу. Цей аспект негативно впливає на інтеграційну політику Європейського Союзу.

2. Європейська інтеграція є важливим інструментом модернізації національної економіки, подолання технологічних бар'єрів і застарілості виробництва, залучення зовнішніх інвестицій та інноваційних рішень. Вона є найбільш вдалою спробою трансформації міжнародних відносин для переходу від конфліктного до кооперативного режиму взаємодії. Цей процес виходить за межі економіки та охоплює культурні, громадянські та політичні виміри. У політичному інтеграції вона розглядається як найвища форма співпраці між державами. Існує велика кількість теорій міжнародної інтеграції, в тому числі класичні школи та нові підходи. Найбільш релевантним для цієї роботи є концепція трансакціоналізму Дойча. Саме безпека є наразі рушійною силою, що штовхає Європейський Союз до формування нового безпекового простору. Практичне застосування цього підходу проявляється як у посиленні оборонної

інтеграції ЄС, так і в розширенні – включення Західних Балкан розглядається вже не як можливість у майбутньому, а як стратегічна необхідність.

3. Для дослідження інтеграційних процесів Західних Балкан найбільш релевантними є такі методи дослідження: метод аналізу та синтезу, метод вивчення документів і літературних джерел, метод порівняльного аналізу, описово-хронологічний метод, ретроспективний підхід та SWOT-аналіз. Аналіз в роботі спирався як на історичний досвід, так і на актуальні тенденції та наукові концепції, що пояснюють механізми та етапи європейської інтеграції. Це допомогло комплексно опрацювати теорію міжнародної інтеграції, сучасний стан європейського регіону та країн Західних Балкан. Це також дало змогу прослідкувати історичні етапи взаємовідносин між ними та сучасний стан взаємодії. SWOT-аналіз відігравав ключову роль та допоміг виявити слабкі та сильні аспекти інтеграції країн Західних Балкан, а також можливості та загрози подальшої інтеграції.

4. На основі аналізу внутрішньої ситуації в регіоні Західних Балкан визначено, що головними дестабілізуючими факторами є саме демографічні та етнічні питання та внутрішні конфлікти між країнами. Також існують постійні етнічні суперечки, як всередині країни, так і між країнами. Таким прикладом є конфлікт між Сербією та Косово, а також постійна дестабілізуюча діяльність Республіки Сербської всередині Боснії та Герцеговини. Важливим аспектом також є низький відносно ЄС економічний розвиток та постійна еміграція населення, що знижує здатність регіону до швидкого проведення реформ. До зовнішніх факторів варто віднести незаконну міграцію та поширення впливу росії серед країн Західних Балкан, що є особливо відчутним в Сербії та Боснії та Герцеговині. росія має не тільки економічний, але і інформаційний вплив у регіоні. Поширюється також вплив Китаю через поширення інвестицій та ініціативу «Один пояс, один шлях».

5. Історія відносин між Європейським Союзом та Західними Балканами засвідчує постійну еволюцію, що пов'язано з збільшеною зацікавленістю ЄС

до інтеграції країн до своєї структури. Ключовим інституційним нововведенням стала трансформація механізму переговорів: замість традиційного послідовного відкриття окремих розділів, країни-кандидати тепер працюють у межах шести тематичних кластерів, що суттєво пришвидшує темпи переговорного процесу та сприяє системному підходу до гармонізації законодавства. Порівняльний аналіз прогресу країн Західних Балкан у процесі інтеграції показує значну різницю в досягненнях. Варто зробити висновок, що інституційно наразі найбільший прогрес у інтеграції має Чорногорія та Сербія, а найменший – Косово.

6. Європейський Союз розвинув потужну інституційну базу для управління інтеграційними процесами на Західних Балканах. За останні роки ця система суттєво розширилася відповідно до зміни політики ЄС. Європейська служба зовнішніх дій відіграє центральну роль у розробці та впровадженні інтеграційної політики. Характерною рисою наразі є також залучення безпосередньо представників регіону Західних Балкан для формування нових інтеграційних ініціатив та стеження за впровадженням реформ. Проаналізувавши еволюцію інтеграційних процесів Західних Балкан, можливо також зробити висновок, що Чорногорія та Сербія мають статус офіційних кандидатів уже понад десяток років і активно просуваються в межах переговорного процесу, причому Чорногорія демонструє найстійкіший прогрес. Північна Македонія отримала статус кандидата ще у 2015 році, але після цього прогресу не визначено. Албанія також має статус кандидата з 2014 року, однак її прогрес суттєво гальмується серйозними викликами у боротьбі з корупцією. На противагу їм, Косово та Боснія і Герцеговина залишаються лише потенційними кандидатами без офіційного статусу.

7. Думка населення країн Західних Балкан стосовно можливого вступу до Європейського Союзу значно різниться. Так, найбільше вступ підтримують саме албанці. В свою чергу, опитування показує, що Боснія і Герцеговина досить розділена у своїх поглядах, що пов'язано з блокуванням процесів

Республікою Сербською. Найнижчий показник опитування населення є в Сербії. Це корелюється з підтримкою Сербією зовнішніх відносин з росією та стійкого впливу дезінформації на населення.

8. На основі проведеного аналізу виявлено, що основними можливостями для інтеграції країн Західних Балкан є доступ до програм і фондів ЄС, фінансування реформ, поглиблення регіональної співпраці, спрощення руху товарів, послуг і робочої сили, інтеграція у внутрішній ринок ЄС. Все це може допомогти з поглибленням регіональної співпраці та зменшенням конфліктності у регіоні. Потужне економічне зростання в державах Західних Балкан може призвести до зниження безробіття та збільшення внутрішнього попиту на робочу силу. А також це зможе зменшити дестабілізуючий вплив росії та призупинити вплив Китаю. До загроз варто віднести «втому від розширення» в ЄС, тобто небажання частини країн-членів продовжувати процес розширення через відсутність прогресу. Також сюди варто віднести збільшення негативного впливу ультраправих партій всередині ЄС, відмову від інтеграції частини населення, зовнішній вплив росії та Китаю, що призводить до дестабілізації, а також загрозу ескалації у Косово або міжетнічні напруження у Боснії і Герцеговині. Найбільш реалістичною ситуацією у майбутньому в регіоні є саме продовження поступової інтеграції. Вона буде блокуватися впливом негативних факторів, проте деякі країни, такі як Албанія та Чорногорія будуть мати шанс на вступ до ЄС. Це не буде відноситись до Боснії та Герцеговини, Сербії чи Косово, конфлікти в яких не дадуть можливості наблизитись до вступу.

На основі аналізу можливостей інтеграції Західних Балкан до ЄС, можливо виділити певні аспекти, які можуть бути перейняті Україною. Україна має продовжувати активно впроваджувати реформи, аби не допустити стагнації у процесі вступу. Це можливо проводити через проміжні цільові показники для імплементації *acquis* та створення координаційних майданчиків на рівні уряду й парламенту. Важливим аспектом є також вплив Угорщини на майбутній

вступ. Тут можливо використати приклад Хорватії, яка користувалась міжнародним арбітражем для врегулювання суперечностей. Також можливо запровадити антикорупційний моніторинговий механізм для боротьби з корупцією всередині країни. Таким чином схожий досвід країн Західних Балкан може знайти впровадження у майбутній політиці України стосовно вступу.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що інтеграція Західних Балкан до Європейського Союзу стала стратегічною метою як для Західних Балкан, так і для ЄС. Однак реалізація стратегії інтеграції продовжує стикатися із системними викликами як внутрішнього (незавершені реформи у сфері верховенства права, міжетнічні суперечки, економічна слабкість), так і зовнішнього характеру (втома від розширення в ЄС, двосторонні блокування, питання незаконної міграції, дестабілізуючий вплив росії та Китаю). Попри еволюцію інституцій та інструментів ЄС та новий геополітичний імпульс після вторгнення росії, перспективи вступу залишаються недостатньо чіткими. Вони продовжують залежати від подолання проблем у регіоні та політичної волі всередині самого Євросоюзу.

Для України досвід Західних Балкан є важливим для застосування у майбутньому. Він дає унікальну можливість вивчити як успішні стратегії, так і, яких варто уникати. Це дає змогу Україні вибудувати більш ефективну та реалістичну стратегію вступу, максимально використовуючи позитивні уроки та мінімізуючи ризики повторення негативних сценаріїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 2023 Census results published: Albania's population at 2.4 million. *Albanian Times*. 2024. URL: <https://albaniantimes.al/2023-census-results-published-albanias-population-at-2-4-million/> (Дата звернення: 11.10.2025).
2. 2023 State of the Union Address by President von der Leyen. *European Commission* 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_23_4426 (Дата звернення: 16.10.2025).
3. 2025 State of the Union Address by President von der Leyen. *European Commission*. 2025 URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/2025-state-union-address-president-von-der-leyen-2025-09-10_en (Дата звернення: 11.10.2025).
4. A Strategic Compass for Security and Defence - For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. Council of the European Union. 2022 Brussels. 47 p.
5. Aktaş A. Ukraine completes EU accession screening on agriculture chapter. *Anadolu Agency*. 2025. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/ukraine-completes-eu-accession-screening-on-agriculture-chapter/3688281> (Дата звернення 27.09.2025).
6. Albania's EU Membership Process. *European Movement in Albania*. URL: <https://em-al.org/en/albanias-eu-membership-process/> (Дата звернення: 11.10.2025).
7. Annual Survey 2025: Bosnia and Herzegovina. Regional Strategic Communication Programme for the Western Balkans. *WEBALKANS*, 2025. 38 p.
8. Annual Survey 2025: Montenegro. Regional Strategic Communication Programme for the Western Balkans. *WEBALKANS*, 2025. 36 p.
9. Athens Declaration: Leaders support territorial integrity of Ukraine, stress the need for re-energised enlargement. *European Western Balkans*. EWB. 2023 URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2023/08/22/athens-declaration->

leaders-support-territorial-integrity-of-ukraine-stress-the-need-for-re-energized-enlargement/ (Дата звернення: 11.10.2025).

10. Attitude to foreign countries, international organisations and politicians, and Ukraine's accession to the European Union. *Razumkov Centre Sociological Service*. 2024. Kyiv URL: <https://razumkov.org.ua/en/research-areas/surveys/attitude-to-foreign-countries-international-organisations-and-politicians-and-ukraine-s-accession-to-the-european-union-january-2024> (Дата звернення: 16.10.2025).

11. Balkans in Europe Policy Advisory Group. Unfulfilled Promise: Completing the EU Enlargement to the Balkans. *European Fund for the Balkans*. 2024 66 p.

12. Becker M., Flach J., von Ondarza N. The Creeping Integration of Far-right Parties in Europe. *Stiftung Wissenschaft und Politik*. 2025. URL: <https://www.swp-berlin.org/publikation/the-creeping-integration-of-far-right-parties-in-europe> (Дата звернення 27.09.2025).

13. Bergmann M. The EU's next big deal: Enlargement for treaty reform. *Politico*. 2022. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-next-big-deal-enlargement-treaty-reform/> (Дата звернення: 16.10.2025).

14. Beyond Robert Schuman's Europe: Citizens, ideas and historic perspective for a better Union. *The Prof. Bronisław Geremek Foundation. Instituto Jacques Delors*. 2022 Brussels. 57 p.

15. Bonilla-Bolaños, A. "A step further in the theory of regional integration: A look". *Journal of International Development*. 2021, vol. 33, issue 5, p. 845-873.

16. Borrell nominates four new EU Ambassadors to Western Balkans, Lajčak to become Ambassador to Switzerland. *European Western Balkans*. 2024 Belgrade. URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2024/04/16/borrell-nominates-four-new-eu-ambassadors-to-western-balkans-lajcak-to-become-ambassador-to-switzerland/> (Дата звернення: 11.10.2025).

17. Borrell: Ukraine and the Western Balkans have to become members of the EU. *European Western Balkans*. 2023. URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2023/09/01/borrell-ukraine-and-the-western-balkans-have-to-become-members-of-the-eu/> (Дата звернення: 16.10.2025).
18. Bosnia and Herzegovina Annual Action Programme 2005. European Commission. 8 p.
19. Bosnia and Herzegovina's European integration at an impasse. *Centre for Eastern Studies* 2025. Warsaw. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2025-07-25/bosnia-and-herzegovinas-european-integration-impasse> (Дата звернення: 16.10.2025).
20. Bulgarian parliament to reject any 'plan B' for North Macedonia. *EUalive*. 2025. URL: <https://eualive.net/bulgarian-parliament-to-reject-any-plan-b-for-north-macedonia/> (Дата звернення: 01.10.2025).
21. Census of Population, Households and Dwellings in Bosnia and Herzegovina 2013: Final Results BHAS. 2013. URL: https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/ESMS/DEM00_popis_stanovnistva_domacinstava_i_stanova_EN.htm (Дата звернення: 11.10.2025).
22. Census of Population, Households and Dwellings. Belgrade: Statistical Office of the Republic of Serbia. 2002. 600 p.
23. Centre for Eastern Studies. The vanishing Balkans. The region's demographic crisis. *OSW Commentary*. 2025. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2025-03-05/vanishing-balkans-regions-demographic-crisis> (Дата звернення: 01.10.2025).
24. China – Serbia Free Trade Agreement. World Trade Organization. 2024 URL: <https://rtais.wto.org/UI/PublicShowRTAIDCard.aspx?rtaid=1232> (Дата звернення: 11.10.2025).
25. China Eximbank. 2022. The Belgrade-Stara Pazova Section of the Belgrade-Budapest Railway in Serbia Financed by China Eximbank Was Put Into Operation on 19 March 2022. China Eximbank. 2022. URL:

http://english.eximbank.gov.cn/News/NewsR/202206/t20220629_40867.html

(Дата звернення: 11.10.2025).

26. Chiodi L. Political parties in the EU and the challenges of enlargement. *Foundation for European Progressive Studies*. 2025. 24 p.

27. Commission Implementing Decision of 30.7.2025 approving the first release of funds to North Macedonia under the Reform and Growth Facility for the Western Balkans. Brussels. *European Commission*. 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/commission-implementing-decision-3072025-approving-first-release-funds-north-macedonia-under-reform_en (Дата звернення: 16.10.2025).

28. Common Regional Market Action Plan 2021–2024. Central European Free Trade Agreement (CEFTA), 2020. 25 p.

29. Conclusions of the European Council meeting (23-24 June 2022). European Council. 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu> (Дата звернення: 11.10.2025).

30. Council conclusions on Enlargement. *General Affairs Council*. 2024 Brussels. 36 p.

31. Damjanovski I. Analysis of public opinion on North Macedonia's accession to the European Union (2014-2024). *Konrad Adenauer Foundation*. 2025. 28 p.

32. Dávid-Barrett, L., Kabat-Rudnicka J. The European Union as a Pluralistic Security Community Against the Backdrop of Brexit. *Studia Europejskie*. 2022. Vol. 26, №. 1. P. 29-50.

33. Deepening integration through the EU's Growth Plan: Moldova Policy Dialogue with Prime Minister Recean. Bruegel. 2024 URL: <https://www.bruegel.org/event/deepening-integration-through-eus-growth-plan-moldova-policy-dialogue-prime-minister-recean> (Дата звернення: 11.10.2025).

34. Deputat D., Lykholat A. European integration experience of the Western Balkans. Lessons for human rights. *Human Rights Centre ZMINA*, 2024. 60 p.

35. Designing Europe's future: security, enlargement and sustainable prosperity in 2025. *European Movement International*. 2025. URL: <https://europeanmovement.eu/policy-focus/commission-work-programme-2025/> (Дата звернення 27.09.2025).

36. Dodik's presidential mandate terminated by Central Election Commission. *European Western Balkans*. 2025 URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2025/08/06/dodiks-presidential-mandate-terminated-by-central-election-commission/> (Дата звернення: 11.10.2025).

37. Dyrmishi A., Hallunaj M., Strati N. *Albanian Security Barometer: Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2024. 107 p.

38. Džuverović N. *Peace and Security in the Western Balkans: A Local Perspective*. *Routledge*. 2023. 308 p.

39. Economic Integration Definition and Real World Example. *Investopedia*. 2024. URL: <https://www.investopedia.com/terms/e/economic-integration.asp> (Дата Звернення: 11.10.2025).

40. Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2020. Brussels. 11 p.

41. Enlargement and Eastern Neighbourhood. *European Commission*. 2024 Brussels. URL: https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/enlargement-and-eastern-neighbourhood_en (Дата звернення: 11.10.2025).

42. EU agrees 11 more PESCO projects, looks to next phase. *PESCO*. 2025 URL: <https://www.pesco.europa.eu/pressmedia/eu-agrees-11-more-pesco-projects-looks-to-next-phase/> (Дата звернення: 11.10.2025)

43. EU and Bosnia sign border deal to stop irregular migrants. *France Médias Monde*. 2024. URL: <https://www.infomigrants.net/en/post/65145/eu-and-bosnia-sign-border-deal-to-stop-irregular-migrants> (Дата звернення: 01.10.2025).

44. EU strengthens cooperation on migration and border management with Bosnia and Herzegovina. European Commission. 2025 URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-strengthens-cooperation-migration-and-border-management-bosnia-and-herzegovina-2025-06-11_en (Дата звернення: 11.10.2025).

45. EU support for SME competitiveness in the Western Balkans: *Special Report 03/2024*. European Court of Auditors. 2024 Luxembourg. 63 p.

46. EU, US Question Serbia's EU Commitment After Russia Deal. Al Jazeera. 2022. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/26/eu-us-question-serbias-eu-commitment-after-russia-deal> (Дата звернення: 11.10.2025).

47. Europa Nostra Secretary General addresses the EU Council Working Party on the Western Balkans Region. *Europa Nostra*. 2024 Brussels. URL: <https://www.europanostra.org/europa-nostra-secretary-general-addresses-the-eu-council-working-party-on-the-western-balkans-region/> (Дата звернення: 11.10.2025).

48. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). 2022. EBRD Moves Forward with Action Against Russia and Belarus. European Bank for Reconstruction and Development. 2022. URL: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2022/ebrd-moves-forward-with-action-against-russia-and-belarus.html> (Дата звернення: 11.10.2025).

49. European Conservatives and Reformists Party. ECR Party. 2025 URL: <https://ecrparty.eu/> (Дата звернення: 11.10.2025).

50. European Council in Copenhagen. 1993. 20 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/cop_en.pdf (Дата Звернення: 11.10.2025).

51. European Council meeting (14 and 15 December 2023) – Conclusions. European Council. 2023 URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2023/12/14-15/> (Дата звернення: 11.10.2025).

52. European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions. European Council. 2022. Brussels. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2022/06/23-24/> (Дата звернення: 11.10.2025).

53. European External Action Service (EEAS). 2023. Agreement on the Path to Normalisation between Kosovo and Serbia. European External Action Service. 2023. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-agreement-path-normalisation-between-kosovo-and-serbia_en (Дата звернення: 11.10.2025).

54. European Parliament. The Western Balkans. *European Parliament*. 2024. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans> (Дата звернення: 01.10.2025).

55. European Western Balkans, 2021. Mini Schengen renamed Open Balkan; Vučić, Rama and Zaev sign three documents. European Western Balkans, 2021 URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2021/07/29/mini-schengen-renamed-open-balkan-vucic-rama-and-zaev-sign-three-documents/> (Дата звернення 30.10.2025)

56. Fabbrini F. The Impact of the War in Ukraine on the Enlargement of the European Union: Securing the Blessings of Liberty and Its Challenges. *International and Comparative Law Quarterly*. 2025. P. 123–146.

57. Factograph – Bosnia and Herzegovina. *European Commission*. 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/bosnia-and-herzegovina-2024-enlargement-package-factsheet_en (Дата звернення: 11.10.2025).

58. Factograph – North Macedonia. *European Commission*. 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/north-macedonia-2024-enlargement-package-factsheet_en (Дата звернення: 11.10.2025)

59. Factograph-Albania. *European Commission*. 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/eu-factograph-status-implementation-albania_en?prefLang=ga (Дата звернення: 11.10.2025).

60. Factograph-Montenegro. *European Commission*. 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/montenegro-2024-enlargement-package-factsheet_en (Дата звернення: 11.10.2025).
61. Fratelli d'Italia. Fratelli d'Italia. X. 2025 URL: <https://x.com/FratellidItalia> (Дата звернення: 11.10.2025).
62. Genini D. How the war in Ukraine has transformed the EU's Common Foreign and Security Policy. *Yearbook of European Law*. Oxford University Press, 2025. 44 p.
63. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. The internationalization of migrant smuggling through the Balkans. *Risk Bulletin*. 2025. URL: <https://riskbulletins.globalinitiative.net/see-obs-021/02-internationalization-migrant-smuggling-through-balkans.html> (Дата звернення: 01.10.2025).
64. Greece: Our support for Albania's EU membership is conditional. *Euronews*. 2025. URL: <https://euronews.al/en/greece-our-support-for-albanias-eu-membership-is-conditional/> (Дата звернення: 01.10.2025).
65. Growth Plan for the Western Balkans. *European Commission*. 2023. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/growth-plan-western-balkans_en (Дата звернення: 11.10.2025).
66. Haas, Ernst B. The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces, 1950-1957. Stanford University Press, 1958. 640 p.
67. Hadzhipetrova-Lachova M. The integration of the western balkans into the EU. *International conference Knowledge-Based Organization*. 2024. Vol. 30(1). pp. 1–5.
68. Hallunaj M., Strati N. Public perceptions towards European integration, influence of external actors and government performance in Albania. *Kosovar Center for Security Studies*, 2023. 20 p.
69. Iain S. Raymond Aron and Liberal Thought in the Twentieth Century. *Revue européenne des sciences sociales*. 2021. URL: <https://journals.openedition.org/ress/7959> (Дата Звернення: 11.10.2025).

70. Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) III. *Policy Hub Western Balkans*. 2024. URL: <https://phwb.eu/project/instrument-for-pre-accession-assistance-ipa-iii/> (Дата Звернення: 11.10.2025).

71. Instrument for Pre-accession Assistance (IPA). *Western Balkans Info Hub*. 2024. URL: <https://westernbalkans-infohub.eu/glossary/instrument-for-pre-accession-assistance/> (Дата Звернення: 11.10.2025).

72. International Finance Corporation. Unleashing the Western Balkans' potential: How private sector investment can drive transformative growth. *Emerging Europe*. 2025. URL: <https://emerging-europe.com/opinion/unleashing-the-western-balkans-potential-how-private-sector-investment-can-drive-transformative-growth/> (Дата звернення: 01.10.2025).

73. International Trade of EFTA and Enlargement Countries. *Eurostat*. 2024. URL: https://doi.org/10.2908/EXT_LT_INTERCC (Дата звернення: 22.12.2024).

74. International Trade of EU, the Euro Area and the Member States by SITC Product Group. *Eurostat*. 2024. URL: https://doi.org/10.2908/EXT_LT_INTERTRD (Дата звернення: 01.10.2025).

75. Jelesijević A. The Prospective of the Western Balkans to the EU Membership: Challenges and Possible Ways Forward. *Geneva Centre for Security Policy*. 2024 Geneva. 38 p.

76. Joint Declaration on EU-NATO Cooperation. NATO. 2023 Brussels. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_210549.htm (Дата звернення: 11.10.2025).

77. Joint press statement following the 12th meeting of the EU-Albania Stabilisation and Association Council. *Council of the EU*. 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/03/16/joint-presstatement-following-the-12th-meeting-of-the-eu-albania-stabilisation-and-associationcouncil/> (Дата звернення: 11.10.2025).

78. Jusufi A., Ukaj F. The Stabilization and Association Agreements in the Western Balkans as a tool for trade promotion and regional reconciliation. *Corporate Law & Governance Review*. 2024 Sumy. Vol. 6(1). pp. 38-48.
79. Kaja Kallas reaffirms EU's commitment to the Western Balkans. *WeBalkans*. 2025 Brussels. URL: <https://webalkans.eu/en/stories/kaja-kallas-reaffirms-eus-commitment-to-the-western-balkans/> (Дата звернення: 11.10.2025).
80. Kobak M. A new accession methodology for the Western Balkans. *European Parliamentary Research Service*. 2020. 12 p.
81. Koops J.A., Costea S., Pelosi G. Parliaments in the EU enlargement process: Strengthening capacities of accession country parliaments under the evolving enlargement methodology. *European Parliament*. 2025. 73 p.
82. Kosovo Population and Housing Census 2011: Final Results – Evaluation of Census Results with the Post Enumeration Survey. ASK. 2011. 78 p.
83. Kuleba D. Ukraine's EU Accession Brings Added Value and Serves Historic Justice. *Fondation Robert Schuman*. Newsletter № 1073. 2024. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/754-ukraine-s-eu-accession-brings-added-value-and-serves-historical-justice> (Дата звернення 27.09.2025).
84. Leclercq G., Stanicek B. EU-Western Balkans relations: Macroeconomic situation and EU financial support. *European Parliamentary Research Service*. 2024 Brussels. 12 p.
85. Lindberg, L. N. *The Political Dynamics of European Integration*. Stanford University Press. 1963. 367 p
86. Loshaj J. Between Continuity and Change: Russian Influence and Security Challenges in the Western Balkans Since Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine. *Friedrich-Ebert-Stiftung Kosovo*. 2024. 31 p.
87. Minority Rights Group International. Albania. *Minorityrights.org*. 2025. URL: <https://minorityrights.org/country/albania/> (Дата звернення: 01.10.2025).

88. Minority Rights Group International. Bosnia and Herzegovina: MRG urges action in Sejdić-Finci case. *Minority rights group*. 2025. URL: <https://minorityrights.org/bih-hrc59/> (Дата звернення: 01.10.2025).
89. Minority Rights Group International. Kosovo. *Minority rights group*. 2025. URL: <https://minorityrights.org/country/kosovo-unrecognized-state/> (Дата звернення: 01.10.2025).
90. Minority Rights Group International. Montenegro. *Minorityrights.org*. 2025. URL: <https://minorityrights.org/country/montenegro/> (Дата звернення: 01.10.2025).
91. Mitrany, D. The functional approach to world organization. *International Affairs*, 1948 24(3), 350-363 p.
92. Moldova EU accession negotiations 2027. *NewUnionPost*. 2025. URL: <https://newunionpost.eu/2025/06/04/moldova-eu-accession-negotiations-2027/> (Дата звернення 27.09.2025).
93. Multiannual action in favour of Montenegro for 2025-2027. European Commission. 24 p.
94. Muzaferija E., Kelley S. After Dodik's Historic Removal, Bosnia's Sovereignty Crisis Still Smolders. *Western Balkans Center*. 2025. URL: <https://westernbalkanscenter.org/article/after-dodiks-historic-removal-bosnias-sovereignty-crisis-still-smolders> (Дата звернення: 01.10.2025).
95. National Assembly of the Republic of Serbia. 2025 Belgrade. URL: <https://www.parlament.gov.rs/en> (Дата звернення: 11.10.2025).
96. National Programme for European Integration 2024-2028. *Government of the Republic of Kosova*. Prishtina. 2024. 162 p.
97. National Strategy of Serbia for the Accession to the European Union. 2006. 208 p.
98. Nemeth B. The European Security Community (Chapter 4). *Cambridge University Press*, 2022. pp. 61 – 79
99. New Eurobarometer survey on EU enlargement: Ukraine the most favoured for accession. *EU Neighbours East*, 2024. URL:

<https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/new-eurobarometer-survey-on-eu-enlargement-ukraine-the-most-favoured-for-accession/> (Дата звернення: 16.10.2025).

100. New Growth Plan for the Western Balkans. European Commission. 2023. 691 p.

101. Nič M., Macek L., Xaviereff N., Zweers W. Overcoming Inertia in Kosovo. *Clingendael Institute*. 2025. URL: <https://www.clingendael.org/publication/overcoming-inertia-kosovo> (Дата звернення: 01.10.2025).

102. North Macedonia, Bosnia and Moldova most dependent on Russian gas. *Intellinews*. 2022. URL: <https://www.intellinews.com/north-macedonia-bosnia-and-moldova-most-dependent-on-russian-gas-234239/> (Дата звернення: 01.10.2025).

103. North Macedonia–Greece Interconnector Gas Pipeline. *Global Energy Monitor*. 2025. URL: https://www.gem.wiki/North_Macedonia%E2%80%93Greece_Interconnector_Gas_Pipeline (Дата звернення: 01.10.2025).

104. O'Brennan, John. EU Enlargement to the Western Balkans: Towards 2025 and Beyond. Institute of International and European Affairs, Dublin. 2018, pp. 1–7.

105. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Strategy for Social Inclusion of Roma and Egyptians in Montenegro 2021–2025. *OHCHR*. 2021. URL: https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/MONTENEGRO_Strategy%20for%20Social%20Inclusion%20of%20Roma%20and%20Egyptians%20in%20Montenegro%202021-2025 (Дата звернення: 01.10.2025).

106. Overview - Instrument for Pre-accession Assistance. *European Commission*. 2021 Brussels. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en (Дата Звернення: 11.10.2025).

107. Pandemic trends: Serbia looks east, Ukraine looks west. *European Council on Foreign Relations*. 2021. URL: <https://ecfr.eu/article/pandemic-trends-serbia-looks-east-ukraine-looks-west/> (Дата звернення: 01.10.2025).

108. Patriots for Europe. 2025 URL: <https://www.patriotsforeurope.eu/> (Дата звернення: 11.10.2025).

109. Penketh A. Greece-Albania relations strained over range of issues. *Deutsche Welle*. 2023. URL: <https://www.dw.com/en/greece-albania-relations-strained-over-range-of-issues/a-67637033> (Дата звернення: 01.10.2025).

110. Perepechko I. Ukraine's accession to the EU – Hungary has not changed its position on Ukraine's accession to the EU and will block the opening of negotiations. *Babel.ua*. 2025. URL: <https://babel.ua/en/news/121029-hungary-has-not-changed-its-position-on-ukraine-s-accession-to-the-eu-and-will-block-the-opening-of-negotiations> (Дата звернення 27.09.2025).

111. Peter Sørensen is the new EU Special Representative for the Belgrade-Pristina Dialogue. *The New Union Post*. 2025 Brussels. URL: <https://newunionpost.eu/2025/01/28/peter-sorensen-eu-serbia-kosovo/> (Дата звернення: 11.10.2025).

112. Political integration. *Encyclopedia of World Problems and Human Potential*. 2021. URL: <https://encyclopedia.uia.org/concept/international-political-integration> (дата звернення: 13.10.2025).

113. Pomerlyan E. Integration - Growth relationship: A literature review and future research agenda using a TCCM approach. *European Management Journal*. Volume 41, Issue 6, 2023, p. 1106-1118.

114. Population Census 2011: Final Results. Kosovo Agency of Statistics. 2011 URL: <https://ask.rks-gov.net> (Дата звернення: 11.10.2025).

115. Population, Household and Housing Census 2024: Final Results. Kosovo Agency of Statistics. 2024. URL: https://askdata.rks-gov.net/pwxweb/en/ASKdata/ASKdata__Census%20population__1_Demographic_Characteristics/census2024_01.px/ (Дата звернення: 11.10.2025).

116. Prawo i Sprawiedliwość. 2025. URL: <https://pis.org.pl/> (Дата звернення: 11.10.2025).

117. Predlog programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2024-2027 [Draft Programme for the Accession of Montenegro to the European Union 2024-2027]. *Vlada Crne Gore*, 2024. Podgorica URL: <https://www.gov.me/dokumenta/29349d74-d332-498c-9927-3fac36e454a1> (Дата звернення: 16.10.2025).

118. Press and information team of the Delegation to BOSNIA and HERZEGOVINA. EU and BiH hold 8th PAR Special Group on 12th of March 2025. *EEAS*. 2025 Brussels. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/bosnia-and-herzegovina/eu-and-bih-hold-8th-par-special-group-12th-march-2025_en?s=219 (Дата звернення: 11.10.2025).

119. Press and information team of the Delegation to UN and OSCE in Vienna. EU Statement at the 12th session of the UNTOC Working Group on the Smuggling of Migrants. *EEAS*. 2025 URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/vienna-international-organisations/eu-statement-12th-session-untoc-working-group-smuggling-migrants-9-october-2025_en (Дата звернення: 11.10.2025).

120. Press and information team of the EU Office/EU Special Representative in Kosovo. The European Union and Kosovo. *EEAS*. 2021. URL: https://www.eeas.europa.eu/kosovo/eu-and-kosovo_en?s=321 (Дата звернення: 11.10.2025).

121. Prodromidou A. Path dependency and conditionality: the EU's fragmented approach in the Western Balkans. *Journal of European Integration*. 2021. 20 p. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/07036337.2021.1895475?needAccess=true> (Дата Звернення: 11.10.2025).

122. Public Opinion in the Western Balkans. Balkan Barometer. 2024. Sarajevo URL: https://www.rcc.int/balkanbarometer/key_findings_2024/2/ (Дата звернення: 01.10.2025).

123. Putin's war and the Strategic Compass: A quantum leap for the EU's security and defence policy. *Jacques Delors Centre*. 2022. URL: <https://www.delorscentre.eu/en/publications/detail/publication/putins-war-and-the-strategic-compass-a-quantum-leap-for-the-eus-security-and-defence-policy> (Дата звернення 27.09.2025)

124. Regional Economic Integration. *ESI*. 2022. URL: <http://kafl.net/regional-integration/> (дата звернення: 13.10.2025).

125. Relocating to Serbia: Russians and Ukrainians have been moving in since the war broke out. *Euronews*. 2022. URL: <https://www.euronews.com/2022/11/16/relocating-to-serbia-russians-and-ukrainians-have-been-moving-in-since-war-broke-out> (Дата звернення: 11.10.2025).

126. Robert Schuman Foundation. The Western Balkans: Between Stabilisation and Integration in the European Union. *European Issues*, No. 645, 2025. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/459-the-western-balkans-between-stabilisation-and-integration-in-the-european-union>

127. Ruer N., Vujanović N. Migration flows from the Western Balkans to Germany: implications and recommendations. *Bruegel Working Paper* 19. 2025. 29 p.

128. Schmitter, P. C. A revised theory of regional integration. *International Organization*, 24(4), 1970 pp. 836-868.

129. Securitisation of EU policy: how Russia's invasion of Ukraine has transformed European integration. *Journal of European Public Policy*. 2025. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13501763.2025.2497350> (Дата Звернення: 11.10.2025).

130. Şerban I., Wagner M. Energy security in the Western Balkans: The role of interconnector projects. *European Parliament Research Service*. 2022. 10 p.

131. Serbia Dedicated to Fight Against Migrant Smuggling and Human Trafficking. Press Statement by Deputy Prime Minister Ivica Dačić, 2024. URL:

<https://www.srbija.gov.rs/vest/en/235312/serbia-dedicated-to-fight-against-migrant-smuggling-human-trafficking.php> (Дата звернення: 11.10.2025).

132. Serious and Organised Crime Threat Assessment 2025: The changing DNA of serious and organised crime. *Europol*. 2025. 99 p.

133. Serwer A. Unlocking Progress in the Western Balkans: A Call for Action. *European Western Balkans*. 2024. URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2024/04/03/unlocking-progress-in-the-western-balkans-a-call-for-action/> (Дата звернення: 11.10.2025).

134. Shehi R., Melani I. The logic of EU normative power in the Western Balkans. *Proceedings of the 12th International Conference on European Integration*. 2023. P. 24–41.

135. Sofia Summit Conclusions: Western Balkans Leaders remain dedicated to regional cooperation. *European Western Balkans*. 2020. URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2020/11/10/sofia-summit-conclusions-westernbalkans-leaders-remain-dedicated-to-regional-cooperation/> (Дата звернення: 11.10.2025).

136. Special Prosecution of Kosovo. 2024. Indictment of 45 Suspects for Banjska Attack. Press Conference Statement of Special Prosecution of Kosovo. 2024. URL: <https://prishtinainsight.com/kosovo-indicts-45-for-deadly-attack-by-armed-serb-group-in-banjska/> (Дата звернення: 11.10.2025).

137. Speech by President Charles Michel at the Bled Strategic Forum. *Council of the European Union*. 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/08/28/speech-by-president-charles-michel-at-the-bled-strategic-forum/> (Дата звернення: 16.10.2025).

138. Spitalszky A. Roma in the Republic of Serbia and Hungary: The Challenges of Discrimination – A Comparative Report. *Minority Rights Group Europe*. 2021. 15 p.

139. Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Albania,

of the other part. 2009 Brussels. 596 p. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=uriserv:OJ.L_.2009.107.01.0016.01.ENG (Дата Звернення: 11.10.2025).

140. Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and Bosnia and Herzegovina, of the other part. 2015 Brussels. 631 p. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2015.164.01.0002.01.ENG (Дата Звернення: 11.10.2025).

141. Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Montenegro, of the other part. 2010 Brussels. 562 p. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22010A0429\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22010A0429(01)) (Дата Звернення: 11.10.2025).

142. Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the former Yugoslav Republic of Macedonia, of the other part. 2004 Brussels. 321 p. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2004.084.01.0013.01.ENG (Дата Звернення: 11.10.2025).

143. Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Serbia, of the other part. 2013 Brussels. 729 p. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.278.01.0016.01.ENG (Дата Звернення: 11.10.2025).

144. Stabilisation and Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community, of the one part, and Kosovo, of the other part. 2016 Brussels. 318 p. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.071.01.0003.01.ENG (Дата Звернення: 11.10.2025).

145. Stability Pact for South Eastern Europe. 1999 Cologne. 6 p. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/1/25054.pdf> (Дата Звернення: 11.10.2025).
146. Stanicek B., Caprile A. Russia and the Western Balkans: Geopolitical confrontation, economic influence and political interference. *European Parliament Research Service*. 2023. 8 p.
147. State Statistical Office of North Macedonia. 2021. Total Resident Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia, Census. State Statistical Office of North Macedonia. 2021. 220 p.
148. Statistical Office of Albania. 2001. Population and Housing Census. Statistical Office of Albania. 2001. URL: <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/census/documents/Albania/Albania.pdf> (Дата звернення: 11.10.2025).
149. Strategy for the Western Balkans: EU sets out new flagship initiatives and support for the reform-driven region. *European Commission*. 2018. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_561 (Дата звернення: 11.10.2025).
150. Sydorenko S. How Brussels Assesses Kyiv's Readiness to Join the EU: Analytical Report. *European Pravda*. 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2023/02/7/7155643/> (Дата звернення: 16.10.2025).
151. Szpala M., Seroka M. Bulgaria blocks accession negotiations with North Macedonia. OSW Centre for Eastern Studies. 2020. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2020-12-14/bulgaria-blocks-accession-negotiations-north-macedonia> (Дата звернення: 11.10.2025).
152. The Economics of Deep Trade Agreements. *World Bank*. 2021. 146 p.
153. The European Union and regional economic integration. *European Parliamentary Research Service*. 2021. 12 p.
154. Tirana Declaration. EU-Western Balkans Summit. *Council of the European Union*. 2022. URL:

<https://www.consilium.europa.eu/media/60568/tirana-declaration-en.pdf> (Дата звернення: 16.10.2025).

155. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. 2007 Lisbon. 274 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL> (Дата Звернення: 11.10.2025).

156. Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. 2001 Nice. 87 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT> (Дата Звернення: 11.10.2025).

157. Treaty on European Union. 1992 Maastricht. 161 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT> (Дата Звернення: 11.10.2025).

158. Ukraine – South East Europe Summit Declaration. President of Ukraine Official Website. 2024 URL: <https://president.gov.ua/news/ukraine-south-east-europe-summit-declaration-90189> (Дата звернення: 11.10.2025)

159. Ukraine and the Western Balkans: From Parallel Pasts to a Shared Future. *EURO SD*. 2025. URL: <https://euro-sd.com/2025/07/articles/exclusive/45615/ukraine-and-the-western-balkans-from-parallel-pasts-to-a-shared-future/> (Дата звернення: 16.10.2025).

160. Ukraine ready to open first cluster of EU accession chapters. *NewUnionPost*. 2025. URL: <https://newunionpost.eu/2025/05/20/ukraine-first-cluster-eu-accession/> (Дата звернення 27.09.2025).

161. Ukraine submits second contribution to the EU Enlargement Package 2025. *Cabinet of Ministers of Ukraine*. 2025 Kyiv. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukraina-peredala-ievrokomisii-druhyi-vnesok-u-mezhakh-paketa-rozshyrennia-ies-2025-roku> (Дата звернення 27.09.2025).

162. Vale G. A new EU commissioner for enlargement?. *OBC Transeuropa*. 2023 URL: <https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/Europe/A-new-EU-commissioner-for-enlargement-234465> (Дата звернення: 11.10.2025).

163. Vangeli A. Expansion of Chinese influence in the Western Balkans. *Centre for Analysis of Foreign Policy and Security*. 2024. URL: <https://cfwbs.org/expansion-of-chinese-influence-in-the-western-balkans/> (Дата звернення: 01.10.2025).

164. Visegrad Insight. Simulating Five Scenarios for the Western Balkans. 2022. URL: <https://visegradinsight.eu/simulating-five-scenarios-for-the-western-balkans/>

165. Volchevska B. Re-writing history as a pre-condition of EU membership: The case of North Macedonia. *Journal of European Studies*. 2025. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00472441251331212> (Дата звернення: 01.10.2025).

166. Western Balkans Summit – Chair’s Conclusions. *Die Bundesregierung*. 2021. URL: <https://www.bundesregierung.de/bregde/aktuelles/pressemitteilungen/western-balkans-summit-chair-s-conclusions-1939788> (Дата звернення: 11.10.2025).

167. White paper for European defence - Readiness 2030. European Commission. 2025 URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/white-paper-european-defence-readiness-2030_en (Дата звернення: 11.10.2025).

168. Wintour P. Migration could be 'dissolving force for EU', says bloc's top diplomat. *The Guardian*. 2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/22/migration-eu-diplomat-josep-borrell-ukraine-china> (Дата звернення: 16.10.2025).

169. Wolczuk K. Overcoming EU Accession Challenges in Eastern Europe: Avoiding Purgatory. *Carnegie Europe*. 2023. URL: <https://carnegieeurope.eu/2023/06/28/overcoming-eu-accession-challenges-in-eastern-europe-avoiding-purgatory-pub-90039> (Дата звернення: 16.10.2025).

170. Young people in the Western Balkans. *Publications Office of the European Union*. 2024. URL:

<https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/young-people-western-balkans> (Дата звернення: 01.10.2025).

171. Zamfir R. Risks and vulnerabilities in the Western Balkans. *NATO Strategic Communications Centre of Excellence*. 2020. 38 p.

172. Вінникова Н., Пересипкіна І. Зовнішньополітичні пріоритети Європейського Союзу після політичного перезавантаження 2024 року. Регіональні студії. Видавничий дім «Гельветика». 2025. №40. С. 106-111

173. Герасіна Л., Требін М. Злами світосистеми: глобальні зрушення та гібридні виклики. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2020. №4 (47). С. 72–93.

174. Гірман А. Інтеграція у міжнародних відносинах. *Регіональні студії*. №28. 2022 С. 63–66.

175. Гумба Н., Гайдай Д. Досвід євроінтеграції Західних Балкан і висновки для України. *Міжнародний Фонд Відродження*. 2021. 32 с.

176. Давидчук В. Г. Перспективи вступу держав західних Балкан до Європейського союзу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Міжнародні відносини»*. 2020 с. 134-139

177. Парфіненко А. Війна в Україні та Західні Балкани: імперативи європейського розширення. *RELINT : журнал міжнародних відносин і зовнішньої політики*. 2024. № 1. С. 185–204.

178. Поліщук І., Вільхівський В. Міжнародна інтеграція: європейський контекст. *Політологія*. 2022. №10. С. 84–100.

179. Щербина Т. Теорії регіональної економічної інтеграції в контексті розвитку міжнародних відносин. *Збірник наукових праць*. 2014. № 38. С. 306-315

АНОТАЦІЯ

Лещинська О. О. Інтеграція Західних Балкан до Європейського Союзу (магістерська робота). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 131 с. (рукопис).

Кваліфікаційна робота магістра присвячена дослідженню процесів політичної та економічної інтеграції країн Західних Балкан до Європейського Союзу. У роботі розкрито історичну ретроспективу становлення відносин між ЄС та країнами регіону, починаючи від етапу постконфліктної стабілізації до впровадження оновленої методології розширення. Охарактеризовано нормативно-інституційне забезпечення європейської стратегії щодо Західних Балкан та проаналізовано діяльність ключових інституцій ЄС, відповідальних за політику розширення. Досліджено актуальний стан регіону, зосереджено увагу на головних викликах, зокрема міжетнічних конфліктах та проблемах верховенства права, що впливають на динаміку переговорного процесу. Окремо досліджено національні стратегії євроінтеграції країн Західних Балкан, визначено ступінь виконання ними критеріїв членства та оцінено ефективність інструментів передвступної допомоги. Визначено перспективи майбутнього вступу країн регіону до ЄС у контексті нових геополітичних реалій та проаналізовано значення досвіду інтеграції Західних Балкан для формування ефективної євроінтеграційної стратегії України.

Ключові слова: Західні Балкани, Європейський Союз, Україна, європейська інтеграція, політика розширення, регіональна безпека, геополітичні виклики.

ANNOTATION

Leshchynska O.O. Integration of the Western Balkans into the European Union. (Master's Work). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 131 p. (manuscript).

The master's thesis is devoted to the study of the political and economic integration processes of the Western Balkan countries into the European Union. The paper reveals the historical retrospective of the development of relations between the EU and the countries of the region, ranging from the post-conflict stabilization stage to the implementation of the revised enlargement methodology. The regulatory and institutional framework of the European strategy towards the Western Balkans is characterized, and the activities of key EU institutions responsible for the enlargement policy are analyzed. The current state of the region is investigated, with a focus on major challenges, particularly interethnic conflicts and rule of law issues, which influence the dynamics of the negotiation process. The national European integration strategies of the Western Balkan countries are separately examined; the degree of their compliance with membership criteria is determined, and the effectiveness of pre-accession assistance instruments is assessed. The prospects for the future accession of the region's countries to the EU in the context of new geopolitical realities are defined, and the significance of the Western Balkans' integration experience for formulating an effective European integration strategy for Ukraine is analyzed.

Keywords: Western Balkans, European Union, Ukraine, European integration, enlargement policy, regional security, geopolitical challenges.

ВІДГУК

керівника кваліфікаційної роботи магістра
студентки 2-го курсу, групи УВ-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

ОПП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Лецинської Олени Олександрівни

на тему «**Інтеграція Західних Балкан до Європейського Союзу**»

1. **Актуальність дослідження** інтеграції держав Західних Балкан до Європейського Союзу вбачається вкрай високою, адже воно стосується однієї з ключових проблем сучасної європейської політики та безпеки. Євроінтеграційний процес у цьому регіоні має стратегічне значення як для самих країн, що прагнуть утвердження демократичних інститутів, верховенства права та стабільності, так і для ЄС, який зацікавлений у зміцненні миру та економічної стійкості на Балканах. Враховуючи складність і тривалість процесу вступу, а також його безпосередню релевантність для євроінтеграційного курсу України, дослідження цієї проблематики є своєчасним і має вагоме наукове та практичне значення.

2. **Сильними сторонами дослідження** є його комплексність та багатовимірність: авторка використала широкий спектр емпіричного матеріалу, що забезпечило ґрунтовність і переконливість висновків, застосувала різноманітні методи аналізу, включно з порівняльним та ретроспективним підходами, а також провела SWOT-аналіз інтеграції країн Західних Балкан до ЄС. Важливим доповненням стало використання даних соціологічних опитувань щодо ставлення та готовності громадян країн Західних Балкан і України до вступу в ЄС, що надало дослідженню додаткової доказової бази та практичної значущості. Поєднання теоретичних концепцій, емпіричних даних і сучасних політичних реалій робить роботу переконливою та корисною для формування стратегій європейської інтеграції, зокрема у контексті євроінтеграційного курсу України.

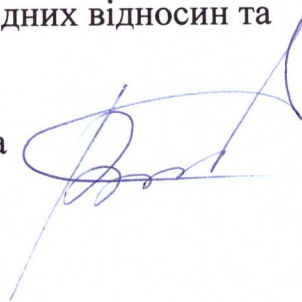
3. **Оцінка якості запропонованих здобувачкою заходів і пропозицій, їх практичної цінності для організації та перспектив використання.** Запропоновані здобувачкою заходи та рекомендації відзначаються високим рівнем аргументованості й практичної спрямованості. Вони ґрунтуються на комплексному аналізі сучасних тенденцій європейської інтеграції та враховують як внутрішні виклики країн Західних Балкан, так і зовнішні фактори, що впливають на політику ЄС. Використання широкого спектра емпіричного матеріалу та соціологічних опитувань забезпечило обґрунтованість висновків і надало пропозиціям системного характеру. Практична цінність запропонованих заходів полягає у можливості їх застосування для розробки стратегічних програм організації та адаптації досвіду Балкан до українського євроінтеграційного курсу. Перспективність цих пропозицій визначається їх здатністю сприяти посиленню інституційної

спроможності, зміцненню демократичних практик та формуванню ефективної моделі інтеграції у європейський простір.

4. **Недоліки роботи.** Попри значну наукову й практичну цінність проведеного дослідження, воно має окремі недоліки. Частина рекомендацій потребує більшої конкретизації щодо механізмів їх практичної реалізації та інституційного забезпечення. Використані соціологічні дані, хоча й важливі для підтвердження висновків, могли б бути доповнені ширшим порівняльним аналізом у динаміці та розширеною інтерпретацією. Крім того, у роботі бракує більш чіткого прогнозування можливих сценаріїв інтеграції Західних Балкан до ЄС у середньостроковій перспективі та оцінки їхнього впливу на євроінтеграційний курс України.

5. **Загальний висновок і оцінка кваліфікаційної роботи, присвоєння кваліфікації.** Загалом кваліфікаційна робота вирізняється високим рівнем наукової обґрунтованості, комплексністю та практичною значущістю. Авторка продемонструвала здатність поєднати теоретичні концепції міжнародної інтеграції з широким емпіричним матеріалом, включно із соціологічними опитуваннями, що надало дослідженню переконливості та доказової сили. Виклад матеріалу характеризується логічною послідовністю, а сформульовані висновки та рекомендації мають практичну цінність як для розуміння процесів інтеграції Західних Балкан, так і для формування ефективної стратегії європейської інтеграції України. Робота відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних досліджень і може бути оцінена як вагомий внесок у розвиток сучасної науки та практики європейської політики, а її авторка, Лещинська Олена Олександрівна заслуговує на оцінку 93 бали «відмінно» та присвоєння кваліфікації магістра за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Керівник кваліфікаційної роботи,
доктор політичних наук, доцент
завідувач кафедри міжнародних відносин
Навчально-наукового інституту
«Каразінський інститут міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Наталія ВІННИКОВА

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магістра
студентки 2-го курсу, групи УВ-61 спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

ОПП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Лещинської Олени Олександрівни
на тему «Інтеграція Західних Балкан до Європейського Союзу»

У поточній геополітичній конфігурації процес розширення Європейського Союзу щодо держав Південно-Східної Європи вже не розглядається як суто технічна процедура інституційної адаптації, а постає як один із центральних геостратегічних механізмів формування нової європейської архітектури безпеки та політичної стабільності. Аналіз зазначеної проблематики дає змогу ідентифікувати системні структурні бар'єри євроінтеграційного поступу - від зтяжних міжетнічних суперечностей до деструктивного впливу зовнішніх акторів, діяльність яких спрямована на фрагментацію європейської єдності. З огляду на це, дослідження сучасного стану і динаміки розширення ЄС має не лише теоретичну значущість, а й важливий прикладний вимір, оскільки дозволяє сформулювати висновки, релевантні для України, що перебуває на власній траєкторії руху до повноправного членства. У цьому контексті актуальність теми кваліфікаційної роботи Лещинської О.О. зумовлена її спрямованістю на комплексний аналіз трансформаційних процесів, які визначають параметри сучасного європейського політико-безпекового простору та окреслюють перспективи подальшого розвитку інтеграційної моделі Європейського Союзу.

У першому розділі кваліфікаційної роботи автор демонструє здатність до теоретичного узагальнення, переконливо окреслюючи методологічні рамки дослідження європейської інтеграції. Здійснено не лише огляд ключових концепцій та підходів, але й їх критичне осмислення в контексті сучасних трансформацій інтеграційних процесів. Позитивно оцінюється спроба автора адаптувати методологічний інструментарій до специфіки євроінтеграційних прагнень країн Західних Балкан, що свідчить про розуміння багатовимірності регіональних динамік.

У другому розділі здобувачка фокусує увагу на специфіці взаємовідносин між Європейським Союзом та державами Західних Балкан, простежує еволюцію двостороннього діалогу між країнами, а також розглядає нормативно-інституційні засади, що формують стратегічні підходи Союзу до цього регіону. В якості зауваження слід відзначити, що розділ 2.3 містить надмірну фактологію та хронологічні деталі окремих посадових осіб. Було б доцільніше зосередитися на системних процесах і їхніх наслідках для інтеграції, а також надати глибшу аналітичну оцінку ефективності інституційних механізмів ЄС щодо Західних Балкан, що підвищило б наукову цінність розділу.

Третій розділ кваліфікаційної роботи вирізняється належним рівнем опрацювання матеріалу та здатністю автора здійснити комплексне порівняння

прогресу держав Західних Балкан у процесі європейської інтеграції. Висновки до розділу демонструють усвідомлення ключових детермінант, які формують динаміку їхнього поступу на шляху до членства в ЄС. Водночас подальшого вдосконалення потребує аналітична складова, зокрема в частині опрацювання альтернативних сценаріїв розвитку інтеграційних процесів, оцінки їхньої реалізованості та потенційного впливу на регіональну стабільність.

Суттєвою перевагою дослідження є розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності євроінтеграційної політики країн Західних Балкан та обґрунтування можливості їх адаптації для посилення інституційної та політичної спроможності України. Це демонструє високий рівень володіння методами порівняльного аналізу та глибоке розуміння сучасної конфігурації європейських інтеграційних процесів.

Практичне значення роботи полягає у формуванні науково обґрунтованих підходів до оптимізації переговорного процесу України з Європейським Союзом, зокрема щодо гармонізації національного законодавства та підвищення інституційної спроможності держави в умовах зовнішніх безпекових викликів.

Загалом кваліфікаційна робота Лещинської О.О. формує цілісне й позитивне наукове враження. Дослідження вирізняється логічною структурою, аргументованістю ключових положень та послідовністю викладу. Висновки, сформульовані автором, відповідають задекларованим меті й завданням дослідження. У роботі простежується виважене та системне залучення актуальної наукової літератури, включно з новітніми працями провідних українських і зарубіжних дослідників у галузі європейської інтеграції, міжнародних відносин та регіональних студій. Такий підхід засвідчує обізнаність авторки з сучасним станом наукового дискурсу та вміння коректно інтегрувати теоретичні напрацювання у власний аналітичний контекст. Ілюстративний матеріал роботи відзначається належною репрезентативністю та функціональністю. Для підвищення наочності викладу, структурування теоретичних положень і демонстрації результатів емпіричного аналізу автором використано 21 ілюстрацію, серед яких 18 рисунків та 3 таблиці.

Кваліфікаційна робота Лещинської Олени Олександрівни «Інтеграція Західних Балкан до Європейського Союзу» є самостійною та ґрунтовною працею, яка актуалізує проблематику вступу Західних Балкан до ЄС як інструменту забезпечення стабільності та миру в Європі. Отримані результати розширюють, узагальнюють та доповнюють теоретичні та методичні аспекти дослідження євроінтеграційних процесів, пропонуючи важливий порівняльний аналіз для удосконалення стратегії вступу України до ЄС. За змістовним наповненням, логікою викладу та аргументованістю висновків робота повністю відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних досліджень, і заслуговує на високу позитивну оцінку.

Рецензент:

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

О.О.Люба

